

Blažov

história obce

Dušan Bajus

2019

Blažov

História obce

Pečiatka z blažovskej matriky.

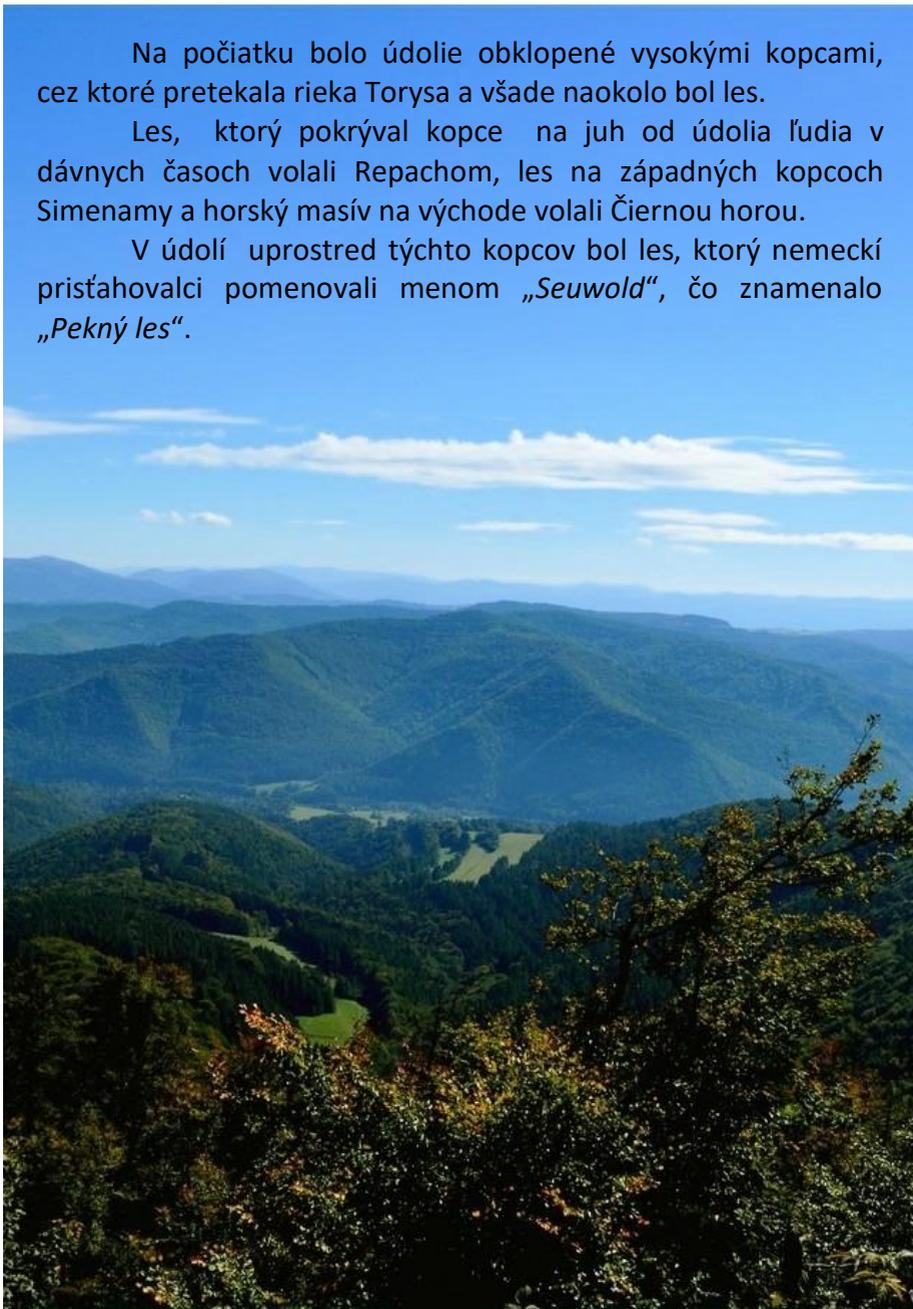
Obsah

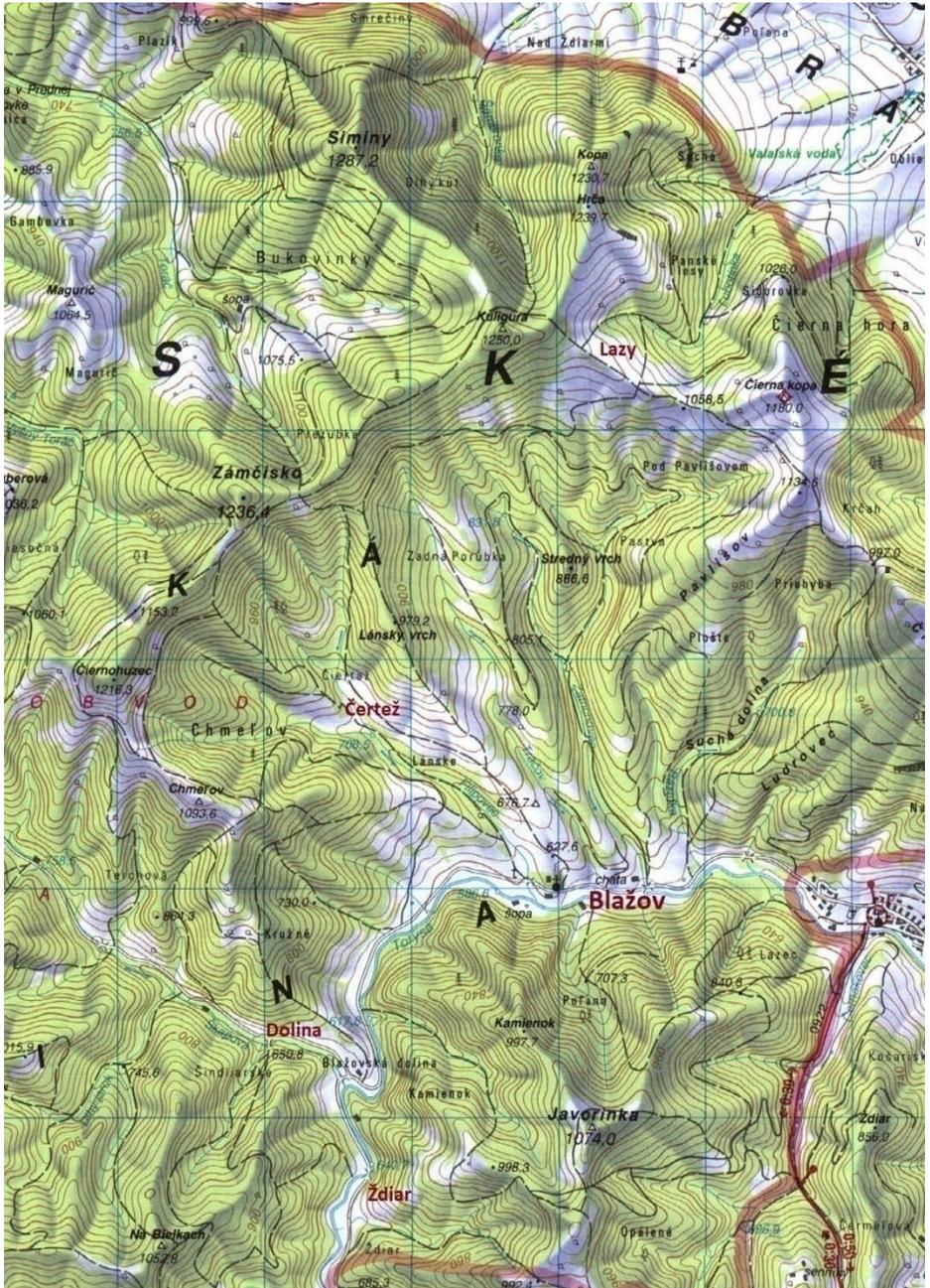
Predslov	5
Založenie obce	8
Príchod Rusínov	14
Vznik Gréckokatolíckej cirkvi	28
Keď vládla Mária Terézia a jej syn	34
Povodne, cholera a koniec poddanstva	50
Nový kostol i nový život	64
Hľadanie šťastia vo svete	78
Deti sa museli modliť po maďarsky	86
Bojovali za cisára pána	94
Medzi vojnami	102
Pod „ochranou“ Hitlerovou	126
Budovanie „šťastnej“ budúcnosti	138
Nakoniec prišla vlastná armáda	148
Opustený kraj	160
Návrat	168
Nezabudli ani za morom	176
Na záver	183

Na počiatku bolo údolie obklopené vysokými kopcami, cez ktoré pretekala rieka Torysa a všade naokolo bol les.

Les, ktorý pokrýval kopce na juh od údolia ľudia v dávnych časoch volali Repachom, les na západných kopcoch Simenamy a horský masív na východe volali Čiernou horou.

V údolí uprostred týchto kopcov bol les, ktorý nemeckí prisťahovalci pomenovali menom „*Seuwold*“, čo znamenalo „*Pekný les*“.

Predslov

Narodil som sa až po vystáhaní Blažova v Spišskom Podhradí. Ale už ako malý chlapec som videl, že naša rodina sa odlišovala od ostatných rodín v mestečku. Moji rodičia aj moji súrodenci rozprávali doma iným jazykom ako ostatní. Mňa už tento jazyk neučili, aby som nemal problémy medzi rovesníkmi na ulici, ale po rusínsky som rozumel vždy dobre, hoci nikdy som tak nehovoril.

Od malička som počúval o Blažove, o živote v tej obci a o ľuďoch, ktorí tam bývali. Na túto tému sa vždy viedli rozhovory, keď som s matkou chodil na návštevy k Parimuchovým, Teringovým, či Rejničovým. Pochopil som, že aj tieto rodiny pochádzali z Blažova a museli sa odsťahovať, pretože vojaci zriadili na mieste obce strelnicu.

Vtedy ma to ešte veľmi nezaujímalo. Viac ma Blažov začal zaujímať, až keď som ako školák začal chodiť na prázdniny k starým rodičom do Sabinova.

Moja stará matka mi namiesto rozprávok rozprávala rôzne príbehy z Blažova i rôzne legendy a povesti. Bohužiaľ zapamätal som si z nich len zopár.

Môj nevlastný starý otec bol celý život bačom a venoval sa tomu povolaniu aj po presťahovaní sa do Sabinova. Ten mi zase rozprával hlavne o prírode okolo Blažova. O krásnych kopcoch i o temných kútoch v hlbokých lesoch, kde bolo neradno chodiť, pretože ľudia verili, že tam žijú zvláštne zvieratá a bytosti, ktoré nie vždy sú priateľsky naklonené ľuďom. Hovoril mi napríklad, že jeden z jeho valachov videl v takom lese veľkého hada, ktorý mal hrebeň ako kohút a pískal ako pišťalka.

Raz sa dedo dlho zahľadel na kopce západne od Sabinova a smutne si vzdychol : „Keby si videl tie krásne kopce okolo Blažova.“

Už vtedy som pociťoval túžbu vidieť ten kraj, kde sa narodili moji starí rodičia, rodičia i súrodenci. Ale vtedy to bolo pre mňa čosi veľmi vzdialené a nedostupné.

Prvýkrát som Blažov navštívil až v roku 1991, keď boli už moji starí rodičia i rodičia dávno po smrti. Odišli z tohto sveta bez toho, aby ešte aspoň raz videli svoj rodný kraj, ktorý im bolo upreté navštíviť od roku 1952, keď sa museli vysťahovať.

Hneď pri prvej návšteve mne aj mojej manželke učarovala dolina obklopená vysokými kopcami, kde niekedy stála obec Blažov. Odvtedy sme tento kraj pravidelne navštevovali, niekedy aj viackrát do roka.

Na našich prechádzkach a túrach bol mojim spoločníkom aj fotoaparát a niekoľko fotografií som uverejnil aj na Internete. Vtedy mi začali prichádzať emaily zo Slovenska, ale hlavne z Ameriky od potomkov bývalých Blažovčanov, v ktorých sa ma pýtali, či neviem niečo viac o histórii Blažova.

Keďže aj história bola vždy mojim koníčkom, tak som sa pustil do hľadania zdrojov, v ktorých by som niečo našiel o Blažove. Prvým zdrojom bola blažovská matrika, neskôr som našiel oveľa viac údajov v maďarských i našich archívoch a mal som aj to šťastie, že som stretol viacerých pôvodných Blažovčanov, ktorí prispeli svojimi spomienkami.

Niečo z informácií, ktoré som získal, som uverejnil na internetovej stránke o Blažove, ale neskôr som zistil, že v mojom archíve je mnoho ďalších údajov, ktoré som ešte nikde neuvverejnil, preto som sa rozhodol napísať túto knihu, v ktorej som sa snažil okrem uvedenia faktov poukázať aj na vplyv regionálnych i svetových udalostí na život v obci v jednotlivých obdobiach našich dejín.

Tých, ktorí sa v narodili v Blažove, už nie je veľa nažive a spomienky na život v obci sa postupne zahmlievajú. Preto som chcel zachovať niečo zo starých spomienok aj pre tých, čo prídu po nás.

1.

Založenie obce

Až do trinásteho storočia bolo územie, kde neskôr stála obec Blažov, územím nikoho. Patrilo do oblasti, ktorá je v starých spisoch uvádzaná ako „zem za zásekmi“, a o ktoré sa sporili uhorskí a poľskí králi od desiateho až do štrnásteho storočia.

V trinástom storočí to bolo len veľmi riedko osídlené územie, pravdepodobne obyvateľmi slovanského pôvodu. Názov rieky Torysa i jedného z prvých sídiel na jej hornom toku obce Torysa niektorí historici odvodzujú od keltského slova „tor iza“, čo by naznačovalo aj skoršie keltské osídlenie. Výraz „tor iza“ označoval v keltčine „horskú vodu“.

Záseky, čiže vnútorná hranica medzi Uhorskom a Poľskom, boli na západe vyznačené tokom rieky Torysa až po Brezovicu, potom chrbtom pohoria Bachureň a pokračovali križom cez údolie Torysy na úrovni obcí Jakubova Voľa a Červenica smerom na východ.

Uhorský kráľ Ondrej II., ktorý vládol v rokoch 1205 až 1235, rozdával takéto sporné územia spriazneným nemeckým šľachticom, čím si chcel zabezpečiť ich vernosť a zároveň tým chcel vylepšiť bezpečnosť hranice s poľským kráľovstvom.

Tak sa k majetkom na hornom toku rieky Torysy dostali saskí šľachtici vedení grófom Detrikom a šľachtici z Tirolska vedení grófom Rutkerom. Rutker nedostal tieto majetky priamo, ale cez svoju manželku, sestru prvého známeho spišského prepošta Adolfa, ktorá bola dlhé roky dvornou dámou kráľovnej Gertrúdy.

Na začiatku štrnásteho storočia, po rôznych výmenných obchodoch medzi Detrikovými a Rutkerovými dedičmi, sa pánmi celého územia okolo horného toku Torysy stáli práve potomkovia Rutkera, ktorí sa neskôr rozdelili na dva šľachtické rody. Z neskoršej histórie ich poznáme ako rody Tarcsay a Berzeviczy.

Hoci uhorskí a slovenskí šľachtici sa búrili proti rozdávaniu uhorského územia Nemcom a pravidelne spochybňovali ich vlastnícke práva, nemeckí šľachtici si svoje majetky udržali.

Spišskí Nemci, vrátane potomkov grófa Rutkera, sa pridali na stranu uhorského kráľa Karola Róberta z Anjou v boji proti Omodejovcom a vojskám Matúša Čaka. Po porážke Omodejovcov v bitke pri Rozhanovciach v roku 1312, si svoje postavenie ešte posilnili a kráľ ich obdaroval ďalšími majetkami a privilégiami. Potomkovia grófa Rutkera dostali povolenie postaviť Kamenický hrad a rozširovať osídlenie na získanom území.

Obec Blažov bola založená 23. marca 1317. Vieme to zo zakladajúcej zmluvy, ktorú na Spišskej kapitule podpísali vlastníci územia zvaného *Seuwold*, ktorými boli Rykolphov syn Johannes a jeho synovia Michael, Rykolph, Joannes a Henrik s Blažejom (Blasius), synom Leustacha z Brezovice (Lewstach de Brezewitz).

Podľa mena „*Lewstach de Brezewitz*“ niektorí historici písali o prvom známom uvedení šľachtického titulu „*de Brezewitz*“, hoci v tomto prípade asi nešlo o priameho potomka tirolského grófa Rutkera, či jeho syna Rikolfa. Blažej určite nebol obyčajný poddaný, keď mu majitelia darovali pôdu a udelili ďalšie privilégia, ale v tomto prípade označenie „*de Brezewitz*“ asi znamenalo iba toľko, že Lewstach pochádzal z Brezovice.

Podľa tejto zmluvy mohol Blažej založiť na uvedenom mieste dedinu, dostal do vlastníctva lán poľa, mohol vlastniť mlyn a pivovar a dostal dedičnú funkciu „šoltés“.

Šoltés riadil život v obci, vykonával v dedine funkciu sudcu v obmedzenom rozsahu a dostával každý šiesty denár z dane, ktorú platili osadníci.

Blažej mohol pvolať na osídlenie dediny takzvaných hostí. Boli to ľudia, ktorým bolo udelené právo slobodných spišských Nemcov (*libertatem populorum Theutonicorum Scepusiensium*).

Podľa zmluvy noví osadníci mohli vyklčovať les na 40 lánov polí, mohli si postaviť kostol bez zaplatenia desiatku a slobodne si vybrať farára. Mali právo slobodného lovu a rybolovu v hraniciach obce a boli tiež oslobodení od dane na desať plus osem rokov. Po uplynutí tejto doby mali platiť nasledujúcu ročnú daň:

- Každá rodina mala ročne zaplatiť daň 7 zlatých a odovzdať jeden chlieb a jednu sliepku.
- Celá dedina mala ročne odovzdať majiteľom dediny jeden celý sud piva a jedného brava.

Ak mali obyvatelia splnené povinnosti voči vrchnosti, mali právo kedykoľvek sa z obce slobodne odsťahovať.

Táto zmluva bola viackrát uverejnená v rôznych časových obdobiach ako príklad založenia sídla podľa takzvaného nemeckého či saského práva. Text zmluvy na ďalšej strane bol prevzatý z diela: „*Diplomatarium comitatus Sarosiensis, quod ex tabulariis et codocibus manuscriptis*“, vydaného Karolom Wagnerom v roku 1780.

Na začiatku sa asi obyvateľom Blažova celkom darilo, pretože už v roku 1330 sa spomína, že obec mala postavený kamenný kostol.

V dekrété pápeža Jána XXII. z toho istého roku , ktorým pápež zakazoval krakovskému biskupstvu vyberať poplatky od vymenovaných východoslovenských farárov, pretože títo majú podľa práva odovzdávať desiatky Spišskej kapitule, sa spomína aj farár Mikuláš z Blažova (Nicolaus de Blasenhow).

V najstarších písomných záznamoch je názov obce uvádzaný po maďarsky ako Balasuagas alebo Balazsvagas, prípadne v latinsky písaných listinách ako Balaswagas, či Blasenhow. Do slovenčiny sa dá tento názov preložiť ako Blažejova Poruba.

Primordia possessionis Balásvágás, seu Blasow. Datum Anno Domini 1317.

Capitulum Ecclesie B. Martini de Scepus &c. quod Magistro Johanne filio quondam Comitis Rykolphi pro se, & pro quatuor Filiis suis: Michaële videlicet, Rykolpho, Joanne, & Henrico ex una parte; ab altera vero Blasio filio Lewflichii de Brezwitz coram nobis personaliter constitutis, idem Magister Johannes confessus est oraculo vivæ vocis: quod in quâdam terra sua hæreditaria adhuc inculta, & habitatoribus destituta, Seuwold nuncupata, quadraginta lanceo continente; quorum lanceorum longitudo ad novem revulsiones aratri se extendit, eundem Blasium ex consensu Filiorum suorum prædictorum fecisset, constituisset, & ordinasset suum Scultetum, unum integrum liberum lanceum, molendinum etiam liberum, & brasicatorium, quæ ibidem extruxerit, eidem Sculteto, & ipsius hæredibus, & successoribus sine aliqua terragii, et census solutione in perpetuum, et irrevocabiliter conferendo; contulit etiam eidem omnimodam in eadem terra facultatem convocare hospites, construere villas, & novas facere plantationes: hospitibus autem ad eandem terram causa commorandi confluentibus, idem Magister Johannes talem dedit libertatem: quod per decem, & octo annorum curriculum, nihil penitus ratione census, & terragii Comiti ipsi perolvere tenebuntur. Transactis autem iis decem, & octo annis, in decimo & nono anno, & in omnibus subsequentiis, in qualibet anni revolutione, in festo B. Martini quilibet hospes de integro lanceo ratione census, & terragii ferconem grossorum denariorum, & ratione muneris unam tortam, & unum pullum, & de communitate unam tunellam cerevisiæ, & unum porcum pascalem ferconem valentem Comiti presentare tenebuntur. Sextus autem denarius de censu, & terragio singulis annis cedit in Sculteti prædicti, & suorum Successorum proprietatem. Contulit etiam hospitibus prædictis omnem libertatem populorum Theutonico-rum Scepusiensium, & omnem facultatem construendi Ecclesiam, cum omni plenitudine sui juris, & libertate decimarum, eligendi etiam Sacerdotem, & recipiendi, venandi in silvis, & piscandi in aquis, & ultra numerum quadraginta lanceorum exstirpandi terram juxta libitum suæ voluntatis. Dedit etiam eidem Sculteto judicandi facultatem causas minimas, & eminentes, inter hospites ejusdem terræ vertentes, nullo Comite, vel Vice-Comite intermisso, exceptis arduis causis, quæ ad judicium Comitis pertinebunt. Item tertius denarius de judicio Comitis cedit Sculteto; bursarium vero de suo judicio idem Scultetus percipiet ex integro, et præterea idem Magister Johannes hoc etiam adjecit: quod si prædictus Scultetus, aut sui Successores, vel quicumque ex dictis hospitibus processu temporum in possessionem alterius Comitis causa commorandi ire voluerint, vendita curia, ac ædificiis, terris etiam cultis; & exstirpatis, præhabita licentia Sculteti, & vicinorum securam habeant, & liberam clara luce recedendi facultatem, neque quispiam eos audeat molestare. Promisit etiam fide sua, & filiorum suorum, ac Consanguineorum libertatem incolis ejusdem terræ dictæ concessam per ipsum perpetuo, & inviolabiliter observari, & eosdem ab omnibus qualibet de causa molestantibus, seu molestare volentibus defendere. — Datum quarta feria proxima ante Ramis palmarum Anno Domini 1317.

2.
Príchod Rusínov

Nasledujúcich sto rokov, od roku 1330, nevieme o obci nič. Jej meno sa neobjavuje v žiadnych známych písomných záznamoch z tej doby.

Ďalšia písomná zmienka o Blažove je až z roku 1427. Vtedy Mikuláš z Blažova a jeho sestra Katarína, manželka blažovského šoltésa Halmanna, požiadali Spišskú kapitolu o opis pôvodnej zmluvy o založení Blažova z roku 1317.

V tom istom roku sa konalo aj urbárne sčítanie šľachtických majetkov, v ktorom je uvedené, že obec Blažov patrí do majetku rodiny z Brezovice (*Blazuagasa dominum de Brezeuice*). To ukazuje, že obec existovala celých sto rokov podľa podmienok, ktoré boli dohodnuté v roku 1317, hoci v roku 1427 bolo v obci iba šesť domov. Koľko ľudí obývalo tieto domy, tak to nevieme. Pre porovnanie: v Brezovici bolo v tom čase 58 domov, v Lipanoch 27 a v Bajerovciach 10.

V uvedenom sčítaní sa objavuje aj obec Lazyouagasa, ktorá mala ležať na hranici chotárov obcí Blažov a Bajerovce. Ako vlastníka obce je uvedený Ján Fogaš, spolumajiteľ Kamenického hradu. V inom dokumente z roku 1455, v ktorom kráľ Ladislav V. Pohrobok potvrdzuje majetky pánov z Kamenice a Torsy, je názov tejto obce uvedený aj ako Lazlovagasa - Laszinovágása.

Ak zoberieme do úvahy, že bez vody nie je možný život, tak uvedená obec mohla stáť iba na jednom mieste, a to pri prameni riečky Ľubotínka, ktorý poskytuje dostatok vody po celý rok. Obec asi bola situovaná vo výške viac ako 1000 metrov nad morom, na horskom hrebeni medzi vrchmi Kaligura a Čierna kopa.

Na ďalšej strane: **Listina z roku 1455, ktorou kráľ Ladislav potvrdzuje majetky, medzi ktorými bol aj Blažov, pánom z Kamenice, potomkom magistra Rikolfa.**
(zdroj: maďarský digitálny archív - <https://archives.hungaricana.hu>)

Na prvý pohľad sa zdá, že obec Lazy bola postavená na nelogickom, pustom mieste. Avšak ak zoberieme do úvahy politické dianie na území Uhorska v polovici 15. storočia, umiestnenie obce na kopci dáva zmysel.

Bolo to obdobie boja o uhorský trón medzi prívržencami Ladislava, syna cisára Albrechta II., na jednej strane a uhorskými stavmi na druhej strane, ktorí presadzovali na uhorský trón poľského Vladislava Jagelovského.

V roku 1440 uhorská kráľovná Alžbeta po smrti manžela kráľa Albrechta pozvala na obranu nástupníckych práv svojho práve narodeného syna Ladislava Pohrobka českého vojvodu Jána Jiskru z Brandýsa s jeho päťtisícovým vojskom. Menovala Jiskru za hlavného kapitána a šarišského župana.

Počas pôsobenia Jána Jiskru v oblasti Šariša a Spiša prebiehalo na týchto územiach sústavne budovanie a vylepšovanie opevnení. Napríklad v tom čase bolo vybudované aj rozsiahle dolné nádvorie Spišského hradu.

Práve vtedy mohlo byť vybudované aj opevnenie na vrchu Zámčisko, ktorého vrchol je vzdialený dva kilometre od miesta, kde asi stála osada Lazy, ktorá mohla byť hospodárskym zázemím pre toto opevnenie.

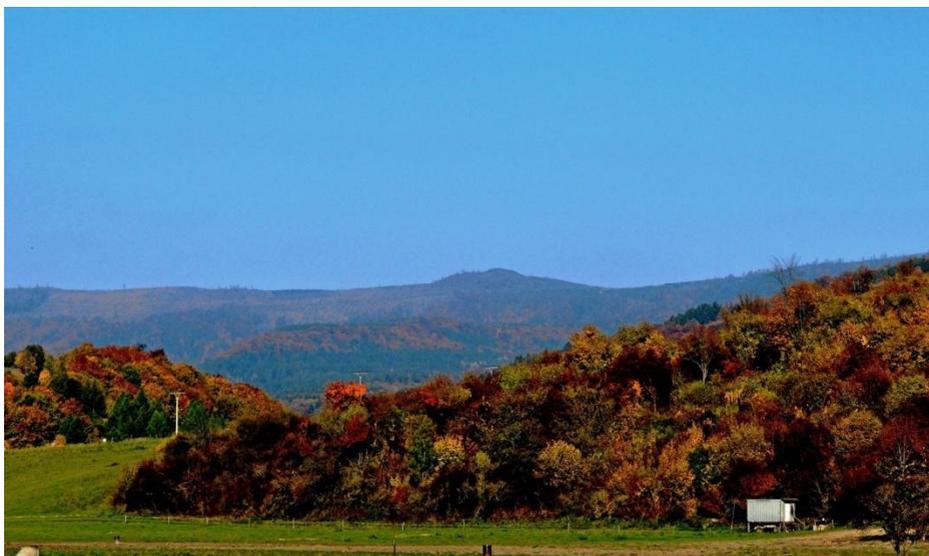
Zámčisko sa nachádza aj v zozname zo 17. storočia, v ktorom sú uvedené všetky opevnenia v Uhorsku. Podrobnejšiu informáciu o tomto opevnení som našiel v maďarskom cestopise z 19. storočia, kde sa píše:

„Na sever od Blažova sa rozprestiera krásna divoká príroda s vysokými kopcami. Na vrchu Zámčisko vytíča nad stromy okrúhla kamenná strážna veža.“

Môžeme pochybovať, že to bola strážna veža, pretože tu na odľahlom mieste, na vysokom vrchu a v hustých lesoch nebolo čo strážiť. Keď si však lepšie prečítame spomínanú listinu kráľa Ladislava V. z roku 1455, tak zistíme, že v súpise majetkov kamenických pánov sa nachádzajú okrem iných aj obce Vysoká pri Brezovici a Hundertmark. Obec Hundertmark sa neskôr volala Stotince a v roku 1960 bola zlúčená s obcou Majerka do novej obce Ihlľany.

Lúka pri prameni potoka Ľubotínka, miesto kde mohla stáť osada Lazy.

Pohľad na vrch Zámčisko od obce Tichý Potok.

Ak na mape prepojíme Kamenický hrad, kopec nad obcou Vysoká, vrch Zámčisko a kopec nad obcou Ihľany, dostaneme trasu, cez ktorú mohli byť odosielané dymové alebo svetelné signály z Kamenického hradu až do oblasti pod Vysokými Tatrami, kde vo Veľkej Lomnici bolo hlavné rodové sídlo brezovických aj kamenických pánov.

Tak sa mohli vojská Jána Jiskru a ďalších prívržencov kráľa Ladislava V. navzájom informovať v nepočetných bojoch s vojskami Jána Huňadyho.

V roku 1457 zomrel kráľ Ladislav V. a na uhorský trón nastúpil Matej Huňady, z histórie viac známy ako Matej Korvín. Ten začal vytláčať bratrícke vojská Jána Jiskru z územia Slovenska.

V roku 1458 kráľovské vojská dobyli Brezovicu a v roku 1467 Bratríkov celkom porazili. Po boku Mateja Korvína bojoval aj Tomáš Tarcsay, zemepán z Torysa a vojenský veliteľ, ktorý bojoval v Čechách aj v Rakúsku. V roku 1474 v čele 6-tisícového vojska bojoval v Poľsku proti kráľovi Kazimírovi, kde podľa písomných správ vyplienil a zničil veľa dedín. Za to získal od kráľa ďalšie majetky. Dal si postaviť vo svojom sídle, v obci Torysa, aj opevnený kaštieľ.

V nasledujúcich časoch oblasť horného Šariša už nebola vojensky tak významná a opevnenia postupne strácali svoj význam. Veža na vrchu Zámčisko ostala opustená, a tým stratila svoj význam aj osada Lazy, ktorá zanikla.

O hrade na vrchole kopca Zámčisko ešte dlho kolovali medzi ľuďmi rôzne legendy. Ľudia rozprávali rozprávky o hrade, ktorý sa jedného dňa celý prepadol do zeme aj so svojim krutým pánom. Iná verzia hovorila o zámku, ktorý strašná búrka odniesla bohvie kam a ostala z neho len veža.

Jednu legendu o vrchu mi rozprávala aj moja stará matka Mária Brilllová (1880—1965), keď som bol ešte malý.

„Pod vrchom Zámčisko sa nachádza jaskyňa, v strede ktorej stojí jeden veľký kameň a okolo neho je rozmiestnených viacero menších. Hovorí sa, že sú to skamenení ľudia sediaci okolo kamenného stola.

Stalo sa to takto: Niekedy dávno ľudia nevedeli, čo je to vojna. Žili v

mieri, v láske a navzájom si pomáhali. Postupne však jedni začali mať viac majetku ako druhí.. Prestali si pomáhať a ľudí čoraz viac požierala závišť. Závideli si, ak mal niekto väčšie pole alebo lepšiu úrodu. Od závidosti už nebolo ďaleko k nenávisti. Dostalo sa to až tak ďaleko, že ľudia začali medzi sebou bojovať a zabíjať sa.

Tak vznikla prvá vojna a tá vojna začala práve pod vrchom Zámčisko. Vojna bola veľmi krutá a priniesla také hrôzy, ktoré si ľudia dovedy vôbec nevedeli predstaviť. Niektorí z tých, ktorí tieto hrôzy prežili sa ukryli do jaskyne pod vrchom, a tam od prežitého strachu z toho veľkého zla skameneli.

Hovorí sa, že celkom posledná vojna medzi ľuďmi bude znovu pod vrchom Zámčisko a keď skončí, potom budú ľudia žiť na celom svete znovu v láske a pokoji. Potom aj skamenení ľudia v jaskyni pod Zámčiskom znovu ožijú a vyjdú na božie svetlo.“

Ďalšie písomné záznamy o existencii obce Blažov pochádzajú z rokov 1462 a 1471. V oboch prípadoch ide o listiny, v ktorých spolumahitelia dediny dávajú svoju čiastku majetku v obci do zálohu za finančnú pôžičku.

V prvom prípade bola dohoda podpísaná v Jágerskej kapitule. Podľa zmluvy dáva Štefan z Brezovice svoj podiel v dedinách Tichý Potok, Blažov a siedmych ďalších do zálohu Jánovi z obce Svinia a Jánovi z Brezovice-Schwarzovi za 100 zlatých.

V druhom prípade je zmluva podpísaná pred Jasovským konventom a v nej Detrik z Brezovice, syn Lenárta, bývajuci v Brezovičke, dáva do zálohu svoje podiely v dedinách Tichý Potok, Blažov a sedemnástich ďalších Markusovi Gergelyovi z Budimíra za 600 zlatých.

Nasledujúci dokument z 31. augusta 1480 dokazuje, že v tom čase už v kraji žili aj Valasi - Rusíni. Je to vyšetrovací spis Šarišskej stolice, podľa ktorého stoličný sudcovia na mieste vyšetrovali konanie Stanislava z Brezovice majiteľa obce Blažov. Vo vyšetrovacom spise sa zhruba hovorí toto:

„Mikuláš z Brezovice poslal svojich poddaných Valachov z Tichého Potoka na drevo do blažovského lesa, ktorý bol spoločným vlastníctvom

rodiny z Brezovice. Na spiatocnej ceste ich zastavili Valasi z Blažova so svojim pánom Stanislavom z Brezovice a zabránili im pokračovať do Tichého Potoka. Stanislav jedného Valacha z Tichého Potoka zbil na smrť a ďalšieho zadržal do polnoci, kým mu nesľúbil, že bude jeho poddaným, hoci Mikuláš zaplatil za tohto Valacha obilím v jeho krajine. Stanislav zadržal aj voz s drevom, ktorý nevrátil. Vo svojom konaní pokračoval, aj keď ho prišiel na neoprávnené konanie upozorniť jeden ďalší člen rodiny z Brezovice.“

Z uvedeného textu môžeme usudzovať, že príchod Rusínov do Blažova nebol nejakým hromadným dobrovoľným príchodom. Pravdepodobne si šľachta kupovala rusínskych poddaných postupne v „*ich krajine*“, čo pravdepodobne mohlo byť na poľskej strane Karpát.

Príchod prvých Rusínov do Blažova môžeme predpokladať niekedy po roku 1474, keď uhorský kráľ Matej Korvín uzavrel prímerie s poľským kráľom Kazimírom IV.

Ďalšími dokumentmi, ktoré dokazujú prítomnosť Rusínov v Blažove, je sťažnosť Petra z Hrhova na Valachov z Blažova a správa o vyšetrovaní oprávnenosti tejto sťažnosti z roku 1513.

V sťažnosti, datovanej 22. augusta 1513, Peter z Hrhova v mene seba a svojich príbuzných protestoval u vrchnosti Spišskej župy, že František z Brezovice, zemepán Blažova napadol s Valachmi s Blažova jeho poddaných z Nižných Repáš, pretože mu zadržali ovce, ktoré pásli blažovskí Valasi na území Nižných Repáš.

Vtedy sa vyšetrovalo asi oveľa rýchlejšie ako dnes, pretože vo vyšetrovacom spise Spišskej župy, datovanom 19. septembra 1513, sa píše, že pani Julianna na žiadosť Petra, Ladislava a Vincenta z Hrhova poslala slúžneho sudcu Benedikta Korothonika tento prípad prešetriť.

Ten zistil, že keď poddaní z Nižných Repáš zadržali stádo oviec Valachov z Blažova, pasúce sa na ich lúkach, Blažovčania, spolu so svojim pánom Františkom, prišli v noci do Nižných Repáš, násilím si zobrali svoje ovce, k tomu zobrali aj nejaké ovce Repašanov a pritom jedného obyvateľa Repáš zranili.

Aký bol rozsudok v tomto prípade, tak to nevieme. Ale uvedené dokumenty potvrdzujú, že Valasi už žili v tom čase v Blažove aj v Nižných Repášoch a pásli ovce po okolitých kopcoch.

Uvedený incident sa stal asi na južnom plochom hrebeni vrchu Javorinka, kde sa aj dnes nachádzajú pekné lúky.

Meno vrchu Javorinka dali pravdepodobne tiež Valasi. Javorinou totiž Valasi označovali miesta vhodné na pasenie oviec. V Levočských vrchoch nájdeme viacero vrchov s podobným názvom. Sú to Javorina, dvakrát Javorinka a Javorička.

Kopec Javorinka, cez ktorý prebieha hranica chotárov Blažova a Nižných Repáš, sa využíval na pasenie oviec až do vystahovania obce Blažov. Môj nevlastný dedo Ján Brilla (1901—1983), ktorý svoj celý život strávil pri ovciach, spomínal, že on vždy chodil pásť ovce na Javorinku.

Postupom času počet Rusínov v dedine narastal. Nakoniec sa Blažov stal rusínskou dedinou a pôvodní nerusínski obyvatelia ostali v menšine. Pôvodný kostol latinského obradu za zmenil na ortodoxnú cerkev a obyvatelia si zvolili vlastného ortodoxného farára.

Po Dóžovom povstaní v roku 1514, ktoré je niekedy nazývané aj Sediackym povstaním, uhorský snem prijal také zákony, ktoré celkom zrušili práva poddaných. Poddaní sa stali majetkom svojho zemepána a nesmeli opustiť miesto svojho bydliska bez jeho povolenia. Takýto stav prakticky trval ďalších 300 rokov, až do zrušenia poddanstva v roku 1848.

O vzťahu pána a jeho poddaných z toho obdobia nám hovorí aj zmluva z roku 1519, v ktorej dal Tomáš Berzeviczy do zálohu svoj majetok v Blažove a v obciach Henczdorf a Byrbron na Spiši dedičnému majiteľovi hradu Plaveč Michalovi Horváthovi z Lomnice za 120 zlatých. Listina bola spísaná na Spišskej kapitule 8. apríla 1519. Už 21. septembra 1519 došlo k vyrovnaniu dlhu. Nie však v peňažnej forme, ale Tomáš Berzeviczy vyrovnal svoj dlh tak, že dal Michalovi Horváthovi svojich troch poddaných z Blažova. Boli to Andrej, Janko János a Klyma Kelemen.

To nám dokazuje, že poddaní boli výlučným majetkom zemepána. Mohol s nimi ľubovoľne nakladať. Teda ich aj predávať a kupovať.

16. storočie bolo obdobím sedliackeho povstania, častých tureckých vpádov na územie Uhorska a Slovenska i obdobím boja o uhorskú korunu medzi kráľom Jánom I. a kráľom Ferdinandom I. Obdobie plné bojov a násilia.

To sa nevyhlo ani územiu okolo Blažova. Najznámejšia je „vojna miest“ medzi Levočou a Kežmarkom, ktorá trvala od roku 1530 až do roku 1534. Levočania boli na strane kráľa Ferdinanda I., Kežmarčania na strane kráľa Jána I.

V roku 1532 dvesto ozbrojených Kežmarčanov nečakane prepadlo Levočanov, ktorí pripravovali drevo na zimu na vrchu Škapová v Levočských vrchoch. V lese ostalo mnoho mŕtvych. V tejto vojne padlo mnoho ľudí na oboch stranách a bolo vypálených mnoho okolitých dedín. Dedina Uloža bola vyrabovaná niekoľkokrát.

Majitelia Blažova boli na strane Ferdinanda a zrejme so svojimi poddanými na jeho strane aj bojovali, pretože v roku 1563 uhorský kráľ a rímsko-nemecký cisár Ferdinand I. Habsburský svojou listinou znovu potvrdil práva rodiny Berzeviczy na všetky majetky v oblasti hornej Torusy. Brezovickí páni si znovu vybrali tú správnu stranu, a tým znovu iba získali.

Naproti tomu majitelia hradu Kamenica bojovali proti Ferdinandovi. V roku 1556 bol Kamenický hrad rozstrieľaný delami, dobytý a zničený. Jeho majitelia boli vyhnaní, prišli o majetky a hrad už nebol nikdy obnovený.

V kráľovskom súpise pôdy z oku 1558 je Blažov uvedený ako šoltéska obec, ktorá vtedy patrila do majetku kráľovského mesta Prešov. Celková výmera pôdy patriaca k obci bola 4 poplužia, čo je asi 250 hektárov.

Okrem Blažova patrili vtedy mestu Prešov aj časti obcí Bajerovce, Brezovička a Poloma. Pravdepodobne rodina Berzeviczy znovu dala tieto obce do zálohu za finančnú pôžičku, ako mnohokrát predtým. V 17. storočí už bol Blažov znovu vo vlastníctve rodiny Berzeviczy.

Obec Blažov asi bola hodnotnou súčasťou majetku zemepánov z Brezovice, pretože ju často dávali do zálohu, ale vždy ju aj vykúpili späť.

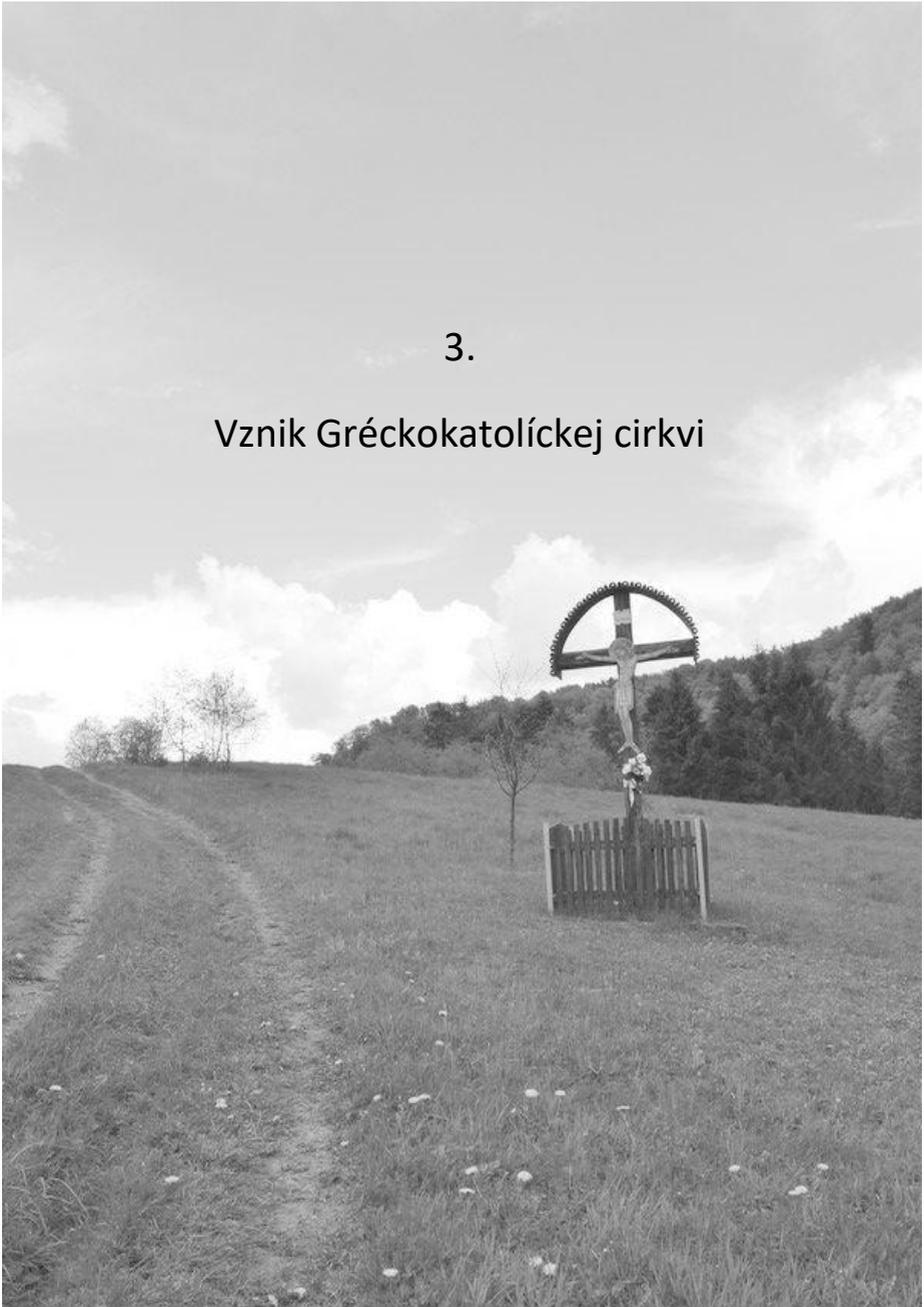
Lúka na južnom hrebeni vrchu Javorinka, kadiaľ prebieha hranica medzi chotármi Blažova a Nižných Repáš. Miesto, kde mohlo dôjsť k incidentu v roku 1513.

Pokus o rekonštrukciu, ako mohol vyzerat' stred obce v dávnych časoch.

3.

Vznik Gréckokatolíckej cirkvi

Ani v 17. storočí, si ľudia neužili viac pokoja. Turci pokračovali v útokoch na Uhorsko. Kráľ aj cirkev žiadali čoraz väčšie príspevky na vojnu.

Blažovčania vtedy platili cirkevné dane Spišskej kapitule. Z roku 1638 sa zachoval súpis príjmov Spišskej kapituly, podľa ktorého vieme, že Blažov cirkevne patrilo pod jej zvrchovanosť a obyvatelia obce jej platili cirkevný desiatok. V tomto súpise je názov obce napísaný ako Blasowecz, ale keďže v zozname obcí nasleduje hneď pred Tichým Potokom (Stellbach), tak určite ide o obec Blažov.

V súpise sa uvádza, že cirkevníci splácali desiatok v troch splátkach. Na Letáre - štvrtá pôstna nedeľa, na deň svätého Jána a na deň svätého Martina. Veriaci zo vzdialenejších obcí, takých ako bol Blažov, museli odrobiť aj jeden deň v roku pri opravách ciest a Spišského hradu. Museli tiež prispieť na opravy materiálom, ako bolo drevo, slama a podobne.

V polovici 17. storočia došlo k významnej zmene v živote veriacich patriacich k cirkvi východného obradu v Uhorsku. V roku 1646 sa v Užhorode zišlo 65 kňazov východného obradu s predstaviteľom katolíckej cirkvi jágerským biskupom Jurajom Jakušičom. V slávnostnom vyhlásení, ktoré je známe ako „*Užhorodská únia*“, sa dohodli, že ortodoxní veriaci v Uhorsku budú naďalej používať východný obrad a všetky zvyky, patriace k tomuto obradu, ale akceptujú katolícke vyznanie viery a jej hlavnú autoritu pápeža.

V roku 1648 uhorský primas Juraj Lipai potvrdil platnosť Užhorodskej únie a v roku 1651 o tom informoval Svätú apoštolskú stolicu v Ríme. V nasledujúcich 15 rokoch sa k únii pridali všetci kňazi východného obradu v Uhorsku.

Tak vzniklo gréckokatolícke náboženstvo ako súčasť katolíckej cirkvi. Ale kňazi východného obradu ostali poddanými, nemali príjem ako katolícki kňazi a museli si plniť svoje poddanské povinnosti, tak ako ostatní poddaní.

Rieka Torysa v Blažove.

Trvalo to až do roku 1692, keď kráľ Leopold I. vydal výsadnú listinu, ktorou oslobodil gréckokatolíckych kňazov a ich potomkov od poddanstva. A potom v roku 1699 Leopold I. potvrdil vytvorenie cirkevnej únie a udelil gréckokatolíckym kňazom rovnaké práva, aké mali katolícki kňazi.

O Blažove v tých časoch sa môžeme dočítať len v majetkových súpisoch rodiny Berzeviczy. V roku 1656 bola dedina majetkom Ladislava Berzeviczy, v roku 1668 bola zase vo vlastníctve Boldižara a Žigmunda Berzeviczy.

V súpise majetku Boldižara a Gašpara Berzeviczy z roku 1684 sú do majetku zahrnutí aj ich poddaní a dozvedáme sa aj mená niektorých obyvateľov Blažova. Boli to: Štefan Lešečkov, Kravec Chromý, Štefan Tyndýra, Vasko Parimucha, Danko Gajdoš, Seman Lazurenkov a Kravec Nižny.

V Tichom Potoku títo dvaja zemepáni vlastnili týchto poddaných: Klembara Lukáč, Jurko Klembaruv, Jakub Keklušuv, Vasko Miklušuv a Janko Čarný.

AJ koniec 17. storočia bol poznačený bojmi. Tentoraz takzvanými kuruckými vojnami. Kuruci verbovali do svojich radov poddaných s prísľubom, že ak budú bojovať na ich strane, tak budú oslobodení od poddanstva.

Vojna samozrejme neprinesla nič dobré. Kuruckí vojaci rabovali a zavliekli do Šariša a na Spiš morovú nákazu. V roku 1678 v Prešove zomrelo na morovú nákazu asi 3000 ľudí. Z Prešova sa mor dostal aj do Levoče, kde tiež zomrel veľký počet obyvateľov.

V tých krutých časoch stála časť rodiny Berzeviczy na strane Imricha Tòkòliho, ktorý bojoval na čele kuruckých vojsk proti kráľovi za podpory Osmanov.

Vieme to podľa toho, že po porážke kurucov boli konfiškované majetky ich prívržencov. Žigmundovi Berzeviczy, spolumajiteľovi Blažova, bola skonfiškovaná murovaná kúria v Brezovici. Jánovi Berzeviczy bola skonfiškovaná drevená poschodová kúria, majerský dom, sýpka, sušiareň a kapustnisko, všetko v hodnote 600 zlatých.

Ad 1684 Die 23 Martij
 Casimirus Rex Hungariorum
 c: 30. In nomine Domini Amen. Nos Casimirus Rex Hungariorum
 Berzeviczy et alii. In nomine Domini Amen.
 In Possessione Berzevicze.
 Miske Gont.
 Vasko Ruznak.
 Corinesik.
 Michael Polomsky.
 Fanko Polomsky.
 Vasko Chovancecs.
 Mische Gont.
 Item Kovacsma has.
 In Posses: Bajovvagas.
 Stepha Lukacsuw.
 Dimiter na dudovskym.
 In Posses: Polom.
 Jura Gbur.
 Philip X.
 In Posses: Ptelbach.
 Klenbara Lukacs.
 Guro Klenbarus.
 Jakub Keklut.
 Vasko Mikluszus.
 Fanko Csarny.
 In Posses: Balas Vagas.
 Stepha Lejecs kul.
 Kravecs Chromy.

Stepha Tyndyva.
 Vasko Perimucha.
 Fanko Gyados.
 Szeman Szurenkul.
 Kravecs Kisny.
 In Posses: Hantork.
 Ondor Kovakuo.
 Srin gcho Szura.
 Guro Fudak.
 Item Berzeviczen Berzeviczy
 Loflo lral as felső malmet.
 Item Ptelbach as alsomallm
 taa negyed resp.

①
 HUNGARORUM REGIA
 BIBLIOTHECA

Súpis poddaných Boldižára a Gašpara Berzeviczy z roku 1684.

(zdroj: maďarský digitálny archív - <https://archives.hungaricana.hu>)

4.

Keď vládla Mária Terézia a jej syn

Na začiatku 18. storočia znovu naplno prepukli boje medzi kurucmi a Habsburgovcami. Tentoraz stál na čele povstaleckých vojsk maďarský národný hrdina František II. Rákoci. Ten vydal v sedmohradskom meste Satú Mare patent, v ktorom oslobodil poddaných bojujúcich pod jeho zástavou od poddanských povinností.

Podľa niektorých odhadov v Rákociho vojsku bojovalo až okolo 6000 vojakov zo slovenského územia. Boli medzi nimi Slováci, Nemci i Rusíni.

Vojna však priniesla okrem ničenia i novú morovú epidémiu, ktorá skosila tisíce ľudí. Podľa záznamov v roku 1710 podľahlo epidémii 1953 obyvateľov Levoče. Je pravdepodobné, že mor zasiahol aj Blažov.

Po porážke kurucov v roku 1711 bolo územie Šariša zničené, vyrabované a vyľudnené. V roku 1714 ušlo zo Šarišskej stolice okolo 3000 obyvateľov a 15 dedín bolo úplne opustených.

Blažov však tieto kruté časy prežil, rozvíjal sa a nadobúdala na význame ako obec cez ktorú prechádzala hlavná cesta z Brezovice do Levoče. Táto cesta bola uvedená aj medzi nevelkým počtom hlavných ciest Uhorska v zozname z roku 1733.

O Blažove v tých časoch sa znovu dozvedáme zo súpisu majetku rodiny Berzeviczy, ktorý bol spísaný v roku 1710, po porážke kurucov.

Z toho súpisu vieme, že Ján Martin Berzeviczy vlastnil v Blažove stredný mlyn, čo znamená, že už v tom čase museli byť v obci tri mlyny.

Zo súpisov majetku Adama, Emericia, Gabriela Berzeviczykých a Žigmunda Podhorániho sa dozvedáme ďalšie mená obyvateľov, ktorí žili v tom čase v Blažove.

Boli to: Peter Havrila, Leško Havrila, Leško Švedzik sedliak, Peter Maimdich bez majetku, Daňko Daňčiško, Rehita Pacindicha, Fedor Sekera, Sebastián Pivovar, Andrej Varholik kováč, Ján Krajňačko, Jacko Ščerba, Jacko Sekera a Vaňo Hricko.

In Possessione Balas Vagas.

Habet idem Annus Berzeviczy sequentes videlicet.
Primus vocatur Petrus Thronius Inquilinus.
Secundus Lesko Thronius Inquilinus.
Tertius Lesko Svedzicki Medicus Inquilinus.
Laborant Terenti Dni secundum Inquilinos,
nullum alium Censum generis 5. ova pro
Baptiste prestant.

In Possessione Balas Vagas.

Habet idem Podhorany videlicet sequentes.
Primus vocatur Petrus Namdiel Inquilinus et Rabanus.
Secundus Janikos Janyczko Inquilinus.
Tertius Rechita. Rezinidisa Inquilina.

Ad Vintum laborant.

In Possessione Balas Vagas.

Habet idem Encim Berzeviczy annis pluribus
Inquilina Federzeta annuacionem sine nullum
Censum dat generis 5. ova pro Baptiste
ante generis.

In Possessione Balas Vagas.

Habet modum sequentes videlicet.
Primus vocatur Joannes Crimpacko Inquilinus.
Secundus Sebra Jaczko Inquilinus.
Tertius Jaczko Szekemo Inquilinus.
Quartus Hristu Janys Inquilinus.
Hi omnes autem prestant nullum alium Censum
quam unum pro Gallina quibus eduxerit Dns Terenti
Dere 8. pro Baptiste per 8. ova. omnia sequuntur.
Laborant Dns Terenti secundum unum datum.

Výpisy zo súpisu majetku rodiny Berzeviczy z roku 1710.

(zdroj: maďarský digitálny archív - <https://archives.hungaricana.hu>)

V roku 1715 prijal uhorský snem zákon o zavedení stáleho vojska v Uhorsku a vyberaní každoročnej vojenskej dane (contributionale). Kvôli jej správne mu rozvrhnutiu boli v rokoch 1715 a 1720 vyhotovené celokrajinské súpisy daň platiaceho obyvateľstva. V nich boli štátom prvýkrát zaznamenané mená daňovníkov (hláv jednotlivých hospodárstiev) a ich majetkové pomery. V Blažove bolo takých platcov dane 20.

Boli to: Ján Krahulec, Ján Chricko, Henrik Havrila, Ladislav Jurčík, Ján Ščerba, Juraj Bradáš, Juraj Smolejík, Ladislav Beň, Michal Gajdoš, Michal Adamčín, Martin Kresťan, František Adamčín, Michal Jacin, Ladislav Švedik, Michal Krajňaček, Ladislav Januv, Ladislav Havrila, František Sekerak, Michal Kravec a Ladislav Novotný.

V súpise sú uvedené vlastnené pozemky. V prvom a druhom stĺpci za menom je uvedená rozloha vlastnených polí, vo štvrtom rozloha lúk.

Rozloha polí je uvedená v gbeloch (cubulus) a rozloha lúk v koscoch (falcastrum). Gbel bola stará dutá miera, ktorá mala od 50 do 84 litrov. Plocha poľa osiata týmto množstvom obilia sa tiež označovala ako jeden gbel. Táto plocha bola okolo pol hektára. Jednotka kosiec, bola plocha, ktorú dokázal pokosiť jeden kosiec za jeden deň. Hodnota 1 kosca sa pohybovala od 28 do 46 árov.

Na začiatku 18. storočia bol farárom v Blažove Tomáš Mankovič, ktorý sa narodil okolo polovice 17. storočia. Rodina Mankovičovcov bola stará kňazská rodina, kde povolanie kňaza prechádzalo z otca na syna takmer nepretržite najmenej 150 rokov.

Tomáš bol blažovským farárom do roku 1726. Jeho syn Ján mal najmenej dvoch potomkov. Jána, ktorý pokračoval vo funkcii svojho deda od roku 1737 a Juraja, ktorý sa stal Mukačevským biskupom.

Juraj sa narodil v roku 1705 v Blažove. Vyštudoval gymnázium v Levoči a potom pokračoval v teologickom štúdiu v kňazskom seminári Adalbertinum v Trnave.

Juraj bol vysvätený za kňaza v roku 1729. Neskôr sa stal členom mníšskeho rádu Svätého Vasiľa Veľkého. (OSBM - Ordo Sancti Basil Magni).

Po ukončení kňazského štúdia odišiel Juraj do Mukačeva, kde pôsobil ako sekretár biskupa Mukačevskej eparchie Šimona Oľšavského. Po smrti biskupa v roku 1738 bol vymenovaný na jeho miesto a prijal meno Georgius Gregorius Blažovský (*Georgij Havrilij Blažovský*). Meno Blažovský si dal podľa svojej rodnej obce, podľa vzoru svojho predchodcu.

Zo zachovaných svedectiev bol biskup Blažovský známy ako kritický biskup, ktorý kritizoval luxusný život cirkevnej vrchnosti a jej nezájem o život chudobných veriacich.

Vo funkcii biskupa bol Juraj len krátko. Iba štyri roky. V decembri 1742 sa uchýlil do kláštora v Malom Bereznom, kde sa chcel ochrániť pred postupujúcou morovou nákazou. No neuchránil sa ani tam. Nakazil sa morom a zomrel 20., decembra 1742.

V rokoch 1737 - 1757 pôsobil ako farár v Blažove Ján Mankovič. Bol kňazom v obci a zároveň arcipresbyterom gréckokatolíckeho Toryského dekanátu. To znamená, že bol na čele dekanátu a koordinoval činnosti jednotlivých kňazov.

Za jeho pôsobenia, v roku 1740, sa začala písať matrika obce Blažov. Ale ako sa píše v „Barkóciho vizitácii Šarišského archidiakonátu“ z roku 1749:

„Matriky opatrujú veľmi zriedkavo a do nich týmto spôsobom zapisujú len pokrstených.“

Tak to bolo aj prípade blažovskej matriky a zápisy z 18. storočia sú prakticky nepoužiteľné pre genealogický výskum.

Kňazské povolanie v tých časoch určite neprinášalo veľké príjmy. V zápise z vyššie uvedenej vizitácie sa píše:

„Keďže ani sami farári nemajú slobodné pozemky ale len prenajaté, menej ich môžu mať pre kantorov a zvonárov, preto oni sami na mnohých miestach plnia aj úlohy zvonárov. Niekde kvôli nedostatku služobníkov cirkvi nemajú ani zvon, aby dávali zvoniť na Anjelské pozdravenie.“

Biskup Blažovský

V uvedenom zápise si môžeme prečítať aj zaujímavú poznámku o blažovskom farárovi:

„Ich arcipresbyter pri preskúšaní povedal, že jednoduché smilstvo nie je smrteľný hriech, ak bolo vykonané so súhlasom obidvoch strán.“

Viac o cirkevnom majetku v Blažove sa môžeme dozvedieť zo zápisu z vizitácie biskupa Michala Manuela Oľšavského z roku 1750, kde sa môžeme aj dočítať, že:

„Blažov - kamenná cerkev, o ktorej nevedeli povedať, aký mala pôvod, stála tam od nepamäti.“

Ďalej sa v zápise píše, že farár v Blažove vlastnil len základné obradné oblečenie a jednoduché liturgické predmety, z ktorých najvzácnejší bol pozlátený strieborný kalich. Kostol bol v dobrom stave, ale farár býval v starej schátralej chalupe po predkoch, ku ktorej patrila malá záhrada.

V zázname z vizitácie sú uvedené aj poplatky za cirkevné obrady. Napríklad za krst sa platilo 90 grajciarov, za sobáš a veľký pohreb jeden zlatý, za menší pohreb 72 grajciarov a za posvätenie domu 60 grajciarov.

V tom istom roku, v roku 1750, bol kostol v Blažove zasiahnutý bleskom. Zhorela kostolná vežička, strecha a časť vybavenia kostola. Všetko opravili veriaci na svoje náklady.

Presnejší súpis majetku a príjmov farára v Blažove je uvedený v súpisoch cirkevného majetku v Šariši z rokov 1784—1785. Tu je prvýkrát uvedený aj počet obyvateľov Blažova.

V obci v tých rokoch bývalo 617 obyvateľov. Z toho 602 gréckokatolíckych a 15 rímskokatolíckych veriacich. Väčšina obyvateľov boli sedliaci a želiari, okrem nich tu boli aj traja mlynári a dvaja krčmári.

Základné imanie blažovského kostola bolo 80 rýnskych zlatých. Kostol mal príjem z polí a lúk, na ktorých musel každý veriaci odpracovať jeden deň v roku. Ďalšie príjmy boli z cirkevnej dane od veriacich, z pravidelných milodarov a z poplatkov za cirkevné obrady. Farárom bol v tom čase Michal Mankovič.

18. storočie bolo storočím vlády osvietenecých panovníkov Márie Terézie a jej syna Jozefa II. Obaja sa pričínili o viacero reforiem v oblasti ekonomickej, poľnohospodárskej, vojenskej i vzdelávania.

Kráľovná Mária Terézia svojim patentom zaviedla úpravu nevoľníckych pomerov, tzv. tereziánsky urbár. Podľa bonity pôdy bola určená veľkosť nevoľníckej usadlosti a zjednotili sa povinnosti nevoľníkov voči zemepánom. Robota sa určila na 104 dní pešo alebo 52 dní do roka so záprahom. Urbár stanovil aj peňažné, pracovné a naturálne povinnosti nevoľníkov.

Mária Terézia tiež vydala lesný poriadok pre Uhorskov zameraný na ochranu lesov. Táto úprava zachránila veľkú časť lesov pred zánikom. Stoliciam nariadila, aby vymenovali lesných dozorcov, čím sa presadil princíp štátneho dozoru nad lesným hospodárením. Základné princípy tohto nariadenia platia do súčasnosti.

V roku 1785 Jozef II. vydal patent o zrušení nevoľníctva. Nevoľníctvo bolo nahradené poddanstvom. Základom bolo priznanie osobnej slobody poddaným a zrušenie ich pripútanosti k pôde. Pri dodržaní určitých podmienok sa poddaní mohli slobodne sťahovať. Zrušenie nevoľníctva nezasahovalo do podstaty vzťahu medzi zemepánom a poddaným a platenia deviatku.

Tieto reformy však život v tak odľahlom kúte krajiny, ako bolo údolie hornej Torusy, veľmi nezmenili. Ľudia tu bojovali o prežitie raz s povodňami, potom s veľkým suchom.

V roku 1724 postihlo kraj pod Tatrami zemetrasenie, v rokoch 1739 až 1742 sa krajom šírila morová epidémia a v rokoch 1756 až 1758 zase epidémia čiernych kiahní. V dôsledku katastrofálnej neúrody, ktorá v rokoch 1770 a 1771 postihla Uhorsko, vyšlo kráľovské nariadenie, podľa ktorého poddaní z plodín dopestovaných na úhoroch nemuseli odvádzať deviatok a desiatok.

Ešte stále tu boli neustávajúce vojny s Osmanskou ríšou a v druhej polovici storočia pribudla k nim aj sedemročná vojna medzi Rakúsko - Uhorskom a Pruskom.

Východ slnka nad Poľanou.

Na vojnu boli potrebné zbrane a na zbrane bolo potrebné železo. Na území terajšieho Slovenska sa ťažba železnej rudy a hutníctvo začali rozvíjať po roku 1722, keď Pavol Lányi postavil v Dobšinej vysokú pec, jednu z prvých v Uhorsku. V priebehu storočia sa hutnícka výroba prudko rozvíjala najmä v okolí Rožňavy, Krompách a Spišskej Novej Vsi.

Na tavenie a spracovanie železa bolo potrebné veľké množstvo dreveného uhlia, preto už v polovici storočia boli lesy okolo týchto hutníckych stredísk skoro celkom zničené. Železo bolo strategickým materiálom, a preto jeho výroba bola plne pod kontrolou Uhorskej kráľovskej komory. Tá rozhodla o čiastočnom presune hutníckej výroby do vzdialenejších oblastí, kde bol dostatok dreva. Tak okolo roku 1760 boli postavené malé železiarne v neďalekých Jakubanoch, kde sa ruda dovážala na konských povozoch zo Spišskej Novej Vsi.

Ani rodina Berzeviczy nezaostávala pri podnikaní zo železom. Členovia rodiny vlastnili podiely v spišských baniach a v roku 1776 sa spomína ich hámor v Krompachoch, ktorý produkoval okolo 1000 viedenských centov železa ročne. Kvôli nedostatku dreva bol hámor v Krompachoch koncom storočia zrušený a rodina postavila so súhlasom Uhorskej komory nový na území obce Blažov, neďaleko hraníc s chotárom obce Nižné Repáše.

Na spracovanie železa boli potrební odborníci. Tí prišli práve z Krompách a okolia. Väčšinou to asi boli zamestnanci zrušeného hámra v Krompachoch.

Noví osadníci si postavili domy pri sútoku rieky Torysa a Toryského potoka pritekajúceho z vrchu Škapová. Tak vznikla osada Blažovská Dolina, častejšie uvádzaná len ako Dolina. V starších záznamoch je tiež uvádzaná po latinsky Malleatura alebo po maďarsky Balázs Völgy.

Z matriky poznáme mená niektorých z týchto prisťahovalcov, ktorí pracovali v hámri: Kollár, Mišinaj, Jarina, Matulaj. Štefan Mišenaj bol hajdúchom v hámri. V zázname o jeho úmrtí z roku 1815 je zapísané, že „zamrzol na Filipa“.

Rieka Torysa, miesto kde stál hámor.

Títo prisťahovalci boli rímskokatolíckeho vyznania a pravdepodobne slovenského pôvodu.

Ďalšiu skupinu prisťahovalcov tvorili uhliari vyrábajúci drevené uhlie. Niektorí z nich boli nemeckého pôvodu a pochádzali pravdepodobne zo Štósu a okolia. Títo vyznávali evanjelickú vieru. Ich priezviská boli: Zoller, Zonger, Gnott, Pitta.

Uhliari si založili osadu Ždiar, neďaleko hámra, celkom na hranici územia Blažova a Nižných Repáš. K osade patrili i neveľké kamenisté políčka neďaleko osady, na západnom svahu Javorinky.

Vrchný dozorca uhliarov Jakub Štelmach s manželkou Viktóriou Ďurkovou bývali v Doline.

Koncom storočia sa s rozvojom železiarskej výroby začalo zlepšovať aj vybavenie drevorubačov a spracovateľov dreva. Ak sa dovtedy pri rúbaní stromov a spracovaní dreva používala skoro výlučne len sekera, potom už používali aj železnú pílu a ďalšie železné nástroje. Možno práve do tohto obdobia môžeme datovať aj založenie píly na spracovanie dreva, ktorá fungovala v Doline až do vysťahovania obce. Prvým písomne doloženým tesárom a neskôr dozorcom nad spracovaním dreva bol Ján Novák alias Chudý. Jeho manželkou bola Alžbeta Bučaková.

K týmto obyvateľom Doliny treba ešte prirátať Michala Dudu, ktorý bol správcom majera, krčmára Bobka, správcu panského domu Ragana, mlynárov Dudu, Orjabinca, Utláka, niekoľko želiarov, ktorí pracovali na majeri, alebo ako pomocní robotníci v hámri a niekoľko hájnikov a sluhov. K tým patrili: Kopnický, Gargala, Duľák, Černický, Kandráč, Pék a Duda.

V 18. storočí mala väčšina mestečiek a väčších obcí v Uhorsku právo na organizovanie výročných trhov. V zozname obcí Šarišskej župy, ktoré mali právo usporiadať trhy dvakrát do roka, a ktorý pochádza z roku 1772, sa nachádza aj obec Blažov.

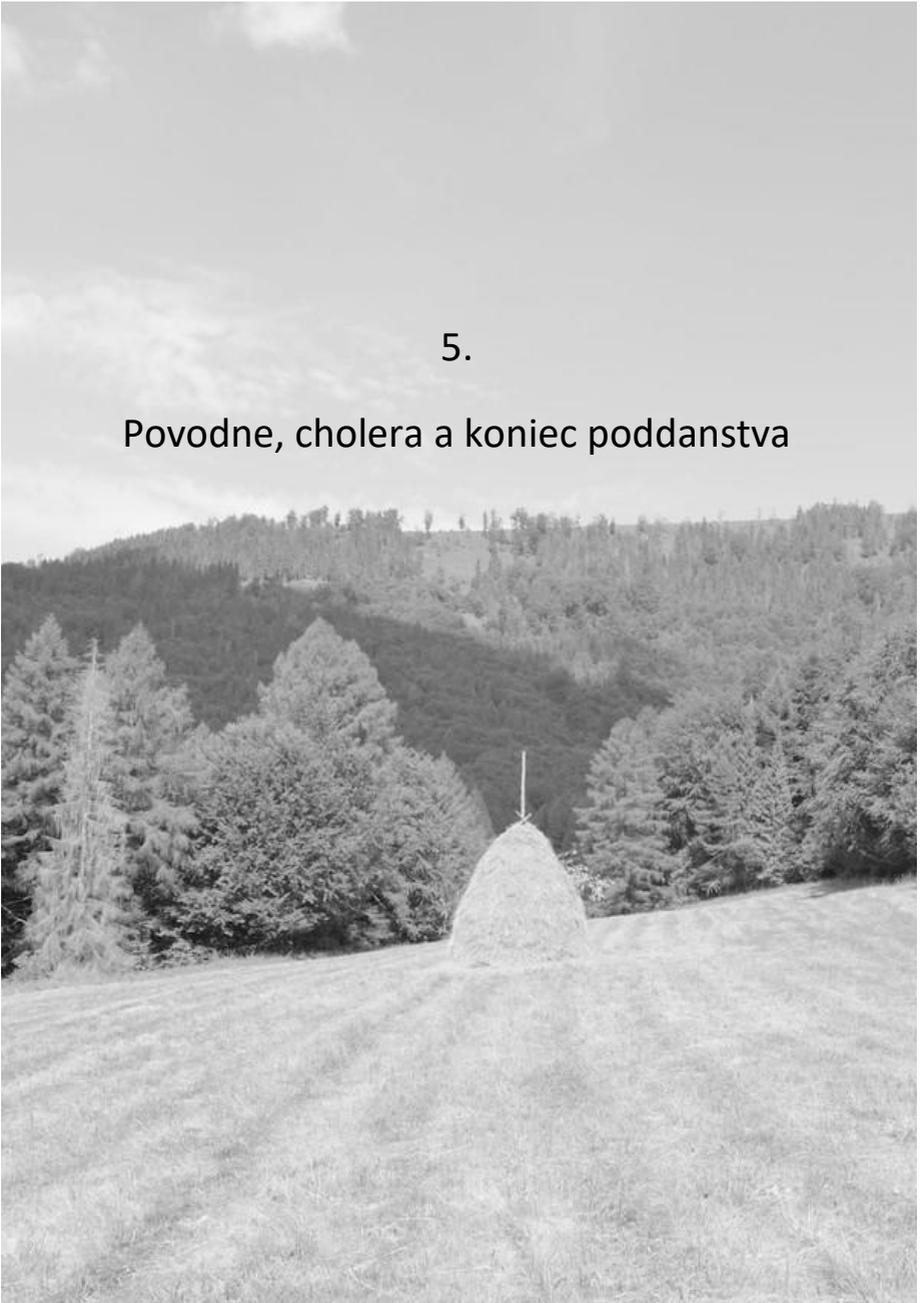
Na jednom trhu sa obchodovalo s domácimi zvieratami, najmä s ovcami, na druhom zase s remeselníckymi výrobkami. Blažov bol známy najmä výrobou drevených šindľov.

Miesto, kde si uhliari postavili osadu Ždiar.

5.

Povodne, cholera a koniec poddanstva

Koniec 18. storočia sa vo svete niesol v znamení Francúzskej revolúcie. Začiatok 19. storočia zase poznamenali napoleonské vojny.

Pod vplyvom francúzskej revolúcie v 90-tych rokoch 18. storočia vzniklo v Uhorsku hnutie Jakobínov, ktorí žiadali zrovnoprávnenie šľachticov a ostatných obyvateľov. Uhorská vláda však tvrdo potlačovala akékoľvek prejavy, ktoré by mohli viesť k podobnej revolúcii ako vo Francúzsku. Hnutie potlačila a vodcov verejne popraviť na takzvanom „*Krvavom poli*“ pri Pešti. Napriek tomu viacerí významní ľudia Uhorska ďalej publikovali svoje osvietenecké myšlienky a upozorňovali na to, že je potrebné zlepšiť život obyčajných ľudí.

Medzi nich patrilo aj Gregor František Berzeviczy (1763—1822), významný uhorský národohospodár a ekonóm. Hoci väčšinu svojho života prežil na svojom majetku vo Veľkej Lomnici, kde aj zomrel, mal vzťah aj k Blažovu a asi tu aj častejšie pobýval, pretože v roku 1811 sa tu narodil jeho syn Otto Gabriel, ktorý bol pokrstený v blažovskom kostole. Okrem toho sa Gregor Berzeviczy podieľal aj na správe hámra v Doline.

Gregor Berzeviczy vo svojich dielach ostrou kritikou upozorňoval šľachtu na neúnosné vykorisťovanie poddaných a na to, že panujúce feudálne pomery v Uhorsku sú brzdou pokroku. Vo svojej knihe „O stave vidiečanov v Uhorsku“ porovnal životné podmienky roľníkov v štátoch vtedajšej Európy. Napísal, že roľníci horného Uhorska žijú v takých biednych podmienkach, že horšie už žijú iba roľníci v Rusku. Berzeviczy vydal túto knihu v roku 1806 v Levoči anonymne. Jej celý náklad však vláda na základe zákona o cenzúre zhabala.

Gregor Berzeviczy sa snažil presadzovať reformy a podal aj niekoľko návrhov priamo cisárovi Jozefovi II. Jeho návrhy však boli zamietnuté.

Tu, na sútoku rieky Torysa a Toryského potoka, stála osada Dolina.

Významným rodákom z Blažova bol aj Michal Mankovič, známy maliar cirkevných obrazov Užhorodskej eparchie.

Michal sa narodil v roku 1785 v Blažove. Bol synom blažovského farára Michala Mankoviča a pra-synovcom biskupa Blažovského. Tak ako bolo v rodine Mankovičovcov zvykom, Michal mal pokračovať v rodinnej tradícii a stať sa kňazom. Základy vzdelania dostal doma, potom pokračoval v štúdiu v Sabinove a základné vzdelanie ukončil v Levoči.

V roku 1800 ho poslali do Užhorodu, aby tam študoval na kňazskom seminári. Učenie za kňaza Michala nebavilo. Viac sa venoval svojmu koníčku, ktorým bolo kreslenie a maľovanie. Po dvoch rokoch štúdia so slabými výsledkami ho Mukačevská eparchia, na príhovor biskupa Bačinského, vyslala na štúdium maliarstva na Viedenskú Akadémiu a priznala mu aj malé štipendium.

Aj tu sa viac venoval radostiam veľkomesta ako štúdiu. Nakoniec sa rozhodol opustiť Viedeň a skúsiť šťastie vo svete. Precestoval asi všetky veľké mestá vtedajšej Rakúsko-Uhorskej monarchie. Dlhšie sa zdržal v Krakove, potom odišiel do Ľvova, kde žil asi tri roky. Potom sa rozhodol, že precestuje Rusko. Bolo to však v čase Napoleonovej výpravy do Ruska, a tak Michal bol v Kyjeve zadržaný ako špión. Po niekoľkých mesiacoch vo väzení bol Michal súdom uznaný za nevinného, ale musel opustiť Rusko. Vrátil sa do Ľvova, ale svoje rozhodnutie precestovať Rusko nezmenil. Prezlečený za mnícha sa napokon dostal až do Moskvy. Bieda a utrpenie ruských ľudí, ktoré videl na svojej ceste, ho poznačilo na celý jeho zvyšok života.

V čase Napoleonovej porážky bol už Michal opäť vo Viedni. Jeho život bol teraz veľmi biedny. Prostredníctvom svojich príbuzných prosil predstaviteľov Mukačevskej eparchie, aby sa mohol vrátiť do ich služieb. Nakoniec mu to bolo umožnené v roku 1813, ale jeho život sa tým nezlepšil.

Zmena nastala až potom, keď sa oženil s peknou, mladou vdovou po kňazovi zo Zemplínskeho Hradišťa, Máriou Danilovičovou, rodenou Bačinskou. Potom sa stal oficiálnym maliarom Mukačevskej eparchie. Hovorí sa, že v každom gréckokatolíckom kostole bývalého Uhorska je aspoň jeden obraz od Michala Mankoviča. Zomrel v roku 1853 v Užhorode.

Michal Mankovič bol jeden z mála cirkevných maliarov, ktorí sa venovali aj svetskej tematike. Jeden z jeho obrazov sa volá Hébe a Zeus a je z roku 1831.

(Vychodoslovenská galéria Košice).

Obyčajných ľudí v Blažove sa svetové udalosti veľmi nedotýkali. Najväčšou zmenou pre nich bol nový zákon, ktorým Uhorský snem v roku 1801 zrušil celožitovnú službu v armáde. Po novom služba v pechote trvala 10 rokov a v jazdectve 12. Ale aby sa naplnili počty vojakov, tak sa ľudia museli zmieriť s tým, že viac mladých mužov muselo nastúpiť na vojenskú službu a opustiť svoje rodiny na dlhý čas.

Obyvatelia Blažova žili svoje životy naplnené hlavne drinou na poli a v každodennom strachu či príroda nezničí ich úsilie, alebo či nepríde nejaká ďalšia epidémia na ľudí či zvieratá. Napriek ich každodenným modlitbám k Bohu ich postihovali katastrofy jedna za druhou.

V auguste 1813 postihli skoro celé územie terajšieho severného Slovenska katastrofálne povodne. Nevyhli sa ani hornému Šarišu. V noci z 24. na 25. augusta rieka Torysa zaplavila celú dolinu a voda ničila všetko, čo jej prišlo do cesty. Obec Nižné Repáše bola skoro celkom zničená, v obci Torysa povodňová vlna zvalila opevnený kaštieľ i kostol tak, že po nich neostali ani základy.

V Blažove voda odniesla mnoho domov a stodôl naplnených práve pozberaným kvalitným senom. Utopilo sa mnoho hospodárskych zvierat a obilie na poliach bolo zničené.

Rast obyvateľstva obce sa v tom čase zastavil. V roku 1814 bývalo v Blažove 794 obyvateľov a v Doline 28. V roku 1816 už v Blažove bolo iba 727 obyvateľov a v Doline 30.

Ďalšia pohroma prišla o jedenásť rokov po veľkej povodni. Takto ju zapísal vtedajší farár Andrej Mankovič do matriky:

„Roku 1824, 27. júla, v deň sv. Pantelejmona, padal ľadovec veľký ako kačacie vajcia. Zničil jačmeň na poliach, na stromoch ostali iba holé konáre. Porozbíjal okná, zničil strechu na kostole i na kaštieli Andreasa Berzeviczy. Asi počas jednej hodiny bolo všetko celkom zničené. V jednom okamihu boli porozbíjané okná na domoch, pozabíjané vtáky i domáca hydina. Bola taká tma, že ľudia v strede dňa museli zapáliť sviečky.“

O obyvateľoch obce zo začiatku storočia sa už môžeme dozvedieť viac práve z matriky. Záznamy sú už podrobnejšie, okrem narodení boli už zapisované aj sobáše a úmrtia.

Do roku 1818 bola blažovská matrika písaná v Cyrilike, v ďalších rokoch, až do roku 1851, bola matrika písaná latinsky.

Z matriky vieme, že niektoré priezviská pôvodných obyvateľov Blažova si zachovali svoju pôvodnú formu. Napríklad Parimucha, Pjatak Krahulec, Géci, Kravec. Mnoho priezvisk však menilo svoju podobu až do polovice storočia. Niektoré sa menili len málo. Napríklad priezvisko Sekera sa zmenilo na Sekerák, Havrila na Havriľák. Ale priezvisko Havriľák sa nakoniec zmenilo na Bajus, Gmitrišin na Krajňák, časť rodiny Géci sa premenovala na Petrus.

Dve rodiny nemali ustálené priezvisko až do roku 1850. Dovtedy boli označované len ako „ot mosta“ a „z breha“. Neskôr tieto rodiny prijali priezviská Čáky a Hromjak. Priezviská nových obyvateľov sa veľmi nemenili, hoci ich písaná forma bola často iná.

Väčšina obyvateľov Blažova mala zapísané povolanie „*colonus*“, čiže sedliak - roľník, alebo „*inquilinus*“ - želiar. Kováčmi boli Sekerák, Parimucha, Krajňák, mlynármi Parimucha, Garnek, Blaško, Gerčák a Bujňák bol čížmárom.

Obyvatelia Doliny mali rôznorodejšie zamestnania. Mišinaj bol čížmárom. Mlynármi boli Orjabinec, Utľák, Duda a Ďurica, uhliarmi Miller zo Štósu a Gargala. Štefan Pacinda bol kováčom - železiarom a Andrej Pacinda kolárom. Juraj Vaľko hajdúchom a Ján Vaľko - Komider z Brezovice bol správcom na statku. Druhým správcom na statku bol Andrej Bujňák. Fendá, Ťažký a Sova boli pastiermi. Kopnický a Teper hájníci. Rejnič a Garančovský boli debnármi. K ním ešte treba pripočítať početných pánskych sluhov, ku ktorým patrili: Palčák, Miljo, Bednár, Berdubis - Opalčár. Samozrejme, že nemohol chýbať krčmár, ktorým bol v tom čase Andrej Černický.

V Doline sa usadili aj vyslúžili vojaci, ktorí sa asi zúčastnili aj napoleonských vojen a po ukončení vojenskej služby hľadali nový spôsob obživy. Boli to: Štefan Matvej, Juraj Kravec, Ján Senda a Michal Cifrik.

Väčšina obyvateľov Doliny bola na začiatku storočia rímskokatolíckeho vierovyznania, ale postupne si brali za manželky aj dievčatá z gréckokatolíckych rodín z Blažova alebo z Nižných Repáš. Keďže vierovyznanie sa dedilo po matke, na konci storočia už aj v Doline prevažovali veriaci gréckokatolíckeho vyznania.

Do konca storočia bolo však ešte veľmi ďaleko a ľudia museli dovedy prežiť ešte veľa driny, biedy i utrpenia.

Rok 1830 bol poznamenaný katastrofálnou neúrodou. Ľudia hladovali a s obavami očakávali nasledujúci rok. Ale prišlo ešte niečo horšie ako hlad.

Koncom roka 1830 vypuklo v Poľsku povstanie proti ruskej nadvláde. Bojovalo sa až do septembra nasledujúceho roku. Na potlačenie povstania povolal ruský cár aj vojenské jednotky z Ázie, ktoré priniesli do Európy cholery. Uhorský snem prijal opatrenia proti šíreniu cholery už v novembri 1830. Hraničné prechody boli uzavreté a strážili ich silné vojenské oddiely.

Vláda aj cirkev vydávali upozornenia a usmernenia, aby sa ľudia vyhýbali neznámym cudzincom a dodržiavali čo najväčšiu čistotu, ktorú však v biednych dedinských podmienkach nebolo možné dodržať.

Biskup Prešovskej eparchie Tarkovič žiadal kňazov, aby informovali svojich veriacich o opatreniach svetskej vrchnosti, a aby upravili slávenie božskej liturgie za účelom odvrátenia cholerovej pohromy. Po evanjeliu mala nasledovať takáto spievaná prosba:

„Prosme, aby naša obec a tento svätý chrám i ostatné mestá, obce a celá krajina boli uchránené od hladu, pohrôm, zemetrasenia, povodní, krupobitia, ohňa, meča, vpádu nepriateľa a vzájomného nepriateľstva. Nech náš milostivý, blahoslonný, láskavý, dobrý a človeka milujúci Boh odvráti všetok svoj hnev, ktorý si zaslúžime a nech nás zbaví svojho budúceho spravodlivého rozhorčenia a zmiluje sa nad nami.“

Cirkevná vrchnosť zakázala púte a odpusty, svetská vrchnosť zase zakázala konanie jarmokov a návštevy krčiem. Pozastavila školské vyučovanie a nariadila dezinfekciu studní.

Najmä posledné opatrenie vyvolalo medzi chudobným obyvateľstvom nevôľu a odpor. Začali sa šíriť zvesti, že panstvo sype do studní jed, aby sa zbavilo poddaných a mohlo si privlastniť ich pozemky. Ľudia sa začali búriť a nepokoje prerástli až do krvavého sedliackeho povstania, ktoré začalo v Zemplíne, no rýchlo sa rozšírilo aj do ostatných žúp východného Slovenska.

Aj v Blažove sa obyvatelia postavili na odpor a úradníkov, ktorí mali dezinfikovať studne vyhnali spolu so zemepánmi, ktorí ich sprevádzali. Povstanie bolo živelné a bolo rýchlo potlačené povoláním vojskom.

Napriek všetkým opatreniam sa epidémia rýchlo šírila a v júni 1831 sa cez Halič dostala aj na územie Slovenska. Do Blažova dorazila v polovici augusta.

Prvou oficiálnou obeťou cholery v Blažove bola tridsaťročná Anna Uhlárová, rodená Hromjaková, manželka Andreja Uhlára, ktorá zomrela 19. augusta 1831, dvanásť hodín po prepuknutí choroby. V Doline cholera prepukla až o desať dní 29. augusta. Poslednou obeťou bola Elena Poljačeková, ktorá podľahla cholere 30. októbra 1831 vo veku 60 rokov.

Celkom na cholery počas 73 dní zomrelo v Blažove 78 ľudí. Z celkového počtu obetí bolo až 57 vo veku od 18 do 60 rokov. Najväčšia úmrtnosť bola v septembri, keď zomrelo 53 ľudí.

Asi nebolo v obci rodiny, v ktorej by niekto na cholery nezomrel. Mnoho detí zostalo polovičnými alebo úplnými sirotami. Bolo aj tak, že zomreli celé rodiny. Stalo sa tak v prípade rodiny Jána Terebilu, sluhu z Doliny. Ján zomrel 17. septembra vo veku 36 rokov, jeho tridsaťročná manželka a tri deti vo veku od 3 do 7 rokov zomreli na cholery počas nasledujúcich troch dní.

V tých časoch sa počet obyvateľov Blažova pohyboval okolo 1000. Pred choleroou v roku 1931 tu žilo 1013 ľudí, v roku 1834 ich bolo 993.

Po prežitej cholerovej epidémii sa obyvatelia Blažova rozhodli postaviť nový kostol. Prastarý kostol, postavený pred rokom 1330, už bol určite primalý pre 1105 obyvateľov, ktorých mal Blažov v roku 1844. Po druhé si asi ľudia chceli vyprosiť u boha viac láskavosti, ako sa im ušlo v posledných rokoch.

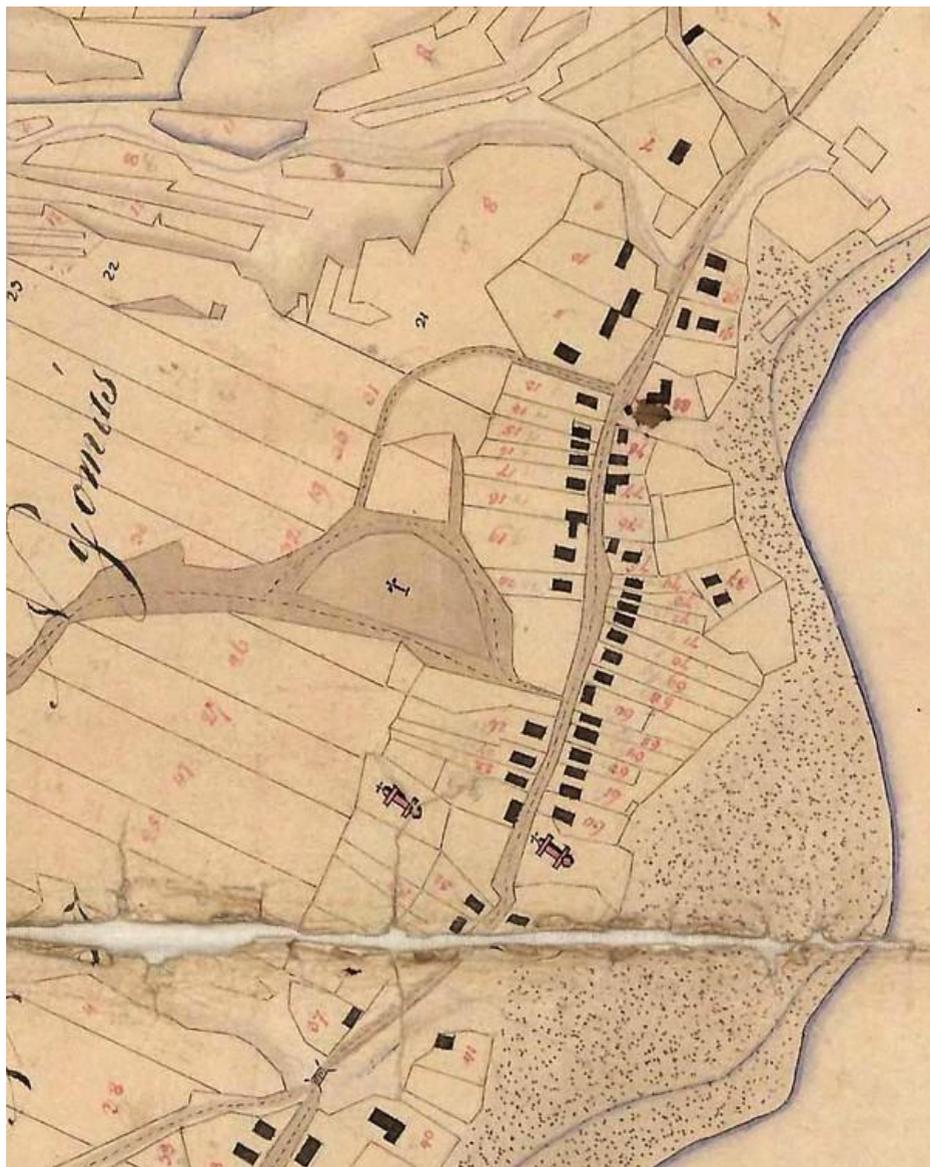
Nový kostol určite začali stavať pred rokom 1844, pretože v prvej katastrálnej mape obce, ktorá bola nakreslená v roku 1844, sú zakreslené dva kostoly. Starý aj nový. Ten nový bol však vysvätený až o deväť rokov neskôr, v roku 1853. Dovtedy ľudia museli prežiť ešte väčšiu katastrofu, ako bola epidémia cholery. Bol to hladomor.

V júli roku 1845 postihli kraj prudké dažde a údolie rieky Torusy zasiahla najväčšia povodeň od roku 1813. Nasledujúci rok postihla kraj katastrofálna neúroda. Základnú potravinu obyčajných ľudí, zemiaky, napadla pleseň zemiaková, ktorá zničila celú úrodu. Ľudia nepozberali z polí skoro nič. V kraji nastal katastrofálny hladomor, porovnateľný s hladomorom, ktorý je oveľa známejší, a ktorý v tom čase postihol Írsko a prinútil Írov k masívnej emigrácii do Ameriky.

V iných rokoch zomieralo v Blažove ročne približne 20 až 30 ľudí. V roku 1847 tu zomrelo až 238 obyvateľov, čo bolo asi 23% z celkového počtu. V celej Šarišskej stolici zomrelo asi 30 000 ľudí.

U 60 zomrelých v Blažove je ako príčina smrti zapísaný priamo hlad - „*fames*“. Najhoršie mesiace boli jún a júl, v ktorých zomrelo 100 ľudí. Najsmutnejšie na štatistike úmrtí z roku 1847 je, že z celkového počtu 238 úmrtí bolo 120 úmrtí detí do 15 rokov. To potvrdzuje smutné správy z tých časov, že matky dávali menej jedla malým deťom, aby prežili tie staršie.

Blažov sa len ťažko spamätával z hladomoru. Počet obyvateľov poklesol pod 900. V roku 1846 počet narodených detí bol 64, 24 detí sa narodilo v roku 1847, ale v roku 1848 iba 17.

Prvá katastrálna mapa Blažova z roku 1844.

(zdroj: maďarský digitálny archív - <https://maps.hungaricana.hu/>)

Koncom 40-tych rokov vznikla pri Blažove nová osada, osada Čertež. Vznikla na pánskej pôde severne od obce, pri potoku Filipovec, na hranici chotára obce a pánskych pozemkov.. Možno práve preto nazvali osadu Čertežou, pretože staré slovo „čertež“ znamenalo hranicu.

Prvá zmienka o osade z roku 1838 sa nachádza v matrike, kde je zapísané, že Michalovi Berdubisovi - Prekeretovi alias Oplalčárovi, sluhovi na Čerteži sa narodil syn Ján. Ďalšími sluhami na statku v tom čase boli Semančík a Ištók.

V roku 1840 je v matrike zapísaný aj správca statku na Čerteži, ktorým bol Ján Džuk z Draviec. Statok patril Ignácovi Berzeviczy, alebo aspoň Ignác bol spolumajiteľom statku.

Až do roku 1845 bol na Čerteži iba pánsky statok, kde boli asi iba hospodárske budovy a nejaká chalupa pre sluhov. Postupne sa z Doliny na Čertež prisťahovali ďalší obyvatelia. Pastier Ján Pjatak - Bíroš, Andrej Blaško, bývalý mlynár v Doline, Štefan Mišinaj, Andrej Bujňák a Ján Vaľko. Títo prisťahovalci si už asi postavili vlastné domy a z pánskeho statku sa stala osada.

V roku 1845 sa prvýkrát objavuje písomný záznam v blažovskej matrike, ktorý označuje Čertež ako „Nuova Colonia“ - Nová Osada.

V roku 1848 prijal Uhorský snem zákony o zrušení poddanstva. Bola zrušená roba na pánskom, zrušené bolo aj platenie cirkevného desiatku a zemepanského deviatku. Roľníci mohli vlastniť pôdu a pôda sa mohla dediť.

Prešlo však ešte pekných pár rokov, kým boli tieto zákony uplatnené v praxi. Napríklad takzvaná „koblina“ a „rokovina“, ktoré boli povinnými dávkami veriacich pre farárov a kantorov a povinné práce na cirkevnom majetku, pretrvali v gréckokatolíckej cirkvi až do roku 1920.

V roku 1848 vypukla revolúcia, ktorá zmenila celú Európu. Počas nej sa bojovalo aj na neďalekom Branisku a je spomínaná aj menšia bitka pri Blažove. Proti revolučným vojskám bojoval aj Otto Berzeviczy, narodený v Blažove. Ako poručík cisárskej armády utrpel v bojoch v Rumunsku ťažké zranenie. Bol prevezený do Blažova, kde skonal v auguste 1848.

V doline pod Zámčiskom stála osada Čertež.

6.

Nový kostol i nový život

Po revolúcii v roku 1848 maďarizačný tlak uhorskej vlády na nemaďarské národy na chvíľu ustal. V roku 1852 bolo povolené, aby sa matriky písali v miestnom jazyku. Prispel k tomu aj rusínsky národný buditeľ Alexander Duchnovič a ďalší pokrokoví rusínski činitelia Prešovskej eparchie. Blažovská kronika z toho obdobia je písaná azbukou a po rusky. Trvalo to však len krátko. Už v roku 1854 bola znovu písaná po latinsky, hoci farár Anton Janický vo vedľajšej obci Tichý Potok zapisoval do kroniky azbukou až do roku 1857.

Rýchla zmena v Blažove bola spôsobená príchodom nového farára. Farár Michal Mankovič ukončil svoju funkciu kňaza v roku 1852 a zomrel v októbri 1853 vo veku 68 rokov. Na jeho miesto nastúpil Andrej Samovoľský, ktorý do Blažova prišiel z farnosti v Kráľovciach. Hneď na začiatku jeho pôsobenia bol konečne po mnohých rokoch výstavby vysvätený nový kostol.

Novú „cerkev“ vysvätil 20. septembra 1853 prešovský biskup Jozef Gaganec. Zúčastnili sa aj kanonik Prešovskej eparchie a rusínsky národný buditeľ Alexander Duchnovič, správca popradského cirkevného okrsku Peter Hriňák, ďalší kňazi z Prešova a správcovia okolitých gréckokatolíckych farností. Nový kostol bol vysvätený ako Chrám svätého z ducha, podľa zasvätenia pôvodného starého kostola. Záznam o vysvätení kostola zapísal do matriky Andrej Samovoľský.

V matrike nájdeme tiež aj záznamy o daroch, ktoré venovali veriaci pre nový kostol. Ján Krahulec vyrobil drevený kríž na oltár, Juraj Krajňák daroval kostolu 55 lakťov plátna, Andrej Pjatak daroval látku na ornát.

Chrám v roku 1949.

Pozostatky chrámovej podlahy dnes.

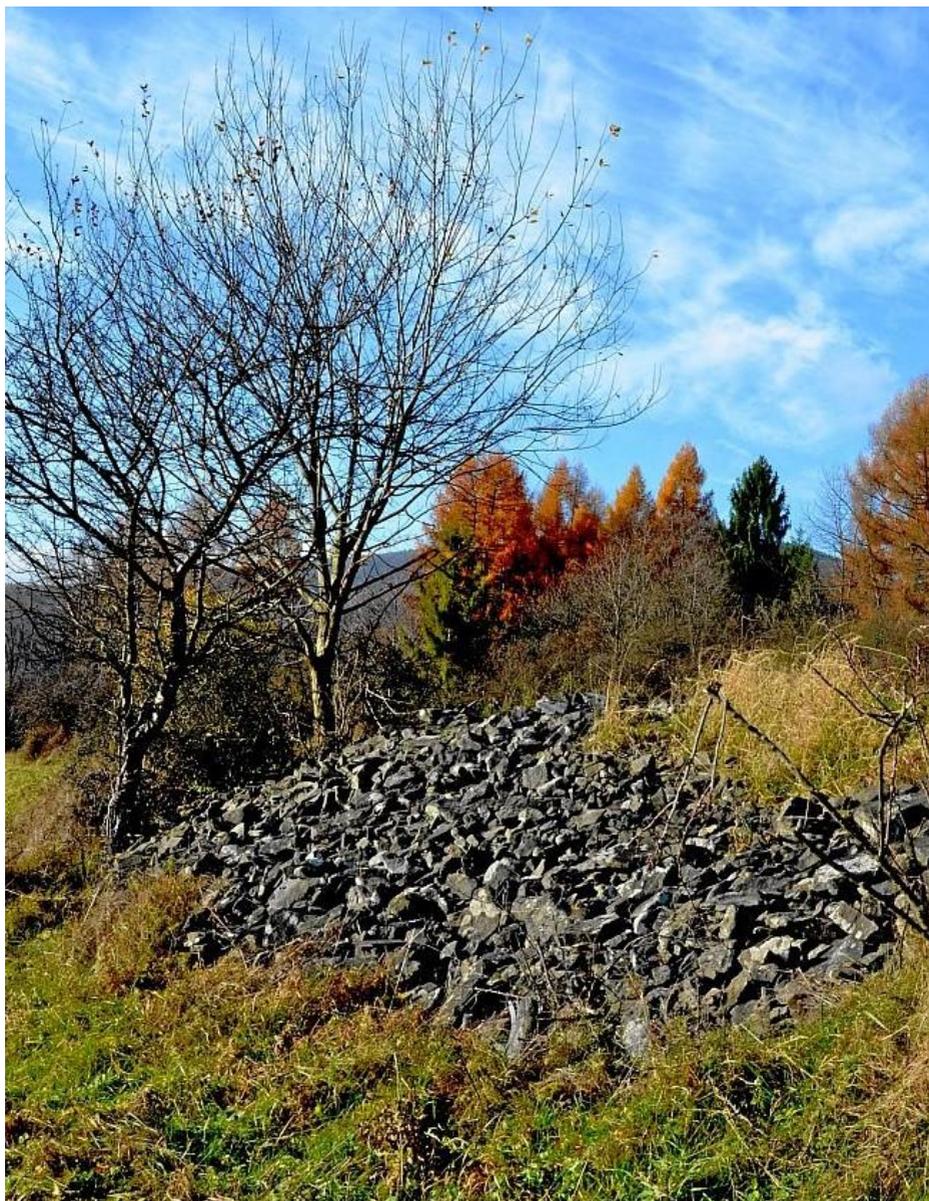
Od roku 1848 platili takzvané „marcové zákony“, ktoré rušili poddanstvo a určovali, koľko pôdy patrí poddaným, a ako sa poddaní majú vykúpiť od svojich zemepánov. Zemepáni tieto zákony veľmi nerešpektovali a vykupovanie sa poddaných stále odkladali. Sťažovali sa panovníkovi, že tieto zákony silne poškodzujú hospodárstvo štátu a vykúpení poddaní namiesto prospešnej práce len sedia v krčmách a pijú.

Cisár František Jozef preto vydal v roku 1853 Urbársky patent, ktorý vysvetľoval mechanizmus procesu vyvázovania bývalých urbárskych poddaných z ich robotných povinností a iných služobností. V roku 1854 cisár vydal patent o odškodnení za urbárske služobnosti. Ten umožňoval nástup kapitalistických hospodárskych vzťahov na vidieku.

Bezvýhradným vlastníctvom roľníkov sa stali iba tie pozemky, ktoré boli zapísané v urbárskej knihe z čias Márie Terézie. Štát v tomto prípade finančne odškodnil bývalých zemepánov. Ak roľník chcel byť majiteľom pôdy, ktorú obhospodaroval nad rámec zákonnej výmery, musel si ju kúpiť od zemepána, spravidla za dvadsaťnásobok ročnej hodnoty služobných povinností. Zákonná výmera pôdy pre jedného roľníka bola asi 5 hektárov.

Bývalí poddaní mohli teraz pôdu vlastniť a ich deti mohli túto pôdu dediť. To však v nasledujúcich časoch spôsobovalo problémy. Vlastnené polia neboli veľké a postupne sa dedením rozdrobovali na čoraz menšie plochy až tak, že polia neboli schopné užiť rastúci počet obyvateľov. Ak šľachtici aj boli ochotní predať nejaké pole, bolo to za takú cenu, že si to chudobní roľníci v prevažnej miere nemohli dovoliť.

V roku 1853 mala obec 915 obyvateľov. Z toho 81 bývalo v Doline a 30 na Čerteži. Od roku 1851 je spomínaný aj nový majer Rudľovec, ktorý brezovickí zemepáni založili na dolnom konci obce pod vrchom Čierna hora. Jeho prvým správcom bol Ján Džug, ktorý bol dovtedy správcom statku na Čerteži. V roku 1851 mal Rudľovec 7 obyvateľov. V neskorších záznamoch sa z neznámych dôvodov zmenil názov tohto majera na Ľudrovec. Tak je známa táto časť blažovského chotára do dnes.

Kopy kameňov vyzbierané z blažovských polí počas desaťročí možno storočí dodnes svedčia o tom, koľko úsilia museli vynaložiť naši predkovia, kým mohli pozbierať úrodu.

Do roku 1857 všetku pôdu v okolí Blažova vlastnila rodina Berzeviczy. V roku 1857 sa Mária von Berzeviczy vydala za baróna Augusta von Mengersena.

August Mengersen - celým menom August Eberhard Friedrich Carl - Baron von Mengersen - bol členom bohatej rodiny Mengersenovcov, pochádzajúcej z Holandska, neskôr žijúcej v Nemecku, ktorá získala šľachtický titul v 18. storočí. Augustovi rodičia boli Kurt Philipp von Mengersen a Auguste Dorotea Luise Juliane Wichmann. August bol vlastníkom zámku v Reelkirkhene a veľkých majetkov pri Herrentruhe. Dosiahol hodnosť plukovníka v rakúsko-uhorskej armáde.

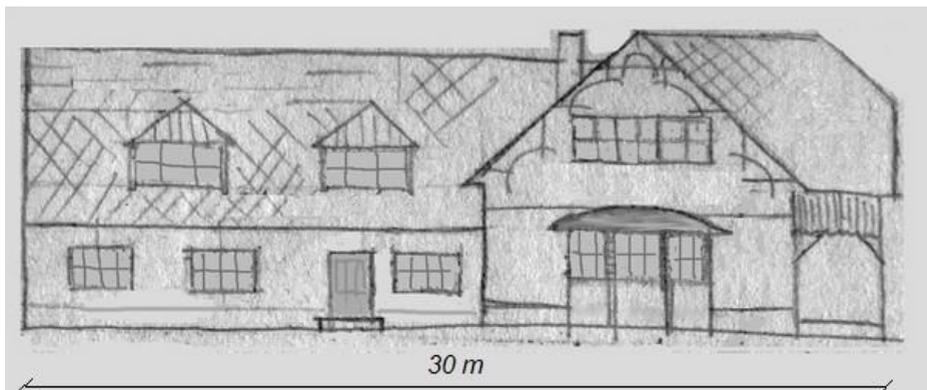
Mária dostala ako veno Blažovskú Dolinu, spolu s pozemkami a lesmi, ktorú ju obklopovali. Zomrela ako 27-ročná štyri roky po svadbe, po ťažkom pôrode dvojčiat Filipa a Edmunda v roku 1861. Edmund tiež zomrel krátko po svojom narodení, práve preto Dolinu zdedil Filip. Do jeho dospelosti však majetok spravoval jeho otec.

V polovici 19. storočia sa na celom svete začal prudko rozvíjať nový druh dopravy, dopravy po železnici. To umožnilo sústreďovať aj výrobu a spracovanie železa do väčších centier, pretože sa tam dalo dovážať uhlie ťažené v baniach oveľa efektívnejšie, ako dovážať železnú rudu na vozoch ťahanými koňmi k výrobcam dreveného uhlia.

Význam malých hámrov, takých aké boli v Blažovskej Doline a Jakubanoch, rýchlo upadal. Výroba v hámri v Doline bola nakoniec zastavená.

Tým sa takmer ukončila aj výroba dreveného uhlia a nemeckí uhliari sa odsťahovali. Neznamenalo to však zánik osady. Väčšina obyvateľov v Doline zostala. Ľudia, ktorí dovtedy pracovali v hámri a pálili drevené uhlie, začali pracovať pri ťažbe a spracovaní dreva, alebo si kúpili od zemepánov pole a stali sa z nich roľníci. V osade ostali len mlyny a píla na spracovanie dreva. Život ľudí v osade Dolina sa čoraz viac približoval životu v obci.

Pre pánov sa Dolina stala znovu tým, čím bola predtým. Rozsiahlym poľovníckym revírom pre ľudí z horných vrstiev spoločnosti.

Kaštieľ v Doline. Pôvodný náčrt z dokumentácie o vystavovaní.

Poslednou stavbou, ktorá sa zachovala v Doline je ťadovňa, ktorú si dali zemepáni postaviť hneď vedľa pánskeho sídla. V zime ju naplnili ťadom z blízkej rieky Torysa.

V roku 1869 bolo v Uhorsku uskutočnené prvé kompletne sčítanie ľudu v Uhorsku. Z tohto sčítania sa môžeme dozvedieť viac podrobností o obci i o jej obyvateľoch.

K 31. decembru 1869 mal Blažov 1145 obyvateľov. Z toho 28 bývalo na Čerteži a 230 v Doline. Najväčšiu sociálnu skupinu tvorili obyvatelia po maďarsky označovaní ako „telkes“ - roľník, majiteľ pôdy. Tých bolo 112 a bývali iba priamo v obci. Želiarov - roľníkov, ktorí pôdu nevlastnili bolo celkovo 59. Ďalšou sociálnou skupinou boli nádenníci, robotníci pracujúci za dennú mzdu, ktorých bolo 53. 45 obyvateľia slúžili ako čeládnici na statkoch alebo ako sluhovia v pánskom sídle v Doline. V obci bol jeden kováč Michal Karas a v Doline ďalší štyria remeselníci. Celkovo v piatich mlynoch bolo 7 mlynárov.

Podľa sčítania v obci v tom čase bývalo 21 vyslužených vojakov a doma bolo aj 5 práve slúžiacich vojakov. Vojenská služba v tom čase trvala 8 rokov.

Gréckokatolícky farár Anton Rojkovič, ktorý sa narodil roku 1824 v Kurove, býval v novopostavenej kamennej fare, ktorá mala 5 miestností.

Väčšina obyvateľov patrila ku gréckokatolíckym veriacim. Zo 77 rímskokatolíckych veriacich bývalo v obci iba 9. Šiesti bývali na Čerteži a 62 ich bývalo v Doline. V obci býval žid Herman Frish a barón Mengersen, ktorý býval aj so synom Filipom v pánskom sídle v Doline, bol evanjelického vyznania.

Kantor Alexander Ilkovič, ktorý pochádzal z Oľšavice, býval priamo v drevenej jednotriednej škole, ktorá stála oproti fare pod kostolom.

Nie je známe odkedy začala škola v obci fungovať. Môžeme predpokladať, že niekedy koncom 18. storočia. V zápisoch je spomínaný kantor Anton Kravčík (1752 - 1832). Po ňom vykonával funkciu kantora jeho syn Michal (1772 - 1846) a neskôr jeho vnuk Ladislav.

Úroveň vzdelania, ktoré poskytovala dedinská škola pred rokom 1853 nebola veľká. V sčítaní obyvateľstva z roku 1869 je uvedené, že úplne alebo čiastočne čítať a písať vedelo iba 12% obyvateľstva. Okrem pár jednotlivcov to boli deti vo veku 8 až 16 rokov.

Kantor Ilkovič vykonával svoju prácu veľmi dobre, pretože práve za jeho pôsobenia sa podstatne zvýšila úroveň vzdelania detí. Zomrel však mladý vo veku 38 rokov na zápal pľúc v roku 1871.

Z uvedeného sčítania obyvateľov sa môžeme dozvedieť aj o niektorých vlastníckych pomeroch v obci. Najmä o počte chovaných domácich zvierat. Boli spočítané kone, voly, kravy, teľatá a jalovice, kozy, ovce, bravý a včelie rodiny.

Celkovo obyvatelia vlastnili 30 koní, 439 kráv vrátane jalovic a teliat, 86 volov, 1153 oviec a 126 bravov. Jediného plemenného býka vlastnil barón Mengersen v Doline. V obci fungovalo aj včelárstvo. Celkovo bolo v obci 56 úľov. 28 v dedine a 28 v Doline.

Najväčším majiteľom dobytky bol barón Mengersen, ktorý vlastnil 5 koní, z toho jedného jazdeckého, 60 kráv vrátane teliat a 378 oviec.

Barón býval v Doline v pánskom sídle, kde bolo 12 izieb. K domu patrilo aj kamenný dom pre čeladníkov pracujúcich na statku. V tomto dome bolo 5 izieb. Celkový počet sluhov v pánskom sídle a čeladníkov na pánskom majetku bolo 42.

Druhým najbohatším v obci bol žid Herman Frish, ktorý sa označoval ako obchodník a statkár. Ten vlastnil krčmy, prenajímal si pôdu na Čerteži a vlastnil druhé najväčšie stádo oviec v počte 209 kusov. Okrem toho vlastnil aj 6 koní a 16 volov.

V poradí tretím, ktorý vlastnil najviac dobytky, bol farár Rojkovič, ktorý mal dvoch koňov, 17 kráv, dvoch volov, 22 oviec a 7 bravov. Farár vlastnil aj 7 včelích rodín.

Celkovo bolo v roku 1869 v obci 127 domov vrátane kostola. Boli tu 4 krčmy, jedna z nich aj na Čerteži. K domom bola započítaná aj jedna cigánska koliba na dolnom konci obce, v ktorej býval Mačo Čonka, pochádzajúci z Levočskej Doliny, jeho manželka Mária z Torysiek a ich syn Andrej. V doline bolo okrem pánskeho sídla ešte 30 domov vrátane jednej krčmy.

Väčšina dedinských domov boli jednoduché drevenice, ktoré mali jednu izbu. Pitvor - „sini“, komora a kuchyňa sa do izieb nezapočítavali.

Blažov z roku 1869 opísal vo svojej knihe s názvom „Výskum húb v severnom Maďarsku“ Štefan Schulzer. Výskum robil v okolí Blažova a počas svojho pobytu býval v Doline. V knihe sa môžeme dočítať:

„Vody sú tu bohaté na pstruhy. Tak ako ryby vo vode, tak aj vlci žijú v lese, ale najmä sú tu početné líšky, preto sú tu zriedkavé králiky. Jelene sú bežnejšie. Z pernatej zvery sú to najmä jarabice.

V Doline okrem pánskych domov a hospodárskych budov , kde sa usídlilo len málo ľudí, sa nedá vyhnúť židovskej krčme, ktorá okrem zlého vína neponúka nič iné. Je tu píla a dva mlyny. A nakoniec sú tu veľmi ďaleko rozptýlené domčeky robotníkov, inak žiadne iné bývanie.

Široké údolia tam nie sú. Brehy takmer vždy strmo stúpajú priamo z brehu rieky až po hrebeň alebo vrchol. Na lúkach je pomerne málo kvetov a využívanie polí a lúk je spojené s mimoriadnou námahou a úsilím. Len na málo polí je možné použiť klasické hnojenie, pretože mnoho z nich je ťažko prístupných aj pre prázdne vozy. Hnojenie lúk je robené len ovcami, ktoré spásajú trávu a na noc sú zavreté v prenosných košiaroch, tak ako to robia v južných krajoch.

Zber sena a obilia sa tu začína v polovici augusta, ešte v polovici októbra tu zberajú zemiaky.

Bez ohľadu na chladnejšie podnebie je tu úroda niektorých plodín lepšia ako v teplých krajoch. Obilie má väčšie zrná, zemiaky majú vynikajúcu chuť. Naozaj preto sa tu ľudia nestážujú, že zemiaky sú ich hlavným jedlom.

Pri dobrej starostlivosti sa tu dá dopestovať karfiol, kvaka i hlávková kapusta. Všetko úžasnej chuti. Vo veľkom meradle sa tu pestujú strukoviny. Bôb a fazuľa. Na malých plochách tu dokonca pestujú kukuricu a tekvice.

Nie je však možné vyriešiť veľké zlo. Semená kuchynských rastlín, je potrebné kupovať každý rok.“

Práca vyšla v tlači v roku 1870 po nemecky. Podľa nej by sa mohlo zdať, že život bol v Blažove tvrdý ale idylický. Tvrdý naozaj bol, idylický už menej.

Pozostatky mlyna v Doline.

Počet obyvateľov obce sa v rokoch 1853 - 1873 zvýšil iba o 17, naproti tomu počet obyvateľov Doliny sa zvýšil dvojnásobne na celkový počet 161. Do doliny sa prisťahovalo aj niekoľko židovských rodín.

Stále bola vysoká úmrtnosť obyvateľov na infekčné choroby. Veľmi častou príčinou smrti bol týfus., na ktorý zomierali najmä deti. V máji roku 1870 sa začali v obci šíriť čierne kiahne. Podľa záznamov v blažovskej matrike do augusta na kiahne zomrelo 14 detí vo veku od 25 dní do 16 rokov.

Počty úmrtí z tohto obdobia, podľa ich príčiny, sa nedajú presne určiť, pretože aspoň u polovice záznamov je príčina smrti uvedená ako „*ignotus*“ - neznáma, alebo príčina smrti nie je uvedená vôbec. Záležalo to na tom, ako úmrtie posúdil miestny farár.

Bolo tomu tak u farára Samovoľského, ktorý bol v Blažove do roku 1863 i u jeho nástupcu Antona Rojkoviča, ktorý bol správcom farnosti do roku 1892.

Toto obdobie neprialo rozvoju obce. V novembri a decembri 1872 boli dlhodobé silné dažde, v máji 1873 prišiel zase silný mráz. A najhoršie prišlo v júli toho istého roku. Prišla ďalšia epidémia cholery, ktorej rýchlemu šíreniu sa po svete prispel aj rýchly rozvoj železníc.

1. mája 1873 spustili prevádzku na železničnej trati Prešov - Orlov. Tým sa svet neskutočne priblížil k Blažovu, ale ľudia hovorili, že práve robotníci, ktorí pracovali na stavbe železnice, priniesli do kraja cholera.

Do Blažova cholera dorazila v polovici júla, znovu pred začiatkom zberu obilia. Prvá obeť cholery zomrela 17. júla, posledná 15. septembra 1873. Počas týchto dvoch mesiacov zomrelo na cholera 96 obyvateľov. Tentoraz postihla cholera rovnako všetky vekové kategórie obyvateľstva.

Po tejto poslednej epidémii cholery a ďalšom veľkom hladu, keď matky nemali čím nakŕmiť svoje deti, čoraz viac ľudí zistilo, že iba prácou na poli nedokážu zabezpečiť svoje živobytie. Polia sa totiž dedením delili na čoraz viac a viac menšie plochy. Hlad postihol hlavne želiarov a nádenníkov. Gazdovia nemali dosť pre svoje rodiny, tak si najímali na prácu aj menej bezzemkov. Čoraz viac ľudí zvažovalo, že si budú hľadať prácu niekde inde.

Kříž na Čerteži si pamätal aj staré časy.

A black and white photograph of a dirt path leading through a hilly, forested landscape under a cloudy sky. The path is in the foreground, leading towards the middle ground where the hills are covered in dense vegetation. The sky is filled with large, soft clouds.

7.

Hľadanie šťastia vo svete

Správy zo sveta po stáročia donášali do Blažova väčšinou iba drotári, ktorí sa domov vracali po dlhom putovaní naprieč Uhorskom alebo murári, ktorí chodili za prácou na Dolnú zem. Po spustení prevádzky na železnici sa aj správy dostávali do dediny oveľa rýchlejšie.

Šírili sa správy o zázračne bohatej krajine za morom, o Amerike, kde si každý mohol zarobiť veľké peniaze za krátky čas. Hovorilo sa o tom, že do Ameriky odišli milióny Írov i Nemcov a majú sa tam dobre.

Niektorí Blažovčania tiež našli odvahu a odišli za more. Zo začiatku odišlo do Ameriky iba zopár chlapov, s úmyslom zarobiť nejaké peniaze a vrátiť sa domov k rodine. Medzi prvými vycestoval do Ameriky 21-ročný Michal Parimucha v roku 1870, nasledujúceho roku ho nasledoval Samuel Hardstein, žid z Doliny.

Cestovanie do Ameriky nebolo zadarmo. Lodný lístok „*shiffkarta*“ stála od 60 do 80 zlatých, čo bol pre ľudí z chudobnej dediny veľký peniaz. Málokto mal toľko peňazí. Jedným sa na cestu vyzbierala celá rodina, iní predali kus poľa a niektorí si požičali od žida, ktorému dali do zálohu pole alebo dom.

No po ďalších rokoch neúrody odchádzalo čoraz viac chlapov. Cestovali najmä do nemeckého Hamburgu a ďalej loďou do Ameriky. Presvedčilo ich rozprávanie tých, ktorí sa z Ameriky vrátili a rozprávali o tom, že v Amerike sú platy trikrát vyššie ako v Uhorsku a potraviny oveľa lacnejšie.

Do dedín tiež začali prichádzať agenti vysťahovaleckých spoločností. Boli to dva druhy agentov. Jedni verbovali ľudí pre americké ťažobné a hutnícke spoločnosti, ktoré prudko zvyšovali svoju výrobu a stále hľadali ďalšie zdroje lacnej pracovnej sily. Druhí boli agentmi plavebných spoločností, ktorí sa snažili naplniť podpalubia lodí plávajúcich do Ameriky cestujúcimi.

Obe tieto skupiny agentov ponúkali pôžičky na cestovné lístky s tým, že emigranti ich budú splácať až v Amerike.

*Svadba Štefana Koľa a Rozálie Škopovej okolo roku 1902 v USA.
(Zdroj: archív rodiny Coly, USA)*

Väčšina ľudí odišla z Uhorska do Ameriky bez toho, aby si vybavila nejaký cestovný doklad, alebo aby to oznámili vrchnosti. Mnohí si zmenili dátum narodenia ale i meno. V Amerike sa od migrantov toho veľa nevyptovali. Hlavné bolo, že chlap bol zdravý a ochotný pracovať za minimálnu mzdu.

Emigrácia nebola v Uhorsku trestným činom, navádzanie na emigráciu však už trestným činom bolo, no úradom sa len ťažko dokazovalo, že niekto navádzal iných na to, aby sa vystaňovali. Obyvatelia, ktorí chceli odísť do Ameriky odmietali proti takýmto agentom svedčiť.

Agenti sľubovali emigrantom vybaviť v Amerike aj pracovné miesta. Podľa amerického zákona „*Foran Act*“ z roku 1885 nesmeli byť do USA vpustení ľudia, ktorí mali dopredu zabezpečenú prácu, ale agenti ľahko presvedčili ľudí, aby po príchode do USA tvrdili, že žiadnu sľúbenú prácu nemajú.

Až do roku 1899 odchádzali do Ameriky takmer výlučne muži. Jednak to boli otcovia rodín, ktorí odchádzali zarobiť peniaze s úmyslom vrátiť sa k rodine, ale odchádzali aj mladí chlapci, ktorí sa chceli vyhnúť vojenskej službe. Ba našli sa aj takí, ktorí sa chceli zbaviť rodiny a už nikdy sa nevrátiť. Napríklad v roku 1878 odišli Ján Garančovský a Michal Vaľko do Ameriky a dva roky o sebe nedali vôbec vedieť. Ján Garančovský sa napokon vrátil domov k manželke a dcére v roku 1881. Po roku 1890, a najmä po roku 1900, už odchádzali aj celé rodiny.

Do Ameriky odchádzali Blažovčania legálne aj ilegálne. Tí, ktorí odišli legálne, cestovali vlakom do Brém alebo do stredomorského prístavu vo Fiume (dnes Rijeka). Ilegálni vystaňovalci putovali väčšinou cez blízke Poľsko do Hamburgu.

Všetkých však čakala strastiplná cesta loďou do USA. Cestovali v podpalubí veľkých lodí, v takzvanej vystaňovaleckej triede, kde nebolo skoro žiadne vybavenie. Všetci, muži aj ženy s deťmi spali spolu na slamníkoch na zemi, vedľa mali položenú svoju neveľkú batožinu. Jedli väčšinou potraviny, ktoré si niesli so sebou. Voda bola na prídel, niekedy iba raz do dňa. Plavba, počas ktorej skoro každý dostal morskú chorobu, trvala 10 až 20 dní.

Anna Krajnyak, rodená Haladejová (1893 - 1987) vycestovala do Ameriky ako 16-ročná v roku 1909. V roku 1910 sa v USA vydala za Michala Krajňáka.

Fotografia z cestovného pasu.

(Zdroj: Fotoarchív rodiny Krajnyak, USA.)

Všetci s obavami aj nádejou očakávali príchod do nového sveta. Vedeli, že po vstupe na americkú zem budú vydaní na milosť a nemilosť úradníkov, ktorí ich môžu bez problémov poslať napäť domov. Boli nevzdelaní, nekvalifikovaní, nevedeli po anglicky a väčšina z nich ani nevedela, že v USA nie je pán cisár ako v Uhorsku ale prezident.

Keď prisťahovalci zvládli všetky prehliadky a výsluchy a americkí úradníci ich uznali za dostatočne zdravých a silných, aby mohli drieť v baniach či železiarňach, čakala ich ďalšia dlhá cesta po železnici.

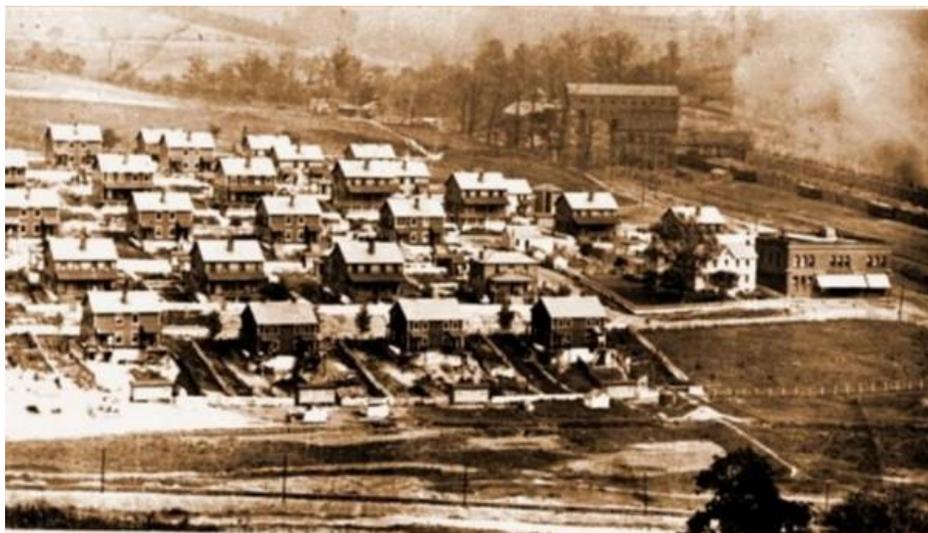
Väčšina Blažovčanov odchádzala do rýchlo sa rozvíjajúcich priemyselných oblastí v okolí Pittsburghu v Pensylvánii a v okolí mesta Youngstown v Ohio. Ubytovali sa v lacných podnájmoch, kde v jednej izbe bývalo viac podnájomníkov. Nebolo zriedkavosťou, že jednu posteľ využívali dvaja ľudia, ktorý chodili do práce na rozdielne zmeny.

Keďže neznalosť angličtiny bol veľký problém, Blažovčania sa usídľovali v blízkosti iných slovanských komunít, kde sa mohli dohovoriť aj v rodnej rusínskej reči. Väčšinou to však neboli slovenské komunity ale ruské a ukrajinské, s ktorými Blažovčanov spájala ortodoxná cirkev.

Väčšina blažovských prisťahovalcov do USA udávala pri príchode do Ameriky ako svoje cieľové mestá Sharon a Sharpsville v Pensylvánii. Obe mestečky ležia neďaleko od seba v okrese Mercer, na hranici štátov Pensylvánia a Ohio. Hneď vedľa nich leží mestečko Farrell, ktoré bolo pre vysťahovalcov dôležité tým, že si tu v roku 1920 založili gréckokatolícku farnosť, ktorá existuje do dnes. V roku 1920 kúpili pozemok pre budúci kostol. V roku 1921 už mali farára na plný úväzok a kostol Zvestovania bol dokončený a vysvätený v roku 1934. Na cintoríne prislúchajúcom ku kostolu je pochovaných veľa prisťahovalcov narodených v Blažove.

Ďalší prisťahovalci boli ubytovaní v osadách postavených priamo na pozemkoch spoločnosti, ktorá ich zamestnávala. Takou bola aj osada German v okrese Fayette v Pensylvánii, ktorá bola postavená priamo pri uhoľnej bani.

V 30-tych rokoch 20-tého storočia boli takéto osady kritizované novinármi i v Senáte USA, ako tábory novodobého otroctva. Ako príklad bola používaná práve osada German.

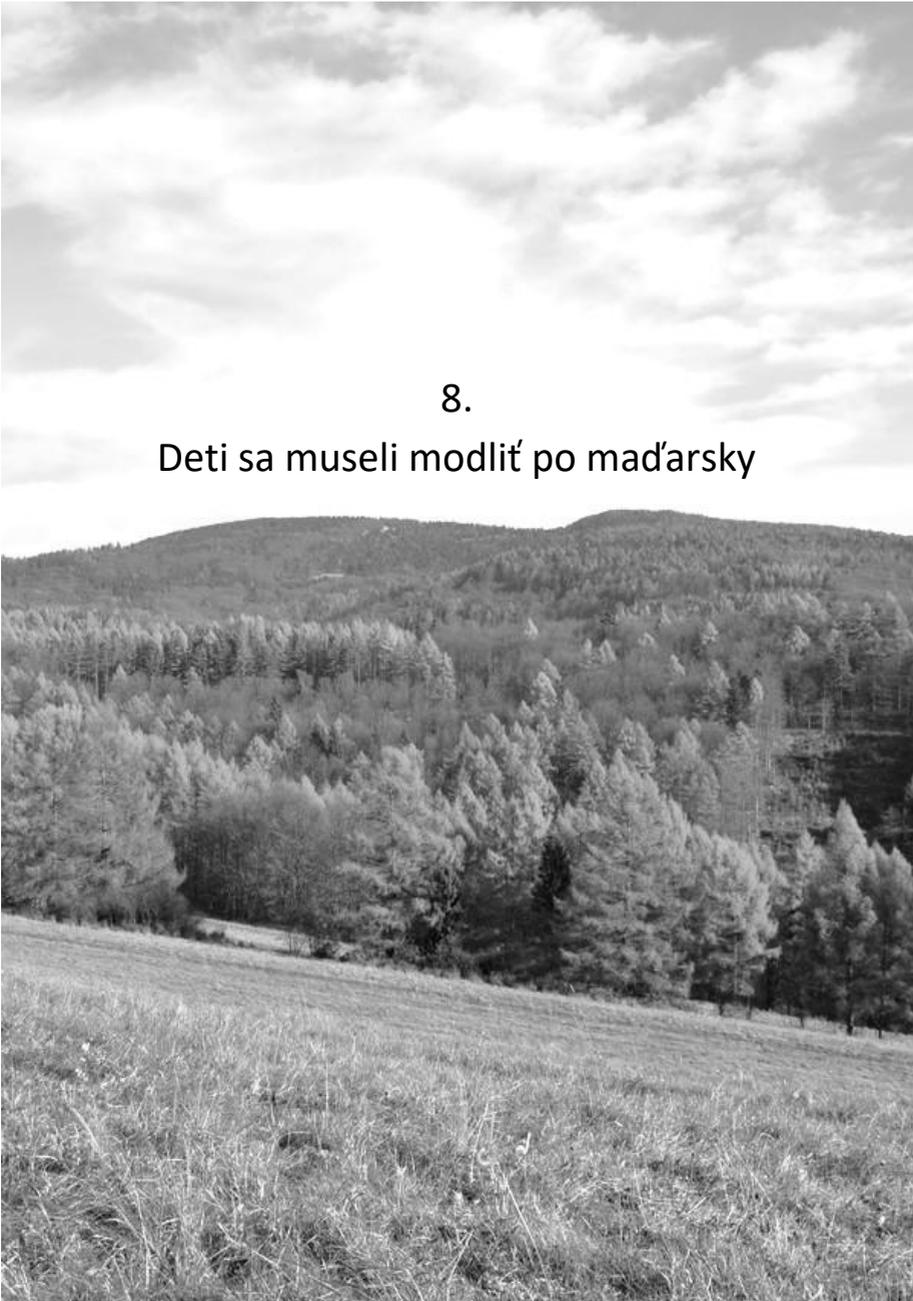

Osada German. (Zdroj: <https://sk.pinterest.com/>)

Robotníci tu pracovali v bani alebo v koksárni 12 hodín denne. Prvých šesť mesiacov splácali pôžičku, ktorú dostali na cestu, potom sa snažili nasporiť čo najviac peňazí, aby vylepšili život svojej rodiny doma v Blažove, alebo aby si v USA mohli nájsť lepšie miesto na usídlenie sa.

Podľa sčítania obyvateľov z roku 1920 v osade German bývali: Mikuláš Lazor, Ján Kopnický, Andrej Parimucha, Štefan Hutlák, Mária Bajusová a Ján Bílek aj s rodinami. Dnes už táto osada neexistuje a na jej mieste je už len zelená lúka, tak ako na mieste Blažova.

Celkovo do začiatku 1. Svetovej vojny odišlo do Ameriky vyše 700 obyvateľov Blažova. Medzi rokmi 1870 až 1890 odišlo z Blažova asi 20 ľudí, v rokoch 1890 až 1900 to bolo ďalších asi 100 a v rokoch 1900 až 1914 to už bolo asi 500 obyvateľov. Z celkového počtu sa asi polovica vrátila naspäť domov do Blažova.

8.
Deti sa museli modliť po maďarsky

Napriek tomu, že do Blažova prichádzali peniaze z Ameriky, život v dedine nebol vôbec ľahší. Niektorí si postavili novú drevenicu, iní si opravili tú starú, prikúpili si nejaké nové polia. Ďalší použili zarobené peniaze na zakúpenie lodného lístka do USA pre ďalších členov svojej rodiny. Veľký počet mužov však drel v Amerike a doma i na poliach museli ich prácu vykonávať ženy a deti.

Napriek tomu sa zlepšila školská dochádzka. Bolo to najmä potom, čo bol v USA prijatý zákon, že do krajiny môžu vstúpiť iba tí, čo vedia čítať a písať. Texty, ktoré mali prisťahovalci prečítať sa nemenili, preto sa niektorí do USA dostali aj tak, že sa text naučili naspamäť, ale ľudia v dedine pochopili, že ak sa ich deti naučia čítať a písať, tak im to môže pomôcť v ich ďalšom živote.

V roku 1878 žilo celkovo v Blažove 1046 obyvateľov. Farárom bol Anton Rojkovič mladší, syn správcu popradského cirkevného okrsku Antona Rojkoviča, ktorý bol zároveň kňazom v Šambrone. Kantorom bol Peter Kešefák, ktorý v Blažove pôsobil v rokoch 1873 až 1897. Školopovinných detí v tom školskom roku bolo v obci 207 a školu pravidelne navštevovalo 141.

Obec mala aj svoju školskú radu, ktorej členovia boli: Ján Haladej, Michal Koľ, Jozef Lazor, Juraj Ondričko, Vasil Bajus, Andrej Smolej, Štefan Krahulec, Štefan Géci a Mikuláš Orjabinec (školník).

Deti sa v škole povinne učili aj po maďarsky, ale maďarčinu v obci nikto nebral vážne. Stačilo, ak deti vedeli odrecitovať v maďarčine modlitbu, v ktorej prosili boha aby ochraňoval ich cisára pána.

Nikto nemal predpoklad, žeby mohol pokračovať v ďalšom štúdiu, ak ostane žiť v dedine. Po ukončení základnej školy mali deti iba dve možnosti pre svoj ďalší život. Buď pokračovať v tradícii svojich rodičov a celý život drieť na poli, alebo odísť za prácou do sveta. Viac ľudí odchádzalo za prácou do Ameriky, ale tým aj viac peňazí prichádzalo do obce.

Interiér chrámu po rekonštrukcii v roku 1949. Ikonostas a oltár pochádzajú z roku 1896. Na ich vyhotovenie prispeli aj Blažovčania pracujúci v Amerike.

V roku 1889 mal Blažov 1113 obyvateľov a do roku 1898 ich počet vzrástol na 1392. Ich zloženie podľa príslušnosti k cirkvi bolo nasledujúce:

Obec Dolina Čertež

	<hr/>		
· Gréckokatolíci :	1055	143	80
· Rímskokatolíci:	11	69	4
· Židia :	23	7	0

Podľa sčítania obyvateľov z roku 1890 sa asi polovica obyvateľov obce hlásilo k rusínskej národnosti a druhá polovica k slovenskej.

Od roku 1892 bol správcom farnosti Emanuel Mankovič a kantorom Jozef Stulakovič.

Za zlepšenie svojho života sa Blažovčania nezabudli poďakovať Bohu. Urobili zbierku a v roku 1895 dali urobiť opravu exteriéru aj interiéru kostola i opravu kaplnky pri cintoríne, ktorú pred časom dal postaviť zemepán Alexander Berzeviczy. V roku 1896 dali urobiť do kostola nový ikonostas i oltár.

V roku 1902 vymenil Stulakoviča na mieste kantora Teodor Jobbágy. Vtedy mal Blažov 1473 obyvateľov, čo je najviac za celú históriu obce. Z toho 1168 žilo priamo v obci, 88 na Čerteži a 217 v Doline. Od toho roku sa počet obyvateľov iba zmenšoval.

V roku 1907 v Uhorsku nadobudol platnosť nový školský zákon, podľa ktorého sa všetky písomnosti viedli len po maďarsky, bolo zakázané v školách vyučovať o sv. Cyrilovi a Metodovi alebo o sv. Vasilijovi. Hlavný vyučovací jazyk sa zmenil na maďarský vo všetkých 68 bilingválnych rusínsko – maďarských školách.

Tak ako predtým, tak ani teraz Blažov neobchádzali pohromy. V júli 1903 pri veľkom požiari zhorelo skoro pol dediny. V nasledujúcom roku obec dostala od vlády 400 000 korún na odstránenie následkov požiaru. V novembri roku 1907 prišlo prudké ochladenie a ošípané v obci postihla červienka. „Ružovo zapalene“ ako je napísané v dobových novinách. Ošípané hynuli pár hodín po prejavení sa choroby.

V júni 1908 bola taká veľká búrka, že povodňová vlna zobrala 60 metrov cesty smerom na Tichý Potok. V Tichom Potoku veľká voda odplavila aj práve postavený nový most.

Ešte väčšia povodeň prišla 16. mája 1912. V Doline voda zobrala Michalovi Matvejovi celý dom i všetky hospodárske budovy. Majiteľ, ktorý sa pokúšal zachrániť aspoň niečo zo svojho majetku, sa pri zachraňovaní tak ťažko zranil, že na následky zranení ešte v ten deň zomrel. Mlynárovi Jozefovi Gerčákovi bahno zaplavilo celý mlynský náhon i roľu pri mlyne. Grófovi Jakubovi Zichy - Meškovi voda odplavila všetko drevo, ktoré bolo uskladnené na píle a odniesla ho až ku Krivanom.

Do Ameriky odchádzal čoraz väčší počet ľudí. Mnohí sa však aj vracali. Do obce sa vracali aj prvé rodiny, ktorí mali svadbu v Amerike, či ktorým sa tam aj narodili deti. Tieto deti mali podľa zákona aj americké občianstvo. Niektorí sa však museli vrátiť bez toho, aby vkročili na americkú pôdu. Bol to aj prípad Márie Kravcovej - Komovej, ktorú americké úrady nepustili do USA v roku 1910.

Do Ameriky neodchádzali ľudia iba za prácou, boli aj takí, ktorí tam utekali pred potrestaním, ak spáchali nejaký trestný čin.

Koncom roku 1911 sa v obci rozoberal prípad Andreja Mienika, kočiša grófa Zichyho.

V októbri 1911 Mienik odišiel do Brezovice na poštu, aby pre grófa prevzal 5000 korún. Peniaze však do Blažova nedoviezol. Rozrezal poštovú tašku, peniaze vzal a zmizol. Iba kone aj s vozom sa našli v Lipanoch na železničnej stanici.

Nikto nevedel kam Mienik zmizol. Ľudia iba hádali, že ušiel do Ameriky. A mali pravdu. Mienikovi sa však tak cnelo za rodinou, že už v máji nasledujúceho roku bol naspäť v Blažove. Cez deň sa skrýval v lese a v noci chodil k rodine. Vrátil sa do Blažova, aby odtiaľ tajne odviedol svoju najstaršiu dcéru, s ktorou sa chcel vrátiť do USA. Keď odchádzali pešo do Poľska cez Kuliguru, zastavili sa pri obci Šambron, aby sa naraňajkovali. Tu ich objavili žandári a Mienika zatkli.

Okrem ukradnutých peňazí mali páni aj iné svoje „problémy“. Hoci sa stále sťažovali až u cisára, že treba urobiť rálne opatrenia proti odchodu ľudí z dediny, pretože potom nemá kto robiť na ich poliach, núdzou netrpeli a nezabudli sa venovať ani svojim zábavám.

Rodina Mengersenovcov dala koncom 19. storočia zrekonštruovať pánske sídlo v Doline. Mladý pán barón Filip Mengersen sa venoval hlavne poľovačkám. V knihe „Šarišské drobnosti, dobrý luft“, vydané v Košiciach v roku 1932 v maďarčine sa môžeme dočítať:

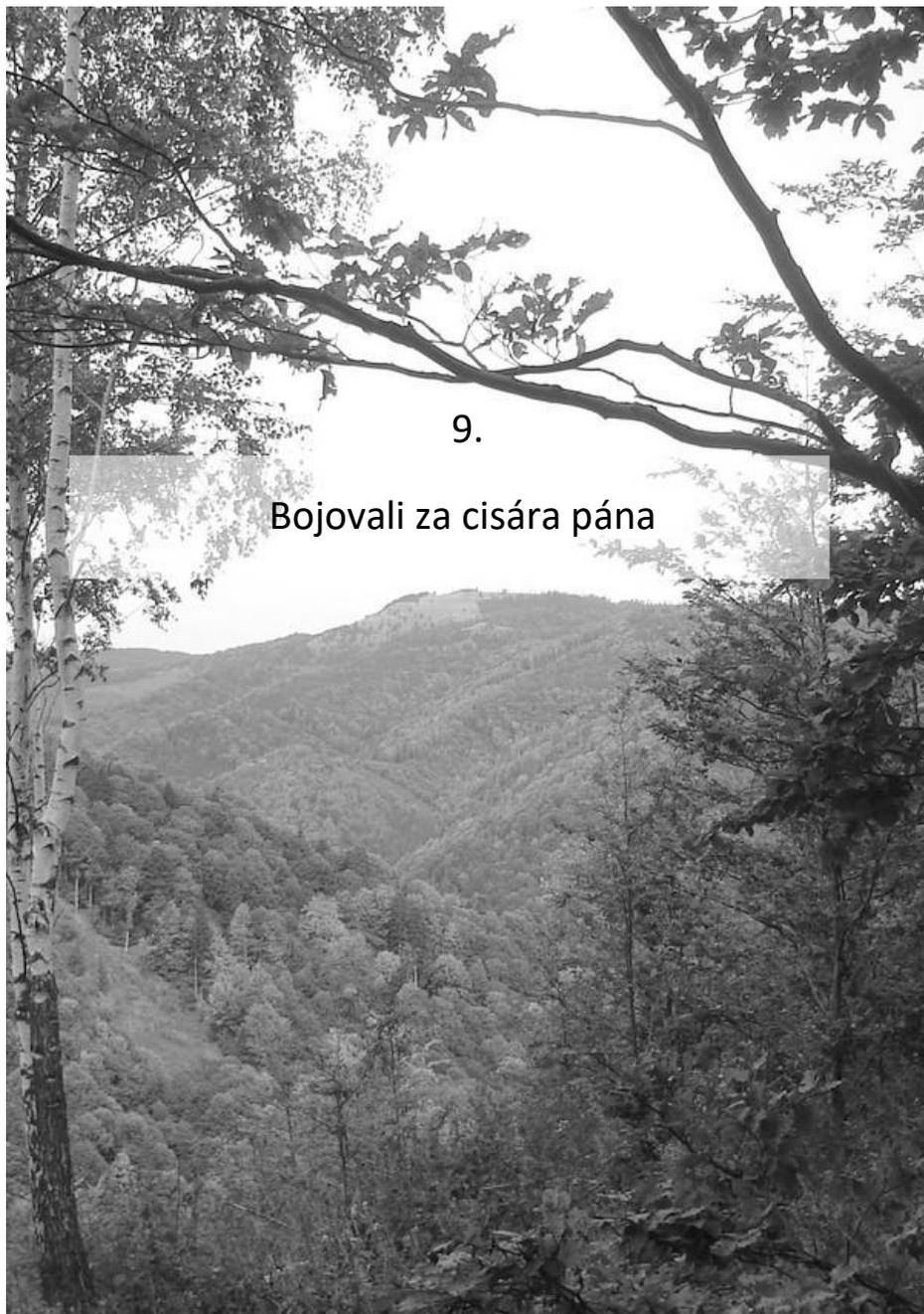
" Niekedy sa závistliví poľovníci snažia meniť hranice revírov a barón Mengersen Fülöp s Berzevici Rikolfom ktorí boli predtým priatelia na život a na smrť, sa teraz pohádali pre revír, ktorý ležal pri Doline. Skoro sa pobili s hlavňami, lebo každý tvrdil svoje. Jeden aj druhý odprisahal, že keď toho druhého nájde v tejto časti lesa, zastrelí ho. Takto so strašným hnevom v srdci sa rozišli, na veľké šťastie pravého majiteľa baróna Gemmingera, lebo teraz už ani jeden z nich sa neopovážil poľovať v tejto časti lesa, nakoľko sa tak báli jeden druhého."

Pre mladého baróna nebolo v tomto zaostalom kúte Uhorska dost zábavy a odišiel do Talianska, kde ako 46-ročný za záhadných okolností zomrel vo Florencii v roku 1907. Jeho otec August zomrel krátko po ňom v tom istom roku.

Majetky v Doline po Filipovi zdedila jeho nevlastná sestra Mária, ktorá bola druhým dieťaťom baróna Augusta Mengersena a jej matkou bola druhá Augustova manželka Anna Juhos z Levoče. Mária sa vydala za grófa Jakuba Zichy Mesko von Zich. Na pamiatku svojho otca dala grófka Mária Zichy postaviť kríž, ktorý dodnes stojí v lese pri ceste, oproti miestu kde niekedy stál kaštieľ. Na kríži je v maďarčine tento nápis:

*„Nezabudnuteľnému milému otcovi
barónovi MENGERSEN AUGUSTOVI
na pamiatku postavila
manželka JAKUBA ZICHY MESKO.“*

9.

Bojovali za cisára pána

Keď sa obec ako tak pozviechala a obyvatelia si trochu prilepšili, prišiel jún 1914 a atentát na následníka rakúskeho trónu v Sarajeve.

Najprv sa ľuďom zdalo, že vojna so Srbskom bude len krátka víťazná epizóda, ktorá posilní slávu Rakúska - Uhorska a cisára Františka Jozefa. Noviny Naša zástava napísali, že v Lipanoch hneď po vyhlásení mobilizácie večer 31. júla 1914 obyvatelia celú noc s fakľami a lampiónmi oslavovali cisára a rakúsko-uhorskú vládu.

Obyvatelia Blažova však nezdieľali také nadšenie. Poľné práce boli v plnom prúde, práve prichádzal čas žatvy.

Notár z Brezovice upovedomil aj občanov Blažova, že všetci muži vo veku od 21 do 42 rokov, na ktorých sa vzťahuje vyhláška o mobilizácii, musia nastúpiť k vojenským útvarom do 24 hodín.

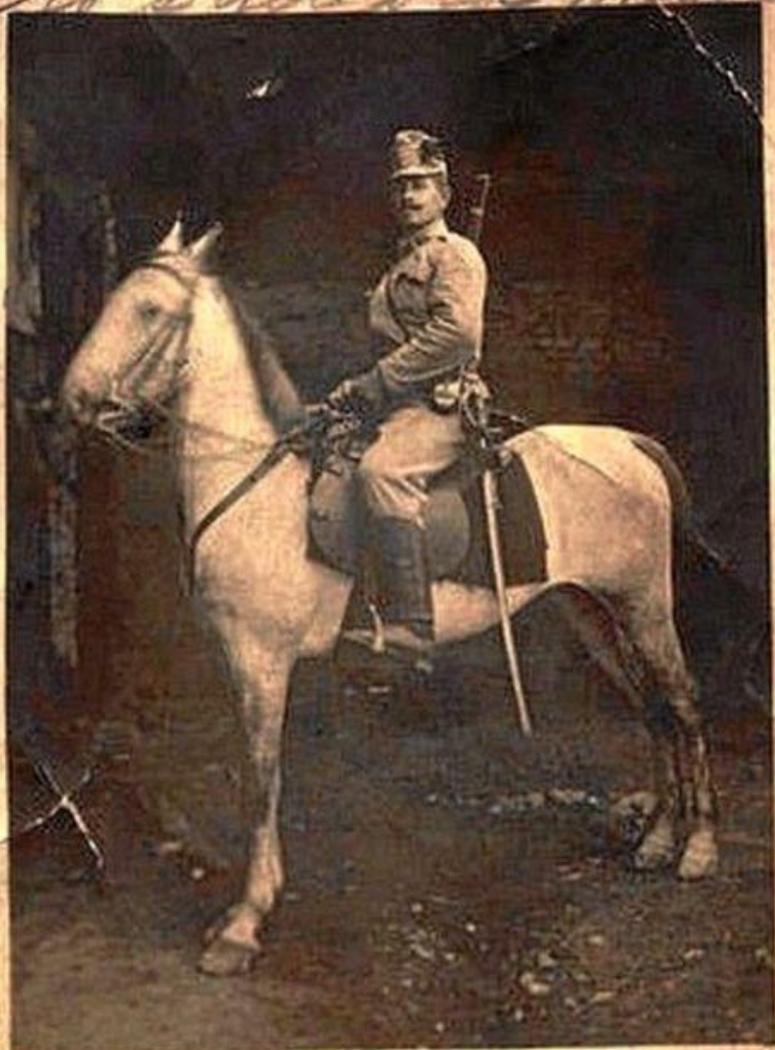
Aj kone museli ísť do vojny. Ten kto vlastnil kone, musel ich odvieť do Brezovice, kde si ich preberala armáda.

Lúčenie bolo rýchle, ťažké a smutné. Chlapi odišli a na poliach i lúkach bola kopa roboty, ktorá ostala hlavne na ženy a deti. Po vstupe Ruska do vojny museli ísť na odvod aj muži, ktorí boli úradne vedení ako nevojaci.

V novembri 1914 už všetkých prešlo nadšenie i presvedčenie, že vojna bude trvať iba krátky čas, pretože ruské vojská obsadili Humenné. Rusi boli na krátku chvíľu vytlačení z územia Slovenska, ale o mesiac už znova prerazili rakúsko-uhorskú líniu a obsadili Bardejov. Na terajšom území Slovenska sa bojovalo ešte do júna nasledujúceho roku. Nikto si však vtedy ešte nevedel predstaviť, že životné podmienky sa budú iba zhoršovať nasledujúce celé štyri roky.

*Na ďalšej strane: **Fotografia Jána Bujňáka, ktorú poslal ako pohľadnicu svojej manželke do Blažova v júni 1915. Pozdrav bol poslaný zo Štajerska v Rakúsku.** (Zdroj:rodinný archív rodiny Lesso v USA.)*

So's name old name

Sprijng of J. van der, R. a. J.
A. K. van der, R. a. J.
-eterman, J. van der,

Cisár František Jozef síce vydal prehlásenie, v ktorom žiadal všetkých obyvateľov Rakúsko-Uhorska za hranicami ríše, aby sa urýchlene vrátili domov a bojovali za svoju vlasť, ale väčšina krajanov žijúcich v USA ani o tom neuvažovala. Aj tí, ktorí boli predtým rozhodnutí vrátiť sa domov po nasporení nejakých peňazí, sa nakoniec rozhodli natrvalo sa usídiť v Amerike.

Spojenie s rodinami v Amerike sa prerušilo a doma bola iba bieda, ktorá sa stále zväčšovala. V roku 1916 bol nedostatok potravín a vláda sa rozhodla pre prídellový systém. Cukor a múka sa dali kúpiť iba na prídellové lístky. Ešte väčší nedostatok bol v roku 1917, keď bola tuhá a dlhá zima. Vtedy už bol okrem potravín na prídél aj petrolej.

Hoci oficiálne správy a vtedajšie noviny hovorili o veľkých úspechoch rakúsko-uhorskej armády, v skutočnosti sa všetko zhoršovalo. Ľudia vstávali každý deň s obavami, či nepríde úradné oznámenie, že ich manžel, či otec zahynul vo vojne.

Väčšina vojakov z Blažova patrila k 67. pešiemu pluku, ktorý bojoval na ruskom fronte, niektorí bojovali aj na talianskom fronte. Medzi tých, čo sa nevrátili z vojny domov patrili:

- Jozef Bajus (1898 - 1917) padol v Haliči.
- Ján Bielek (1879 - 1916), padol v Haliči.
- Michal Blaško - (1882 - 1916), zomrel v ruskom zajatí.
- Mikuláš Blaško (1883 -1917), zomrel v zázemí.
- Michal Géci (1895 - 1916), padol v Haliči.
- Mikuláš Habas (1891 - 1916), padol pri Bobrovke, Rusko.
- Michal Hnát (1876 - 1916)
- Mikuláš Koľ (1886 - 1917)
- Ján Krahulec (1879 - 1915) zdravotník, zomrel na TBC.
- Jozef Matvej (1895 - 1918), padol pri Kostrome, Rusko.
- Ján Orjabinec (1899 - 1918) (mal už aj občianstvo USA.)
- Mikuláš Parimucha (1887 -1916)
- Štefan Smolej (1880 - 1917), padol v Karpatoch.
- Jozef Šurgala (1890 - 1916)

Michal Kopnický, narodený v roku 1889, bol v roku 1915 nezvestný a prehlásený za mŕtveho, ale po vojne sa vrátil živý z ruského zajatia.

Svoje utrpenie v ruskom zajatí si prežili aj: Ján Parimucha, Július Mankovič, Michal Krahulec, Jakub Kotulič a Ján Ďurica.

Fotografia Jána Ďuricu z roku 1920.

(Zdroj: David Duricy, USA.)

Ján Ďurica sa narodil v roku 1878 v Blažove a ako 36 ročný musel ísť bojovať v 1. svetovej vojne. Bol príslušníkom Práporu poľných strelcov č.32 a v novembri 1915 bol zajatý pri Kyjeve. Nasledujúce 4 roky prežil v ruskom zajatí. Domov sa vrátil v roku 1919 ako zlomený človek. Oženil sa, mal dve deti, ale v roku 1930 sa rozhodol emigrovať aj s rodinou do USA. Zomrel v roku 1956 v meste Daisytown v Pensylvánii v USA.

Jakubovi Kotuličovi, narodenému v roku 1891, trvalo najdlhšie, kým sa vrátil z vojny domov. Bol príslušníkom 9. honvédskeho pluku, ale už v novembri 1914 sa dostal do ruského zajatia. V roku 1918 vstúpil v Rusku do Československých légii, z ktorých bol prepustený až v septembri 1920.

Väčšina chlapov sa vrátila z vojny začiatkom roku 1919. Skoro všetci mali podlomené fyzické alebo duševné zdravie. Mnoho z nich si v novom Československu neužilo veľa rokov. Mladí chlapci, ktorí narukovali koncom vojny, museli svoju vojenskú službu doslúžiť v novej Československej armáde, pretože aj po vzniku Československa ešte stále platili staré uhorské zákony o povinnej trojročnej vojenskej službe.

Vojna sa skončila, všetci sa tešili, že bude lepšie, ale v skutočnosti nič tomu nenasvedčovalo. Rodiny tých, ktorí stratili blízkych vo vojne dostávali síce príspevky priznané ešte uhorskou vládou, ale bola to skôr almužna. Vdovy po vojakoch dostávali penziu 96 korún. Siroty, chlapci do veku 16 rokov a dievčatá do 14 rokov mohli dostať 48 korún a úplné siroty 72 korún. Podobné boli aj dôchodky pre vojakov, ktorí sa vo vojne stali invalidmi. Títo dostávali asi 100 korún. Staré rakúsko-uhorské zákony o týchto dôchodkov platili v Československu až do roku 1922. Vzhľadom na to, aká bola po vojne drahota, to bolo naozaj veľmi málo.

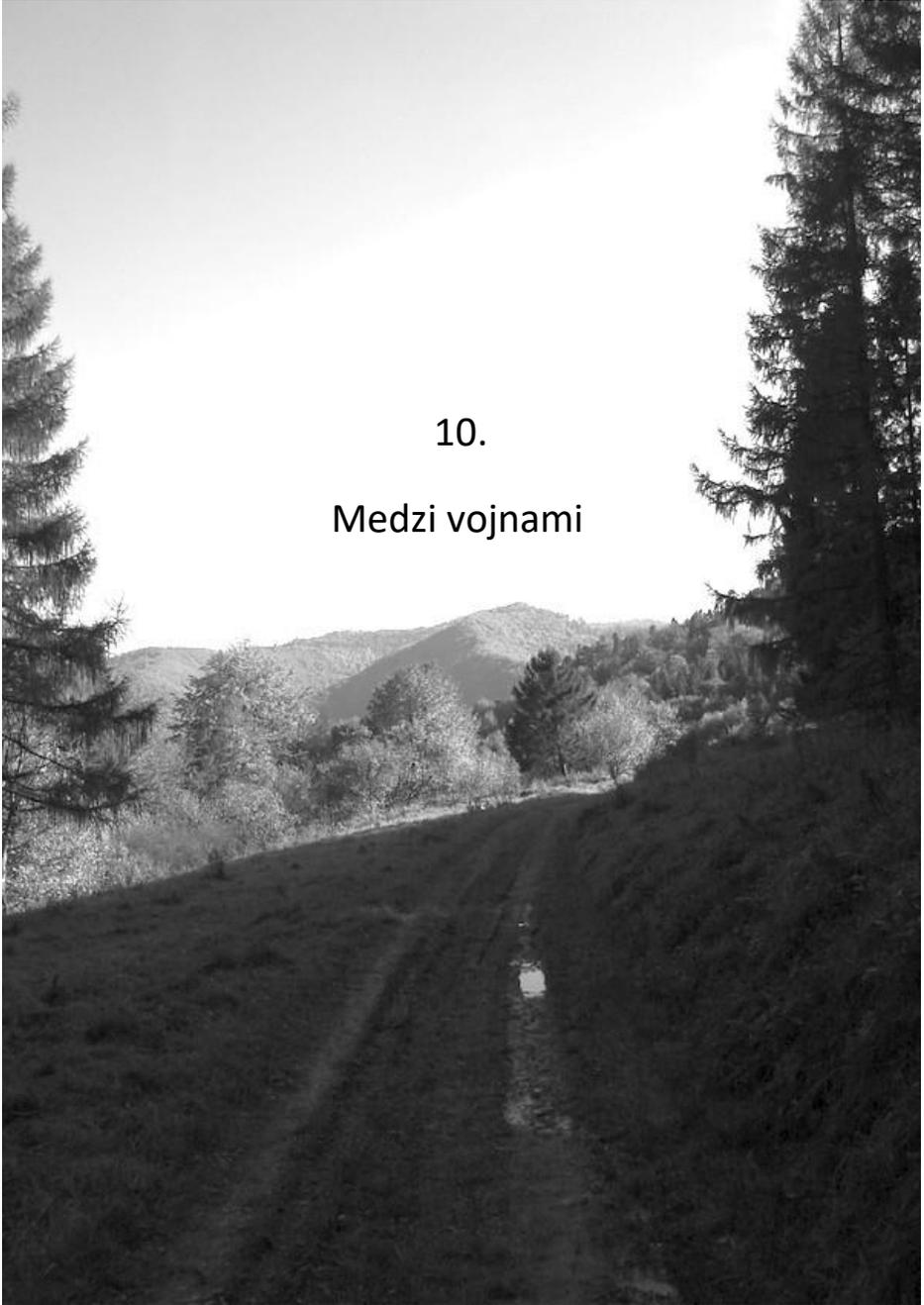
Na konci vojny sa hovorilo o budúcnosti všeličo. Najprv sa hovorilo, že v Moskve sa zrodili plány na pripojenie východného Slovenska k Rusku. Potom zase, že na území Prešovskej a Mukačevskej eparchie vznikne nový Rusínsky štát. Tieto tendencie vtedy podporovala aj česká politická emigrácia vedená Masarykom, ktorá predpokladala rýchly koniec bolševikov a vytvorenie nového Veľkého Ruska.

Farár a učители, ktorí boli za zachovanie maďarského vplyvu, zase strašili ľudí, že ak toto územie bude patriť do nového Československa, tak sa budú mať horšie ako pod Maďarmi. Že Česi vôbec nevedia, čo potrebujú rusínski obyvatelia na východnom Slovensku.

Ľudia boli z toho zmätení, ale všetci hlavne očakávali, že sa skončia hrôzy vojny, bieda a hlad.

Najstaršia známa fotografia Blažova.

Ľudia sa dopyčuli o vzniku nového československého štátu, do ktorého teraz patrili, ale na život v Blažove to nemalo vplyv. Zemepáni a úradníci ostali tí istí, v úradoch sa naďalej používali maďarské tlačivá. Okrem toho sa všetci obávali novej vojny, najmä keď maďarskí komunisti vyhlásili v marci 1919 Maďarskú republiku rád, ktorú chceli rozšíriť na celé pôvodné územie Uhorska.

Nová Československá armáda zaútočila na maďarské vojská s úmyslom zabezpečiť hranice nového štátu, ale hneď na začiatku bola niekoľkokrát porazená. Postupne československé vojská ustupovali cez Prešov, Sabinov, Lipany až za Pusté Pole. Boje sa odohrali aj neďaleko Brezovice. Za krátky čas však boli maďarské vojská zatlačené späť, hlavne potom, keď sa do bojov zapojila narýchlo na pomoc povolaná francúzska armáda.

K pokoju medzi ľuďmi neprispievala ani situácia, ktorá bola počas vojny a po nej v Prešovskej gréckokatolíckej eparchii. Prvé problémy medzi biskupstvom a veriacimi nastali ešte v roku 1915, keď bola prijatá zmena juliánskeho kalendára na gregoriánsky. Väčšina veriacich túto zmenu odmietala až do roku 1918, keď biskup Novák nariadil, že používanie gregoriánskeho kalendára bude dobrovoľné. Všetci veriaci požadovali používať pôvodný juliánsky kalendár, preto koncom decembra 1918 aj v samotnom centre biskupstva bolo rozhodnuté o návrate k starému liturgickému kalendáru.

Hoci sa biskup Novák narodil v Ubli v gréckokatolíckej rodine, tvrdo presadzoval maďarčinu v gréckokatolíckych školách i v kostoloch. Koncom roku 1918 opustil Prešov a odišiel do Maďarska. Po jeho odchode začali bojovať o vedenie eparchie biskup Dionýz Nyáradi s generálnym vikárom Dr. Mikulášom Russnákom.

Oltár v blažovskom kostole.

Ani jeden z nich však nemal záujem o vytvorenie samostatnej gréckokatolíckej cirkvi v Československu. Nýrady presadzoval pripojenie Prešovskej eparchie k pravoslávnej ukrajinskej cirkvi, Rusnák sa zase snažil upevniť maďarský vplyv. Blažovčania nesúhlasili ani s jedným z týchto smerov. Chceli ostať tak ako boli, „gréckokatolíckymi rusnákmi“.

Blažovský farár Emmanuel Mankovič sa otvorene hlásil k Maďarom a podporoval Dr. Rusnáka. Za to ho generálny vikár povýšil v roku 1924 na dekana a dal mu novú faru v Ďurďoši. Na jeho miesto nastúpil Demeter Petrenko, ktorý prišiel z Oľšavice. Maďarských učiteľov Jánoša Magyara a Margaretu Tatrai nahradil Adalbert Silla.

Že Blažovčania si vždy tvrdo stáli za svojimi názormi svedčí aj ich postoj k prvým voľbám v ČSR. Po voľbách v roku 1920 noviny Šarišské hlasy napísali:

“Nevolilo sa len v Blažove, v okrese lipianskom, kde prehlásili, že nemôžu voľby previesť, pretože sa tam kandidáti neprišli predstaviť. V Kavečanoch v Lemešianskom okrese boli voľby odložené, pretože sa tam vo veľkej miere objavil týfus”.

Dobrou správou po vojne bolo, že sa obnovili styky s rodinami za morom. Zase začali prichádzať z Ameriky nejaké peniaze. Rodáci v USA dokonca urobili zbierku na opravu kostola. Z tejto zbierky bola v roku 1926 urobená na kostole nová strecha.

Na druhej strane začala druhá vlna vysťahovalectva. Tentoraz do USA odchádzali hlavne mladí ľudia, ktorí sa tam narodili a dorástli už do dospelosti. Tým, že sa narodili v USA, získali aj americké občianstvo, ale ak by si ho včas neuplatnili priamo v USA, tak by ho stratili.

V rokoch 1919 až 1938 emigrovalo z Blažova do USA viac ako 70 ľudí. Mnoho ďalších odišlo za prácou do miest, kde sa rozvíjal priemysel. Najmä do Prešova, Levoče a Popradu. Počet obyvateľov obce sa až do roku 1931 postupne znižoval. V roku 1920 bolo v Blažove 229 domov a 966 obyvateľov. V roku 1931 sa počet obyvateľov znížil na 878.

Vdova Mária Bajusová, rodená Hutľáková, ktorá sa v roku 1921 vrátila so synmi Štefanom a Jánom z USA, pretože jej manžel Vasil' zomrel v roku 1919 na španielsku chrípku. V obci potom pracovala ako pôrodná asistentka.

Začiatkom roku 1929 bola naozaj veľká zima. Môj otec Štefan Bajus, ktorý mal vtedy 20 rokov, spomínal na tieto časy takto:

„V roku 1929 bola najväčšia zima, akú si v mojom živote pamätám. V novinách vtedy písali, že bolo mínus štyridsať stupňov počas niekoľkých dní.

Maštale sme obkladali hnojom i slamou, ale aj tak veľa oviec i sliepok pohynulo.

Torysa zamrzla až po dno, zamrzli aj studne. Sekali sme sekerami ľad z rieky, ktorý sme potom roztápali v kotloch a hrncoch na vodu pre ľudí aj zvieratá.

Hoci sme v peciach kúrili dňom i nocou, v domoch bola zima. Spali sme oblečení v kožuchoch a vonku sme chodili len vtedy, keď bolo treba nakrímiť a napojiť zvieratá, alebo bolo treba doniesť drevo do pece.

Napadalo aj veľa snehu a takáto zima trvala až do Veľkej noci. Aj potom bola zem dlho taká zamrznutá, že orať sa dalo až koncom apríla. Ovocným stromom popraskali kmene a všetky zahynuli.“

V takejto zime sa v Blažove udiala jedna významná udalosť, hoci obyvatelia tento deň vtedy asi tak nevnímali. Bolo to 15. februára 1929.

Toho dňa v blažovskom kostole slúžil svoju prímichnú svätú liturgiu mladý 25-ročný novokňaz, ktorý prijal sviatosti kňazstva iba pred dvoma týždňami v Prešove.

Mladý kňaz bol synovcom a chovancom blažovského farára Petrenka, ktorý ho vychovával od siedmych rokov, pretože jeho otca, ktorý bol zvonár, zabil blesk pri zvonení a jeho matka odišla do Ameriky.

Meno tohto mladíka bolo Vasiľ Hopko. Bol to ten istý Vasiľ Hopko, ktorý sa stal v roku 1947 pomocným gréckokatolíckym biskupom v Prešove, ktorý celý život bojoval za gréckokatolícku cirkev a jej veriacich. Za to ho komunistický režim po násilnom zrušení Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1950 odsúdil na 15 rokov do väzenia, z ktorého bol prepustený až v roku 1964. Po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968 pôsobil ako jej svätiaci biskup. V roku 2003 pápež Ján Pavol II. vyhlásil Vasiľa Hopka za blahoslaveného.

Zimný pohľad na Vysoké Tatry z Čiernehozca.

Mnoho ľudí z Blažova v tých časoch odchádzalo za lepším životom do sveta, iní zase prichádzali obdivovať krásy okolitej prírody.

Tak, ako si to môžeme prečítať v inzeráte, ktorý uverejnil Ákos Mankovič, učiteľ z Užhorodu, v maďarsky písaných novinách Pragai hirláp v roku 1931.

„Do pozornosti rodičov! (Študentské prázdniny v podtatranskom lese.)

Blízko tatranských hôr, v obci Blažov, v divokom a romantickom údolí Čertež, je zabezpečený študentský prázdninový tábor na 30 dní, ktorý začína v júli tohto roku. Tábor je vo výške 750 metrov nad morom. Posledná železničná stanica je v Lipanoch.

Čo očakáva študentov v lese? Strava, mliečna kúra, kúpanie v čistej vode, pstruhy v Toryse, výlety do Levoče, Tatier, k minerálnym prameňom Salvátor a do Ľubovnianskych kúpeľov, ktoré sú vzdialené asi 15 kilometrov.

Vo večerných hodinách sa budú rozprávať príbehy a bude tiež hudba a spev pri ohni.

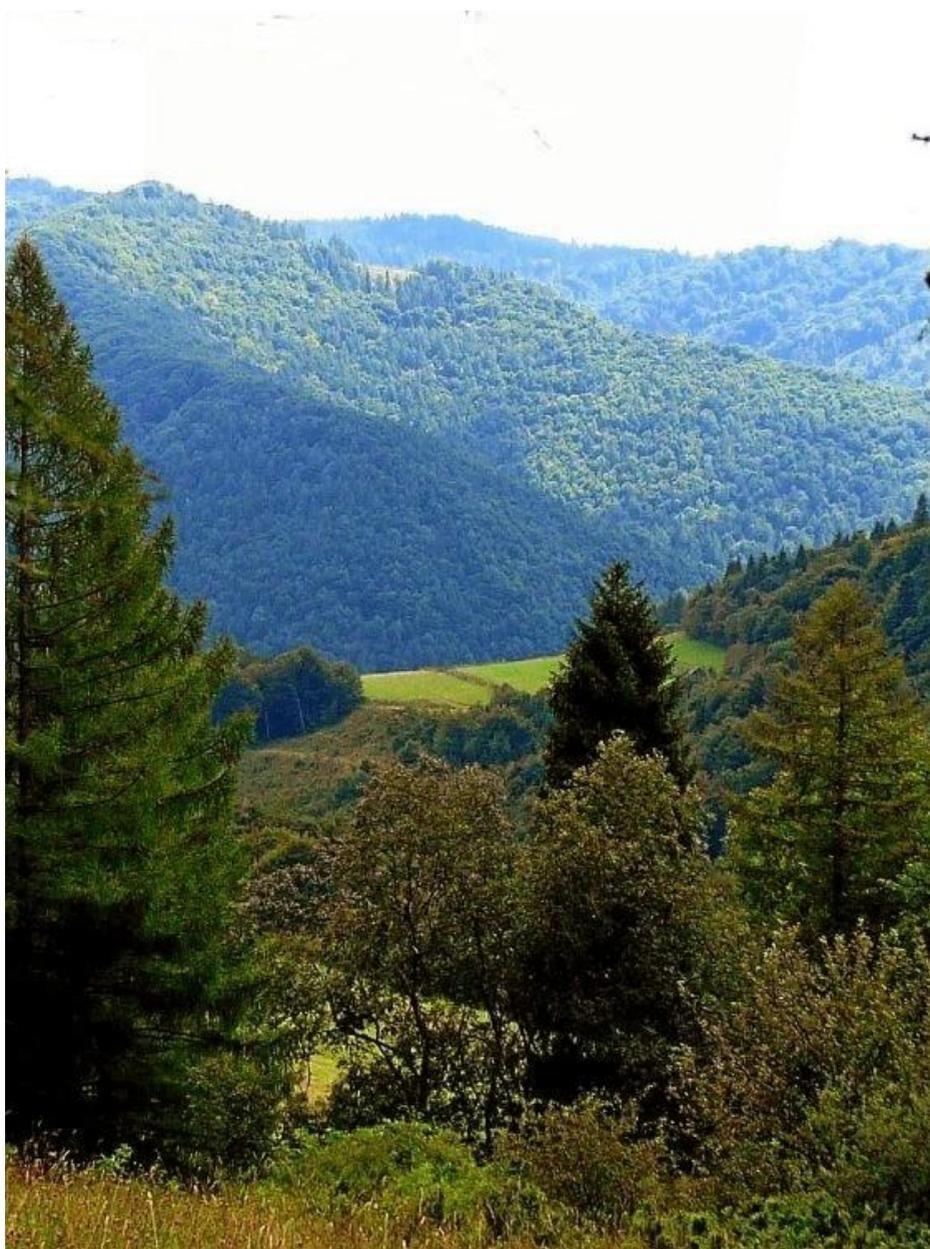
V prípade nepriaznivého počasia je k dispozícii knižnica, hudobné nástroje, gramofón, rádio a rôzne druhy hier.

Ponúkam veľkú príležitosť na precvičovanie v slovanských jazykoch a v angličtine. Na chlapcov budem osobne dozerať celý čas pobytu.

Každý si musí doniesť deku, kabát, batoh, vankúš a topánky s pevnou podrážkou.

Len pre zdravých! Osobne sa budem starať o zdravie chlapcov počas celých 30 dní. Chlapci budú mať pravidelnú lekársku prehliadku.

Uzávierka prihlášok bude 15. júna. Prihlášky posielajte rýchlo, pretože pobytu sa môže zúčastniť iba 20 chlapcov. 30-dňový pobyt bude stáť 450 korún.“

Pohľad na Čertež zo Stredného vrchu.

Domáci obyvatelia si však prírodu až tak neužívali. Ich čakala tvrdá práca na poli a ani v novej republike sa obci nevyhýbali pohromy.

16. apríla 1936 vznikol v obci veľký požiar, a hoci prišli hasiči z okolitých obcí a až aj zo Sabinova, oheň sa rýchlo šírila, pretože väčšina stavieb bola z dreva. Zhorelo 17 domov a veľa hospodárskych budov. V maštaliach zhorelo veľa dobytky. Pri požiari zahynula jedna 60-ročná žena a dve malé deti.

Celová škoda bola okolo pol milióna korún. (Pre porovnanie: pár dobrých koní vtedy stál od 5 do 10 tisíc korún.) Oheň vznikol v dome Jána Cifrika a najprv sa predpokladalo, že ide o podpaľačstvo. Vyšetrovaním sa však zistilo, že požiar vznikol z nedbanlivosti.

V júni toho istého roku oblohu zakryli čierne mraky a za niekoľko minút boli polia pokryté niekoľkocentimetrovou vrstvou ľadovca, ktorý zničil celú úrodu.

Napriek tomu všetkému sa Blažovčania vždy z každej pohromy pozbierali. Žili si svoj život vo svojej dedine. Ctili si boha, predkov i tradície. Vedeli sa tešiť zo života a často si spievali svoje ľudové piesne.

Ich život bol riadený termínmi poľnohospodárskych prác a liturgickým gréckokatolíckym kalendárom. Dodržiavali zvyky, ktoré boli podobné vo všetkých gréckokatolíckych obciach horného Šariša.

Najväčším sviatkom bola Veľká noc - „Veligdeň“, keď veriaci poctivo dodržiavali prísny pôst 40 dní pred sviatkom, v sobotu pred Veľkonočnou nedeľou „písali“ maľované vajcia, piekli tradičný okrúhly koláč - „pasku“ a na Veľkonočnú nedeľu modlitbami oslavovali vzkriesenie Ježiša Krista. Pozdrav „Christos voskres“ používali od sviatku Vzkriesenia až do sviatku Nanebovstúpenie Pána.

Blažovčania vždy s hrdosťou nosili svoj osobitý kroj, ktorý bol znakom príslušnosti k ich obci. Podobný kroj mali iba v Nižných Repášoch a v Toryskách. Ženy sa nehanbili nosiť svoj slávnostný blažovský kroj ani v Amerike.

Magdaléna Lazorová, rod. Hromjaková, v blažovskom kroji v USA.

(Zdroj: archív rodiny Lazor, USA)

Dievča v blažovskom kroji a s blažovskou partou.

(Zdroj: <http://www.party21art.com>)

Ženský kroj (Múzeum Kežmarok)

Ženská zástera – „fertuch“. (Múzeum Kežmarok)

Mužská vesta – „lajblík“. (Múzeum Kežmarok)

Mužská košela.

Každý júl veriaci z Blažova odpradáva vykonávali púť na Mariánsku horu do Levoče a od roku 1855 v auguste do Ľutiny. Odpustová slávnosť sa v Blažove konala v septembri na výročie vysvätenia kostola.

Vianociam predchádzal najprv prísny pôst, podobný, ako pred Veľkou nocou, ale kratší. Na Štedrý deň sa hneď po zotmení (na „Svjatjy večur“) začínali tradičné obrady. Gazda priniesol do izby snop slamy. Gazdiná položila v predsieni do kruhu reťaz ako symbol spojenia rodiny.

Na štedrovečernom stole nesmel chýbať chlieb, med, cesnak, kapustnica a bobaľky s makom. Večera sa začínala spoločnou modlitbou, potom gazdiná vyznačila každému na čelo krížik z medu so slovami „Christos roždajetsja“, a každý jej odpovedal „Slavime joho“. Po večeri gazdiná odniesla kúsok z každého jedla aj domácim zvieratám a celá rodina sa pobrala do kostola na polnočnú omšu.

Osobitné zvyky udržiavali obyvatelia Doliny. Pre dnešok i budúcnosť ich zaznamenal Ján Lazorík, učiteľ a etnograf z Krivian podľa rozprávania pani Bilekovej z Doliny.

Tradičný cyklus zvykov začínal na konci roka, keď už boli porobené všetky práce na poliach, takzvaným derešovým dňom. V 19. storočí bol tento deň ustanovený na sviatok na sv. Michala. Začiatkom 20. storočia bol derešový deň presunutý na posledný deň pred adventom a po 2. svetovej vojne na niektorý deň medzi Vianocami a Novým rokom.

Na derešový deň si mládež volila svoje predstavenstvo na ďalší rok, a každý kto bol zvolený, musel byť potvrdený vo svojej funkcii tromi údermi remeňa na po zadku na dereši. Derešom bola lavica položená do stredu kúdeľnej izby, kde sa mládež zišla.

Ceremonia volieb mala vždy svoj presný scenár, aj keď s určitými improvizáciami. Bolo to vlastne improvizované dedinské divadelné predstavenie.

Hlavnými volenými funkciami boli: richtár - starší parobok a richtárka - staršia dievka, mladší parobok a mladšia dievka, sudca a pani sudcova, farár, bubeník, poľovník, dvaja žandári. Ďalšie funkcie sa vymýšľali podľa doby, ktorá v tom čase práve bola a aj podľa počtu mládeže v osade.

Bača Ján Brilla.

Tak vznikli funkcie: mäsiar, krčmár, kominár, psovod, ba niektorí boli zvolení i za psov a neskôr pribudla aj telefonistka. Každý zo slobodných mladých ľudí v osade bol zvolený do nejakej funkcie.

V noci po derešovom dni mala mládež povolené ukradnúť akúkoľvek nestráženu hydinu v osade. V skutočnosti už dopredu bolo dohodnuté, čo obyvatelia osady nechajú mládeži, aby to mohla "ukradnúť". Následné vyšetrovanie krádeží na druhý deň bolo tiež iba formou zábavy.

Na Silvestra všetci mládenci chodili v sprievode po osade od domu k domu. Na čele sprievodu kráčal poľovník (jáger) s jedličkou v rukách. Zastavili sa pri každom dome, kde richtár vinšoval domácim, aby sa im darilo v novom roku. Za vinšovačku dostávali koledníci údeniny, pálenku, koláče, vajcia i peniaze. Všetky potraviny uložili u richtára a za peniaze nakúpili pálenku.

Večer na Nový rok prešiel osadou zase dievčenský sprievod. Na čele šli richtárka s veľkým obdĺžnikovým kysnutým koláčom a podrichtárka s jedličkou, na ktorej bol nasadený okrúhly koláč. Na každom koláči bolo zapálených päť sviečok. Za nimi šli dievky spievajúce koledy so sviečkami v rukách. Za dievkami šli mládenci, ale tí nespievali. Sprievod skončil pred kúdeľnou izbou, kde už bola pripravená hostina z nazbieraných potravín i z "ukradnutej" hydiny. Tam potom novoročné oslavy pokračovali tanečnou zábavou až do rána.

Hoci Dolina patrila administratívne i cirkevne k Blažovu, každá časť si žila svojim životom. Medzi obyvateľmi dochádzalo aj k nevraživosti.

Raz prišli na zábavu do krčmy v Doline aj dievčatá z obce. Jeden domáci mladík najprv vyzval dievčatá, aby odišli, že tam nemajú čo robiť. Keď ho neposlúchli, tak hodil na zem prázdnu fľašu, ktorá sa rozbila a na črepoch si dievčatá z dediny porezali nohy, pretože tancovali bosé. Dlho potom nechodila mládež z dediny na zábavy v Doline a opačne mládež z dediny nepustila na zábavu v obci nikoho z osady.

Ale aj v samotnej obci dochádzalo ku konfliktom. Rodiny sa hádali o hranice polí, chlapi sa často nezhodli na politike a neraz sa susedy pohnevali jedna na druhú iba preto, že sliepky jednej prešli do záhrady druhej a vyhrabali zeleninu.

Z archívu blažovskej fary.

Počas zimných večerov chodili chlapi do krčmy a ženy sa stretávali pri pradení alebo páraní peria v kúdeľnej izbe. Pritom rozoberali dianie v dedine či okolí, alebo si rozprávali rôzne príbehy.

Jeden taký príbeh mi rozprávala pani Tebeľáková z Tichého Potoka, keď som ju stretol v roku 2008 pri kaplnke v Blažove.

Anna Tebeľáková sa narodila a svoju mladosť prežila v Blažove. Po vysídlení obce pravidelne chodila pešo z Tichého Potoka na miesto bývalej obce, aby sa tu pomodlila a pospomínala na staré časy. Keď už nevládala chodiť peši, tak poprosila svoje deti, aby ju raz za čas do Blažova doviezli autom. Toto je príbeh, ktorý mi rozprávala:

„Bolo to v čase, keď som bola ešte dieťa. Niekedy medzi vojnami. Jeden gazda sa vybral skoro ráno na Siminy, aby nakrmlil voly, ktoré tam mal cez leto. Už bol ďaleko za dedinou, keď na chodníku v lese stretol cudzieho človeka. Ten človek bol zvláštny. Mal dlhú bradu, oblečený bol v dlhom čiernom kabáte a na hlave mal čierny klobúk.

Gazda mal trochu obavy, ale cudzinec ho pozdravil a začal sa vypytovať:

„A či si ženy aj teraz jedna druhej požičajú soli, keď im chýba?“

„Požičajú, požičajú, prečo by si nepožičali?“ odpovedal prekvapený gazda, ktorému sa taká otázka zdala veľmi čudná.

„A požičajú si aj chleba, ak treba?“ vypytoval sa cudzinec ďalej.

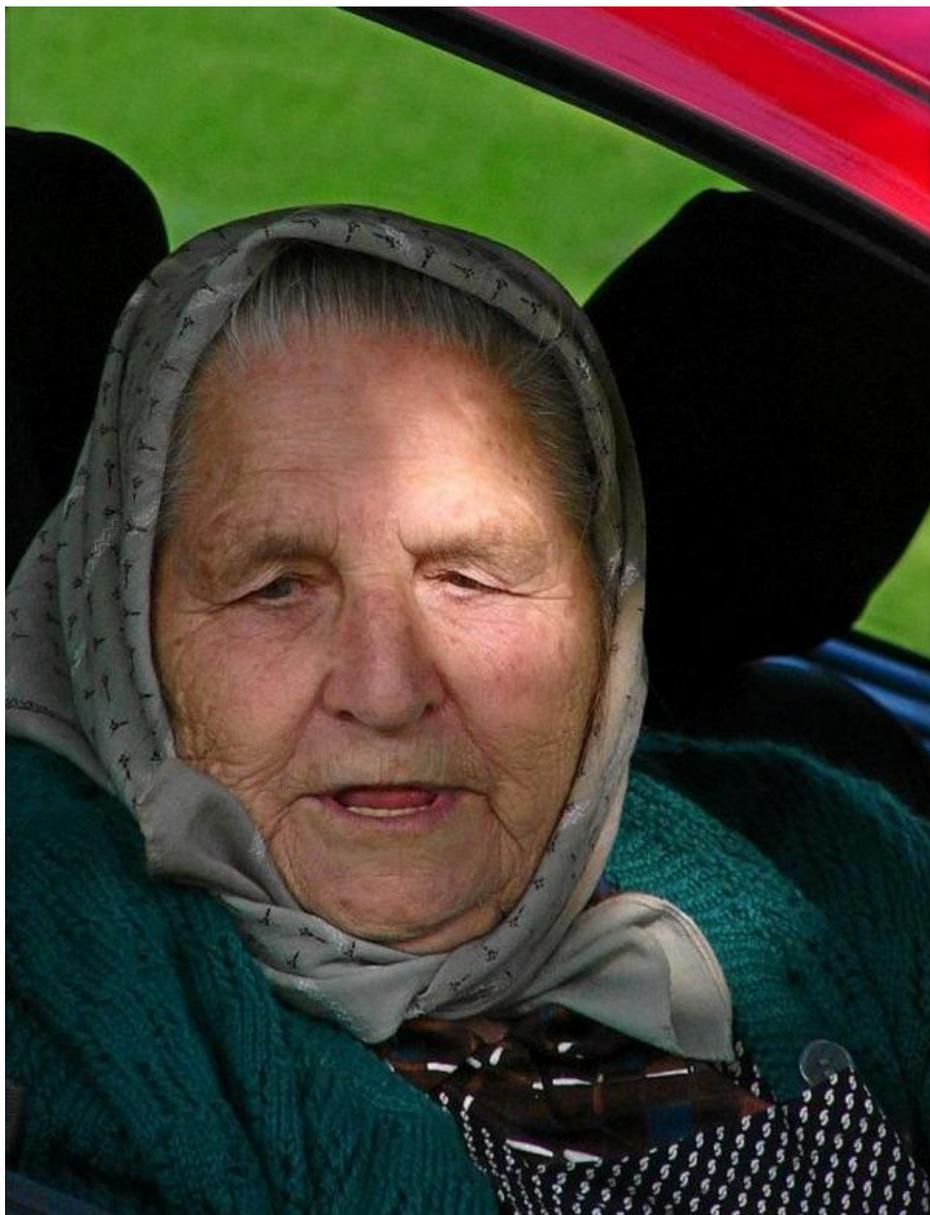
„Samozrejme, že si požičajú.“

„Tak to je dobre, veľmi dobre.“ spokojne pokýval cudzinec hlavou.

Po tom krátkom rozhovore sa chlapi rozlúčili a každý pokračoval svojou cestou. Po chvíli sa gazda obzrel za neznámym, ale nevidel už nikoho. Cudzinec akoby zmizol.

Túto príhodu rozoberali chlapi aj ženy z dediny dlhú dobu. Jedni tvrdili, že to mohol byť sám čert, iní zase, že to sa na tento svet vrátil nejaký ich mŕtvy predok, aby zistil, ako žijú jeho potomkovia. Tí menej poverčiví tvrdili, že to bol len nejaký pustovník, ktorý roky žil osamote v hustých lesoch pod Siminami. Ale kto to bol naozaj, to sa nikdy nedozvedeli.“

„Virte, nevirte, tak to b'lo“ dokončila pani Tebeľáková.

*Anna Tebeľáková, rodená Vaľková (1926 -2011), na jednej z jej posledných návštev
Blažova.*

11.

Pod „ochranou“ Hitlerovou

Vznik Slovenského štátu v roku 1939 nemal na život v Blažove veľký vplyv. Kto mal československé bankovky, ten si ich musel dať opečiatkovať, aby sa z nich stali slovenské koruny, ale inak sa nič nezmenilo.

Najväčšou zmenou v obci bolo to, že farár Demeter Petrenko bol poverený vybudovaním novej gréckokatolíckej farnosti v Levoči, ktorej sa potom stal aj správcom. Na jeho miesto do Blažova nastúpil Mikuláš Rojkovič, ktorý prišiel z farnosti v Matysovej. Zmenil sa aj učiteľ. Do obce prišiel Peter Maček, ktorý tu potom učil až do konca existencie obce.

Členovia rodiny Zichy Mesko boli stále majiteľmi kaštieľa a okolitých lesov, hoci bývali v Maďarsku. Na poľovačky do Blažova pozývali slovenských, maďarských aj nemeckých prominentov. Podľa sčítania obyvateľov z roku 1940 tu bol aj Eberhard von Conta, letec a nemecký hrdina z 1. svetovej vojny, neskôr vysoký funkcionár NSDAP a blízky priateľ Adolfa Hitlera.

V roku 1940 bolo v Blažove 235 domov a žilo tu 1092 obyvateľov, z ktorých boli traja židia.

Až do vypuknutia Slovenského národného povstania sa vojna obci vyhýbala. Viacerí Blažovčania boli vojakmi Slovenskej armády a bojovali aj na východnom fronte po boku nemeckej armády. V roku 1942 padol na východnom fronte Jozef Bocko narodený v roku 1903.

Po vypuknutí Slovenského národného povstania väčšina vojakov, ktorí slúžili v jednotkách Slovenskej armády na území východného Slovenska, sa vrátila na chvíľu domov. Velitelia im totiž povedali, že nedostali žiadne rozkazy, nevedia, čo v takej situácii robiť a vojaci nech sa rozhodnú sami. Ak chcú, môžu sa pridať k povstaleckým jednotkám na strednom Slovensku, alebo môžu ísť domov. Všetci sa rozhodli vrátiť domov, ale po príchode nemeckých jednotiek sa museli vrátiť do kasárni.

Tí, ktorí slúžili v jednotkách na strednom a západnom Slovensku sa priamo zúčastnili bojových akcií počas SNP.

*Učitel Peter Maček s rodinou.
Z archívu rodiny učiteľa Mačeka.*

Medzi nich patril aj Jozef Géci, narodený 5. januára 1923 v Blažove. V roku 1943 nastúpil základnú vojenskú službu a bol pridelený k vojenskej jednotke vo Vrútkach. Po vyhlásení Slovenského národného povstania 29. augusta 1944 sa jednotka presunula do Sklabine pri Martine a pridala sa k partizánskej jednotke pod velením ruského majora Velička.

Jozef Géci bojoval proti fašistom v oblasti Strečno, Vrútky, Martin až do potlačenia povstania. Potom sa jeho jednotka stiahla do hôr a postupovala k Banskej Bystrici. Pod vrchom Prašivá bol však Nemcami zajatý a prevezený do zajateckého tábora Stalag IV B v nemeckom Muhlbergu.

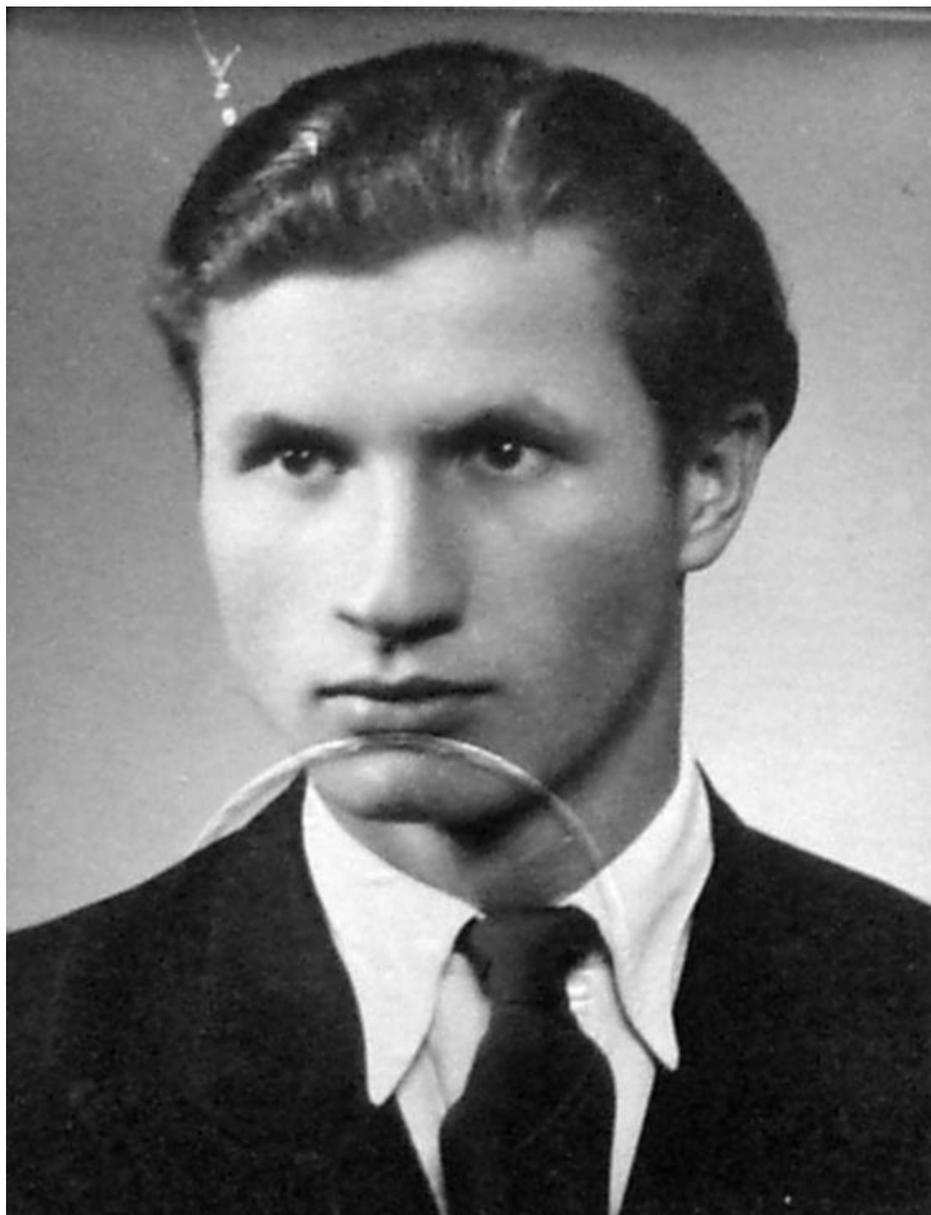
V tábore zažil strach, zimu, hlad aj bitku. Hoci podľa Ženevskej konvencie sa vojenský zajatci nesmeli nútiť do práce pre nepriateľa, Nemci na to nebrali žiaden ohľad. Kto pracoval pomaly, toho kruto zbili. Kto sa bránil, ten často prišiel o život.

Tábor bol oslobodený Červenou armádou 23. apríla 1945, ale Jozefovi sa podarilo dostať domov až 18. júna. Bol ťažko podvyživený, a čo bolo najhoršie, v zajateckom tábore ochorel na tuberkulózu, na ktorú sa potom liečil dlhých päť rokov. Po vojne bol uznaný za vojnového invalida.

Zajatecký identifikačný štítok Jozefa Géciho.

V Blažove a okolí zatiaľ šarapatila kežmarská jednotka Hlinkovej gardy. V septembri 1944 urobila štyrikrát raziu v oblasti hornej Torsy. Hľadali a zatýkali nielen židov, ale všetkých, na ktorých mali podozrenie, že sa nejako podieľajú na odbojovej činnosti.

Jozef Géci

Zdroj: Fotoarchív rodiny Géci.

Takto si spomínala moja stará matka Mária Brilllová, ktorá robila v obci pôrodnú asistentku (hebabinu), a ktorá bývala na hornom konci dediny, na jednu z tých razíí:

„Raz ráno sme so susedom Koľom stáli pred jeho domom a videli sme, že od Doliny utekajú dvaja chlapi. Boli to Židia z Doliny a prosili nás, aby sme ich rýchlo ukryli.

Nenapadlo nás nič iné, len ich schovať do sena v susedovej stodole. O krátku chvíľu na to prišlo od Doliny nákladné auto, z ktorého povyskakovali gardisti. Keď sme povedali, že sme nikoho nevideli, surovo nás odstrčili a začali prehľadávať domy i hospodárske stavby. Seno prehľadávali tak, že do neho pichali bodákmi nasadenými na puškách.

Mali sme veľký strach, ale gardisti nikoho nenašli. Keď odišli a my sme vyhrabali Židov spod sena, videli sme, že jeden z nich mal porezané rameno od bodáku, ale celý čas ani nemukol. Po ošetrení poraneného, obaja odišli neznámo kam.“

Väčšina Židov z Doliny a okolia sa schovávali v bunkri na vrchu Jankovec. Ale aj tu ich fašisti objavili a 17. novembra 1944 ich prepadli. Dvoch zabili a ďalších 20 zajali. Zajatých vyšetrovali na staroľubovnianskom hrade, potom ich uväznili v Kežmarku a spolu s ďalšími zatknutými deportovali cez Prešov do Ravensbrücku. Oslobodenia sa dožili iba piati.

Koncom roku 1944 prišla do Blažova nemecká vojenská jednotka. Ľudia mali z príchodu Nemcov veľký strach, pretože ich príchod sprevádzali veľmi dramatické okolnosti.

8. októbra 1944 v Brezovici partizáni zastrelili dvoch nemeckých dôstojníkov. Nemci nahnali všetkých mužov z Brezovice do kostola a začali prehľadávať dom od domu. Vyhrážali sa, že ak nájdú nejaké zbrane, tak zastrelia každého desiateho muža. Nakoniec Nemci zbrane nenašli a mužov prepustili. Obyvatelia Brezovice však prežili deň plný hrôzy.

Keď sa Nemci začali ubytovávať v Blažove, obyvatelia radšej ani trochu neprotestovali. Dôstojníci boli ubytovaní v kaštieli, vojaci boli porozdeľovaní do jednotlivých domov v obci. Vojenské kone boli tiež umiestnené v maštaliach domácich obyvateľov.

Pohľad na vrch Jankovec spod vrcholu Čiernohuzca.

Môj otec spomínal, že aj do našej malej stajne, kde bola jedna krava, chceli Nemci umiestniť jedného veľkého koňa „štajeráka“. Podlaha stajne však bola chatrná a pod koňom sa prelomila. Preto koňa potom museli umiestniť inde.

Vojaci spali po domoch, ale stravovali sa osobitne. Na našom dvore mali postavenú poľnú kuchyňu.

Moja matka spomínala, že nemecký vojak, ktorý bol ubytovaný v našom dome, si raz zobral moju dvojročnú sestru Máriu na kolená, vytiahol fotografiu svojej rodiny a lámanou ruštinou sa jej snažil so slzami v očiach vysvetliť, že doma v Nemecku má trochu staršiu dcéru, ktorú celú vojnu nevidel, a ani nevie, či je jeho rodina ešte nažive.

V januári 1945 Nemci nahnali všetkých chlapov vo veku od 18 do 60 rokov z Blažova a okolitých obcí kopať zákopy od Blažova až po Brezovičku.

23. januára prebiehali boje pri Toryse a Nižnom Slavkove, 24. januára už pri Brezovici. Ľudia v Blažove počuli salvy delostreleckých súbojov, ktoré sa ozývali z východu. Každý s veľkým strachom očakával, čo im prinesie nasledujúci deň.

Na prekvapenie a veľké uľahčenie všetkých sa Nemci 24. januára rýchlo pobalili a odtiahli smerom k Toryskám bez toho, aby v obci došlo k nejakému boju.

25. januára 1945 Blažovom prešli jednotky 1. československého armádneho zboru, ale v obci sa nezastavili. Dostali rozkaz okamžite sa zapojiť do bojov pri Toryskách.

Nebol to však koniec vojny. Mnoho Blažovčanov teraz bojovalo proti fašistom v 1. československom armádnom zbore. A práve v posledných mesiacoch vojny padlo najviac z nich. Boli to:

Vasiľ Bujňák (nar. 1909) , Štefan Duda (nar. 1915), Štefan Kol' (nar. 1917), Jozef Piskura (nar. 1921), Ján Pjatak (nar. 1923), Peter Planý (nar. 1917), Štefan Semančík (nar. 1915), Peter Vaľko (nar.1919), ktorý padol 4. mája 1945 na Morave a Štefan Bujňák (nar. 1919), ktorý padol v posledný deň vojny 8. mája 1945 tiež na Morave.

Peter Vaľko (1919 -1945)

Blažovčania bojovali v 2. svetovej vojne aj na Západnom fronte v jednotkách americkej armády. V roku 1942 prebehla v USA povinná vojenská registrácia dospelých mužov. V týchto zoznamoch môžeme nájsť aj mužov narodených v Blažove.

Boli to aj: George Bayus, Jos Billek, George Biros, Michael Bujnyak, Andrew Garancovsky, Michael Garneg, Joseph Gercak, Joseph Kolyo, William Koly, John Gragilla, Nicolas Blasko, John Poprocky, Nocolas Valyko.

Nie všetci zo zoznamu bojovali aj v radoch americkej armády. Vieme však, že celú vojnu ako vojak armády USA bojoval proti fašistom Ján Bajus.

Ján sa narodil v roku 1919 v USA blažovským prisťahovalcom Vasiľovi Bajusovi a Márii, rodenej Hutľákovej. Jeho otec Vasiľ zomrel na španielsku chrípku mesiac pred jeho narodením. Jeho matka sa potom rozhodla vrátiť domov do Blažova.

Ján prežil celé svoje detstvo v Blažove, až do roku 1938, keď sa rozhodol využiť tú skutočnosť, že sa narodil v USA, a tým mal nárok na americké občianstvo.

Prišiel do krajiny, v ktorej sa síce narodil, ale neovládal ani jej jazyk. Začiatky v novom domove boli ťažké, no veľmi mu pomohli iní vystaňovalci z Blažova, najmä rodina Parimuchova. Po príchode do USA si meno zmenil na John Bayus. V roku 1942 sa stal vojakom armády USA a bol pridelený k 1. tankovému práporu. Tento prápor sa po vstupe USA do 2. svetovej vojny vylodil v severnej Afrike, kde sa zapojil do bojov proti Nemcom. Po porážke Nemcov v Afrike prápor bojoval na Sicílii a svoju bojovú činnosť ukončil v Taliansku.

Ján bol po ukončení 2. svetovej vojny tak blízko Slovenska a Blažova, kde žili jeho matka a brat, ale domov sa mu nepodarilo prísť.

Po vojne sa oženil a s manželkou mali 6 detí, ktoré dodnes žijú v USA. Celý život si spomínal na Blažov, ale od svojho odchodu v roku 1938 už nikdy viac nevidel ani svoju matku, ani brata ani Blažov.

Najprv bolo ťažké navštíviť Československo kvôli problémom, ktoré robila komunistická vláda, po roku 1989 už mu návštevu nedovolilo zdravie. Zomrel v roku 1991 v Clevelande.

89050

Army of the United States

Honorable Discharge

This is to certify that

JOHN BAYUS 35 000 129 Private First Class
Service Company 1st Tank Battalion

Army of the United States

*is hereby Honorably Discharged from the military
service of the United States of America.*

*This certificate is awarded as a testimonial of Honest
and Faithful Service to this country.*

Given at SELECTION CENTER
Indiantown Gap Mil Res Penna

Date 29 July 1945

RECEIVED FOR RECORD

August 7 1945
1:35 to'clock P. M.
August 8 1945
H. S. G. County R.
3 Page 40

W. A. BASQUET

Týmto dekrétom bol John Bayus prepustený z armády USA na konci druhej svetovej vojny. (Zdroj: Archív rodiny Bayus v USA.)

12.

Budovanie „šťastnej“ budúcnosti

Vojna skončila, ale paradoxne začali horšie časy. Počas existencie Slovenského štátu neboli väčšie problémy s dostatkom potravín a iných tovarov. Po vojne začali problémy so všetkým. Kvôli nedostatku bol na Slovensku znovu zavedený prídellový systém na všetky tovary, ktorý trval až do roku 1953. (V Čechách takýto systém fungoval počas celej vojny, a aj po nej.)

Vláda už v roku 1945 rozhodla o urýchlennom odsune Nemcov z Československa. Vysídlení si však mohli so sebou zobrať len najnutnejšie veci, do 70 kilogramov na osobu. V pohraničných územiach ostávali po vysídlených Nemcoch polia bez obrábania, dobytok bez opatery, vo fabrikách bolo málo robotníkov. Vláda vyzývala občanov, aby tieto územia šli znovu osídliť.

Na tieto výzvy zareagovali aj viaceré rodiny z Blažova, ktoré odišli do Sliezska i do západných Čiech. Boli to rodiny Bajusova, Brilllova, Kopnicka a ďalšie. Po nástupe komunistickej vlády v roku 1948 boli pozemky novým osídlencom vzaté a spravované štátom. Niektorí zareagovali na to tak, že sa vrátili do Blažova, ale väčšina ostala žiť v Čechách.

Ešte viac obyvateľov Blažova sa odsťahovalo v roku 1947 na Ukrajinu. V roku 1946 podpísali vlády ČSR a ZSSR opciu o navrátení volyňských Čechov do Československa a recipročne o navrátení rovnakého počtu Rusov, Ukrajincov a Bielorusov, žijúcich v Československu, do Sovietskeho Zväzu. Keďže československá vláda nevedela naplniť počty opcie, preto po chudobných obciach severovýchodného Slovenska začali chodiť agitátori, ktorí presvedčovali ľudí, aby sa odsťahovali na Ukrajinu, kde je všade kvalitná černozem dávajúca vysoké úrody. Pritom akosi zabudli ľuďom povedať, že po presťahovaní automaticky prídu o československé štátne občianstvo.

Ján Pjatak (1900 - 1953), tiež sa odsťahoval aj s rodinou na Ukrajinu, kde jeho potomkovia žijú dodnes. (Zdroj: Eugen Pjatak, Ukrajina.)

Na Ukrajinu sa odsťahovalo z dediny vyše 80 ľudí z 30-tich rodín. Nikto z nich sa nesmel na Slovensko vrátiť až do 60-tych rokov 20-tého storočia. Potom sa však už nemali kam vrátiť, pretože obec Blažov už neexistovala.

Jedni na Ukrajinu odchádzali s vierou v lepší život, iní z Ukrajiny prichádzali. Neboli to však vítaní hostia. Boli to skupiny Ukrajinskej povstaleckej armády, ktorým ľudia nehovorili inak ako Banderovci. Banderovcov predchádzala veľmi zlá povesť. Hovorilo sa, že kradli všetko, správali sa hrubo, a keď im niekto odporoval, tak ho jednoducho zabili.

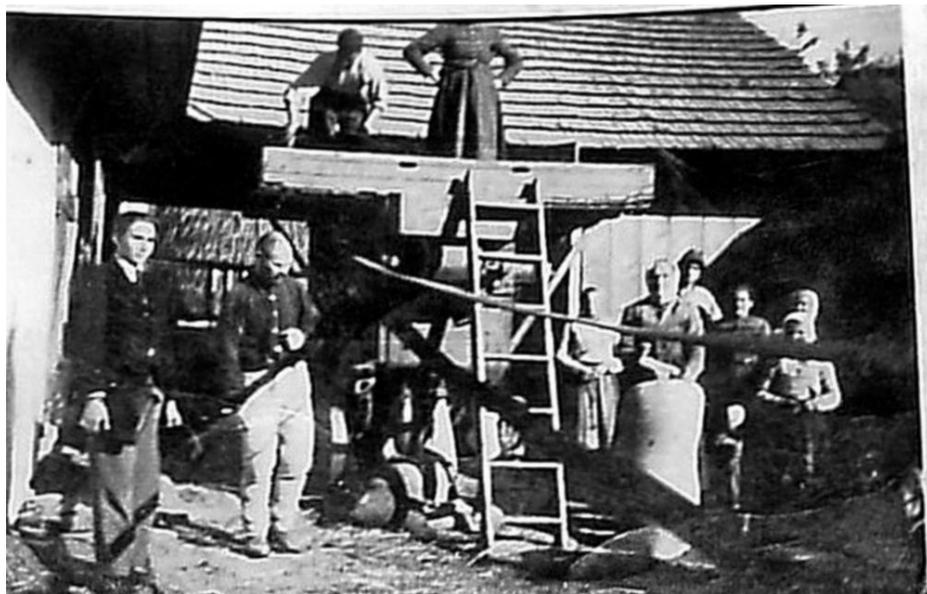
Začiatkom augusta 1947 za rýchlo rozšírili správy, že Banderovci sa skrývajú v lesoch severne od Blažova. Medzi obyvateľmi panoval strach. Na polia sa odvážili ísť iba ak to bolo nevyhnutné a do lesa nechodili vôbec. Rodičia strážili deti, aby nedajbože neodbehli ďalej od dediny.

2. augusta pred polnocou skupina asi 80 mužov oblečených v otrhaných poľských a ruských uniformách, vyzbrojených puškami a samopalmi, vošla do osady Dolina. Chodili po domoch a žiadali jedlo.

11. augusta asi 30 členná skupina prišla priamo do obce. Banderovci chodili po domoch a žiadali potraviny a peniaze. Každého sa tiež pýtali, či nemá nejakú mapu Slovenska. Ak niekto nechcel otvoriť, tak sa vyhrážali, že okamžite začnú strieľať. Brali všetko. Chlieb, mlieko, slaninu, masť, vajcia. Keď si napchali batohy, povedali ľuďom, že prispeli na dobrú vec, na boj proti Stalinovi a zmizli v lese. Celé to trvalo len krátko, ani nie celú hodinu, ale obyvateľom sa to zdalo nekonečne dlho. Väčšina ľudí v Blažove tej noci nespala. Obávali sa, že sa lupiči vrátia. Nevrátili sa, ale ľudia z Doliny hovorili, že banditov videli v lese nad osadou ešte niekoľko dní.

Večer asi o päť dní neskôr sa objavili ďalší. Jeden Banderovec prišiel do domu hájnika Vrábela v Doline, požiadal o chlieb a mlieko. Keď mu domáci vyhovel, tak rýchlo odišiel. Ďalší traja zobrali potraviny z domu Štefana Géciho.

Ešte pár týždňov vládol v dedine strach, ale potom krajom začali častejšie prechádzať policajné i vojenské hliadky a život v obci sa vrátil do starých koľají.

Mlátenie obilia na dvore u baču Jána Géciho.

Ján Brilla a Ján Parimucha pri dojení oviec.

V roku 1949 komunistická vláda vykonala súpis všetkých majetkov, na základe ktorého boli určené povinné dodávky štátu, takzvané kontingenty.

V roku 1950 gréckokatolíckych veriacich zasiahol úder, ktorý vôbec nečakali. Celé Československo bolo oblepené plagátmi o budovaní skvelej komunistickej budúcnosti pre všetkých ľudí. Keďže gréckokatolícka cirkev bola k tejto propagande nedôverčivá a dostatočne nezdíľala budovateľské nadšenie, komunisti jednoducho gréckokatolícku cirkev zakázali, mnoho jej kňazov zatvorili do väzenia na dlhé roky a majetok gréckokatolíckej cirkvi prisúdili pravoslávnej cirkvi. Národná osemročná škola v Blažove sa zmenila na ukrajinskú.

Hlavným cieľom zrušenia gréckokatolíckej cirkvi bolo odtrhnutie gréckokatolíckych veriacich od Ríma a pápeža a podriaďiť ich moskovskému patriarchovi, ktorý bol pod kontrolou komunistov.

Napriek úradnému zákazu Blažovčania ostali v duši vždy gréckokatolíckmi a na pravoslávnu vieru nikdy neprestúpili. S radosťou v srdci privítali obnovenie gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968, hoci to už nebolo v ich rodnej obci.

Ako sa žilo v obci začiatkom päťdesiatych rokov spomínala Mária Boronová, rodená Bajusová, ktorá mala vtedy dvanásť rokov, takto:

„V Blažove som prežila časť svojho detstva. Najprv mojich prvých šesť rokov, potom sme sa odsťahovali na Moravu, a potom ešte tri roky do roku 1952, do vystahovania dediny.

Blažov bola veľká dedina. Väčšinou tu ľudia bývali v dreveniciach, ale bolo tu aj veľa murovaných domov. V centre dediny bola krčma a dva obchody. V jednom obchode ľudia nakupovali za peniaze, v druhom za pridelové lístky, ktoré boli zavedené po 2. svetovej vojne. Bola tu tiež autobusová zástavka.

V dedine boli tri mlyny. Jeden bol na dolnom konci, pri kapustniciach, druhý v strede dediny a posledný na hornom konci.

Po roku 1950 bola v dedine iba ukrajinská škola. Škola bola na dolnom konci dediny a dom učiteľa bol tesne za farou. V tom čase bol v Blažove učiteľ, ktorý sa volal Maček.

Anna Kopnická (1933 - 2017), keď prišla z Čiech navštíviť rodnú obec tesne pred jej vysídlením. Na fotografii je spolu s Annou a Martou Kubesovými.

Zdroj: Fotoarchív rodiny Kopnickej, Česká republika.

Ja som začala navštevovať základnú školu v Čechách a po ukrajinsky som dobre nevedela, preto som musela chodiť do slovenskej školy do Brezovice, do dediny vzdialenej asi desať kilometrov dole po prúde rieky Torysy. Nebola som sama, ktorá denne cestovala autobusom do Brezovice. Bolo nás jedenásť. Pamätám si už iba niektorých:

- *Mária Bujňáková - Koľová, ktorá ako dvanásťročná zomrela na rakovinu.*
- *Anna Koľová*
- *Janko Valko - Pičkoš*
- *Janko Kravec*
- *Anna Hoptová*
- *Anna Mušínská - spoza vody.*
- *Helena zo stredného mlyna, ktorej priezvisko si už nepamätám.*

Po škole sme nemali veľa voľného času. Museli sme pomáhať pri kŕmení dobytky a hydiny. V lete sme chodili s matkami na lúky obracať pokosenú trávu, aby sa dobre vysušila. Rodičia vždy sledovali, či neprichádza nejaká búrka. Ak sa nad Siminami objavili väčšie mraky, všetci sme utekali pozbierať seno na kôpky. Pomáhali sme aj pri zväzaní sena do stodôl v dedine. Ak sa nám zvýšil nejaký voľný čas, tak sme sa najradšej hrávali pri Toryse.

Z ostatných obyvateľov si tiež veľa nepamätám, ale v pamäti mi utkveli:

- *chromá Verona, ktorá nemohla chodiť, preto bola stále doma a živila sa šitím.*
- *Koľ - Franko, ktorý hádzal do Torysy za svojou záhradou hadov, aby sa tam nechodili kúpať deti.*
- *Mária Strembová, o ktorej sa hovorilo, že v hlave to nemá všetko v poriadku.*

Ľudia sa v Blažove väčšinou živilí poľnohospodárstvom. Pestovali zemiaky, repu, raž, ovos a jačmeň. Chovali ovce, kozy a dobytok. Ovce mali skoro v každom dome. Každú jar ich odovzdávali bačovi a valachom, ktorí ich pásli až do jesene. Kravy a voly boli aj hlavnými ťažnými zvieratami, bohatší gazdovia mali aj kone.“

Posledná známa fotografia Blažova

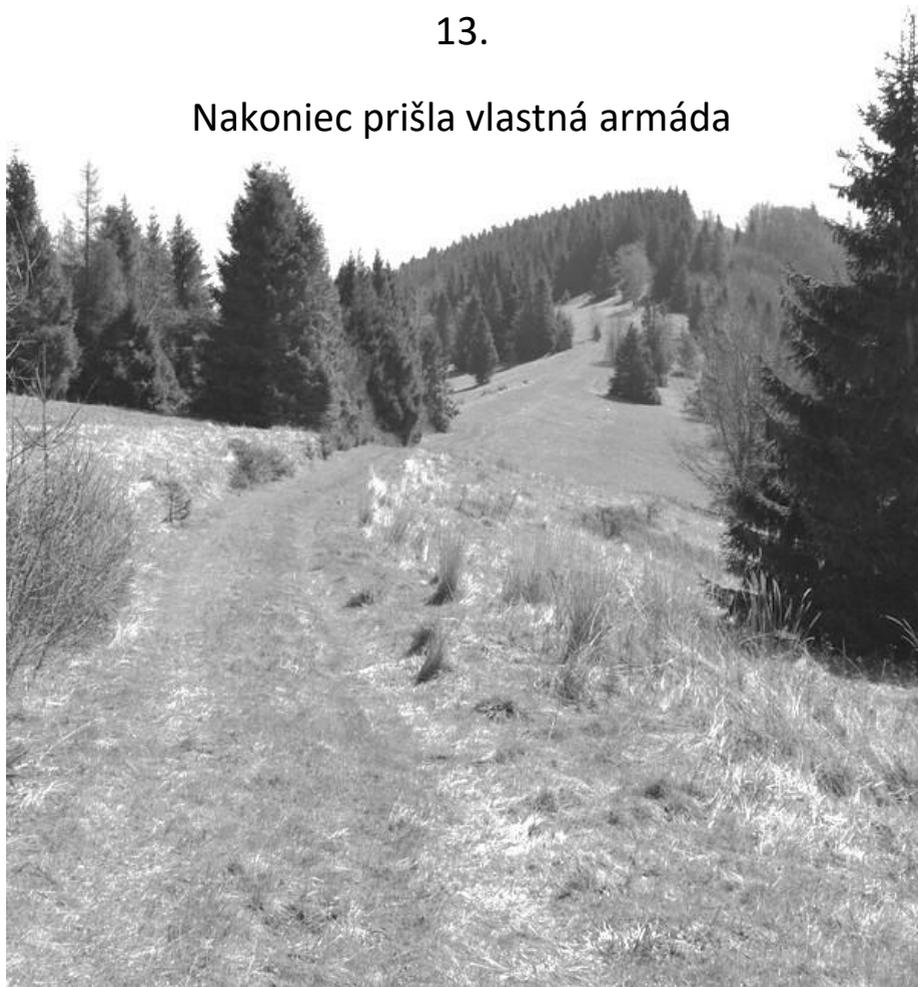
(Zdroj: Ján Parimucha.)

Žiaci a učitelia blažovskej školy v roku 1952.

13.

Nakoniec prišla vlastná armáda

Keď sa už zdalo, že by sa aj v Blažove mohlo začať žiť lepšie, prišiel posledný úder. Komunistická vláda rozhodla, že v Levočských vrchoch bude vytvorené vojenské výcvikové stredisko pre tankové vojská a protivzdušnú obranu.

V roku 1949 Národné zhromaždenie prijalo zákon č.169/1949 Zb., ktorým sa určovalo, ako sa bude postupovať pri vytváraní vojenských priestorov v obývaných územiach. Ministerstvo národnej obrany, aj pod tlakom vojenských poradcov zo Sovietskeho zväzu, žiadalo čo najrýchlejšie vytvoriť nové výcvikové priestory, pretože tie, ktoré existovali, nevyhovovali pre výcvik nových druhov vojsk. Studená vojna už prebiehala v plnom prúde a čoraz častejšie sa hovorilo o 3. svetovej vojne.

V októbri 1951 vojaci predložili návrh funkcionárom Košického a Prešovského kraja, v akom rozsahu bude nový vojenský obvod. V návrhu bolo uvedené, že bude potrebné vysídliť obce: Ruskinovce, Ľubické Kúpele a Dvorce. Vojaci žiadali vysťahovať obyvateľov čo najrýchlejšie, pretože už od 1. júna 1952 chceli v priestore vykonávať ostré cvičné streľby.

Napriek tomu v uznesení vlády, zo dňa 5. februára 1952, bolo rozhodnuté o zriadení oveľa väčšieho vojenského priestoru, ktorý celkovo zaberá územie alebo časť územia 25 obcí, vrátane celého územia Blažova i jeho osád.

Vo vyhlásení splnomocnenca vlády pre vytvorenie Vojenského obvodu Javorina plk. Jaroslava Kokeša sa konštatuje:

„Uznesenie vlády je konečné a pre každého funkcionára a občana záväzné. Každý občan musí uznesenie rešpektovať a za jeho uskutočnenie bojovať. Akýkoľvek odpor (sťažnosti na MNO atď.) je treba považovať za negatívny postoj k nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu.“

A takto som si zapamätal rozprávanie môjho nevlastného deda Jána Brillu, ktorý bol v tom čase členom miestneho národného výboru:

„Hneď po Novom roku, začiatkom januára 1952, prišli do Blažova páni z kraja a okresu. Štefan Uhlár, ktorý bol vtedy predsedom, nás zvolal na mimoriadnu schôdzu.

Podpredseda KNV v Prešove Pivovarník nám oznámil, že v lesoch za Dolinou bude zriadená vojenská strelnica a pýtal sa nás, aký máme na to názor.

Do „pánskych“ lesov za Dolinou sme často nechodili, a ani sme tam nepásli ovce, tak sme povedali, že proti strelnici nemáme nič.

Pivovarník sa nás potom opýtal, že aký by bol názor ľudí, keby bolo treba vystahovať celú dedinu. Ostali sme veľmi zarazení a odpovedali mu, že s tým nebude súhlasiť nikto z dediny.

Ale už onedlho sa celou dedinou niesla Jóbova správa, že všetci sa budeme musieť odsťahovať. Ženy plakali, chlapi nadávali na komunistov i na Gottwalda. Starší ľudia hovorili, že v Blažove sa narodili, tak v Blažove aj zomrú. Že ich odtiaľ nikto nedostane.

Potom začali do Blažova chodiť ďalší páni z komisie, ktorá nás mala presvedčiť, aby sme sa dobrovoľne vystahovali. Chodili od domu do domu. Najprv ľudí presvedčovali, že inde sa budú mať oveľa lepšie ako v Blažove. Sľúbili, že každému bude spravodlivo zaplatené za celý jeho majetok a dostanú bývanie v nových bytoch.

Zopár obyvateľov súhlasilo hneď na začiatku, ale boli to tí, čo mali zamestnanie v Sabinove alebo v Levoči. Oni aj tak uvažovali, že sa z Blažova odsťahujú. Tých členovia komisie dávali za príklad ostatným.

Keď komisia videla, že väčšina obyvateľov sa odmieta vystahovať, tak jej členovia pritvrdili. Začali sa vyhrážať, že ak sa nevystahujeme dobrovoľne, tak nás vystahujú nasilu a za odsťahovanie ešte budeme musieť aj zaplatiť a tých, ktorí sa budú brániť, môžu súdy odsúdiť na dlhé roky do väzenia za protiľudovú a protištátnu činnosť.“

Obyvatelia postupne rezignovali. Ešte raz sa pokúsili vzoprieť, keď sa dozvedeli, že ich chcú po vystáhaní porozdeľovať kde-kade po východnom Slovensku. Keďže v okolí Spišského Podhradia vláda zoštátnila veľa cirkevnej

pôdy a boli tu aj polia po vystáhaných Nemcoch, Blažovčania požadovali, aby im vláda vybudovala novú dedinu práve pri Spišskej Kapitule.

Ich žiadosť bola zamietnutá a im neostalo nič iné len sa modliť a pokúšať sa oddialiť dátum odchodu.. Na výzvy, aby si šli pozrieť svoje nové bydliská, nereagovali. Niektorí predávali svoj dobytok, iní vyčkávali a v duši udržiavali slabú nádej, že k vystáhovaniu predsa len nedôjde.

Malá nádej sa zrodila, keď bol odložený prvý termín vystávania, 1. marec 1952, pre veľkú zimu. S veľkým váhaním niektorí začali aj sadiť zemiaky a osievať polia. Potom však prišiel 30. máj.

Môj otec na to spomínal takto:

„Skoro ráno od Levoče prišli nákladné autá plné vojakov, od Štelbacha zase príslušníci SNB. Všetci boli ozbrojení a smerovali na Čertež. Cítili sme sa bezbranní a zbytoční. Išli na nás ako na vrahov, tak ako predtým na Banderovcov. Nás nevystáhovali, nás vyhnali!“

Žandári a vojaci obsadili Čertež, nepúšťali nikoho z osady ani do osady. Keď ľudia odmietli nakladať svoj majetok na vojenské autá, tak začali nakladať sami. Na druhý deň brali zvieratá. Niektoré popredali po okolitých obciach. Tie čo ostali, odviezli do Hencoviec a popriväzovali o elektrické stĺpy.

Vystáhovanie Doliny a obce pokračovalo postupne v podobných podmienkach od začiatku júna až do septembra. 10. septembra správa Vojenského obvodu Javorina prevzala územie Blažova. Bolo vysídlených 996 obyvateľov, ich majetok však do toho času nebol ani ocenený ani vyplatený. Vojaci aspoň dovolili bývalým obyvateľom pozberať úrodu, ktorá ostala na poliach.

To, že štát hneď nezaplatil za majetky, mali Blažovčania šťastie v nešťastí, pretože v roku 1953 prišla nečakaná a rýchla menová reforma, keď sa cena peňazí znížila v pomere 1:5 až 1:50.

V roku 1953 sa ľudia vrátili, hoci domy boli bez okien, strechy boli deravé.

V novom prostredí boli Blažovčania nešťastní a miestni z nich nemali radosť tiež. Vedenia podnikov Drevokombinát Hencovce a Kovo Snina sa sťažovali, že Blažovčania, ktorí obsadili ich podnikové byty, sú roľníci, a preto ich je len ťažko zaradiť do výroby v podnikoch a oni potrebujú byty pre svojich zamestnancov.

Hoci Blažovčania bývali v nových bytoch, necítili sa tam dobre ani oni. Po prvé bytovky a okolie ešte neboli dokončené, po druhé chýbal im dobytok a žiadali postaviť stajne. Domáci sa zase sťažovali, že cudzinci im ukradli byty, ktoré mali byť pridelené im.

Okrem toho sa vysťahovalci dozvedeli, že v Blažove vojaci nerobia nič. Obec aj polia pustli. Začali mať podozrenie, že ich vysťahovanie nebolo kvôli vojenskému cvičisku, ale komunisti jednoducho chceli Blažov zrušiť, pretože jej obyvatelia boli proti kolektivizácii poľnohospodárstva.

Môžeme sa o tom dočítať aj správe adresovanej vtedajšiemu ministrovi národnej obrany Čepičkovi:

„Vážení súdruh minister, by som chcel upozorniť na jednu vec, ktorá značne ovplyvňuje mienku presídlených občanov. Je to skutočnosť, že vo vojenskom výcvikovom újazde je už niekoľko mesiacov „naprostý klúd“. To za prvé. Za druhé, že pasienky, lúky a časť rolí v ich materských obciach nie je nikým obhospodarovaná a využitá. Bolo by potrebné, aby boli urýchlene vybudované poľnohospodárske majetky vojenskej správy v Újazde, aby opustenosť pôdy roľníkov neodráždila. Bolo by tiež správne a pre nás veľkou pomocou, keby v tomto roku, poprípade v budúcom roku bolo v Újazde pokiaľ možno rušno, aby nevznikali zbytočné domienky, podporované reakčnými živlami, že Újazd nebude slúžiť účelu, pre ktorý bol vybudovaný a v dôsledku toho, že je možnosť pokúšať sa o návrat.“

V tejto napätej atmosfére sa mnohí Blažovčania rozhodli vrátiť do rodnej obce. Objednali si nákladné autá, odviezli svoj majetok naspäť domov a usídlili sa v svojich domoch, hoci tieto už boli čiastočne zničené a začali znovu obrábať svoje polia.

Blažov po roku 1955.

Úrady zakázali podnikom poskytovať Blažovčanom väčšie autá, tí si našli iné cesty a do obce sa ich vracalo čoraz viac. Keď si nemohli požičať autá, objednali si nákladné vagóny na železnici. Do obce sa postupne vrátila skoro polovica z pôvodného počtu obyvateľov.

Aby nedošlo k ešte väčším problémom, Krajský národný výbor v Prešove dovolil dočasne obnoviť v obci obchod a školu.

Takáto patová situácia pretrvávala až do roku 1954. Vtedy už aj vládni funkcionári pochopili, že ich prvotný zámer jednoducho prerobiť roľníkov úzko spätých z ich pôdou na robotníkov nie je reálny. Zintenzívnili svoju presvedčovací činnosť a zároveň vyhľadávali „buričov“, ľudí ktorí najaktívnejšie vystupovali proti vysťahovaniu a začali na nich vyvíjať nátlak.

Za organizátora návratu úrady považovali Mikuláša Gečáka, ktorý bol v marci 1954 zatknutý a obvinený z trestného činu poburovania proti republike, hanobenie ústavného činiteľa, násilie na verejnom činiteľovi a rušenie výkonu právomoci verejného činiteľa.

Aby sa zabránilo ďalším návratom, tak vojaci v júli 1954 začali búrať neobývané domy. Ľudia sa pokúsili demolácii zabrániť, ale vojaci zbúrali päť domov. Vtedy sa obyvatelia vybrali protestovať k budove, kde bola umiestnená vojenská hliadka, a kde v tom čase bola krajská komisia s niekoľkými príslušníkmi bezpečnosti. Pred budovou došlo k ostrej slovnej konfrontácii, keď sa protestujúci vyhrážali násilím voči členom komisie a príslušníci bezpečnosti sa zase vyhrážali použitím zbraní.

Za svoju aktivitu počas protestu boli na podmienkové tresty odsúdení Juraj Val'ko, Mikuláš Parimucha, Juraj Kol', Ján Kravec a Michal Sekerák.

Medzitým komisia pokračovala v presvedčaní ľudí o nutnosti opustenia obce. Najprv komisia ponúkala vysťahovanie na Moravu, čo obyvatelia rozhodne odmietli. Potom im dali na výber usadiť sa v Sobranciach alebo v Žakovciach.

Ľudia si postupne uvedomovali beznádejnosť svojho boja so štátnou mocou a nakoniec súhlasili s presťahovaním do Žakoviec. Po skúsenostiach z predošlých rokov, keď im bolo len málo splnené z toho, čo mali nasľubované, tentoraz požadovali, aby sľuby zo strany štátu boli aj na papieri.

Ikonostas z blažovského kostola si vstáhovalci preniesli do Žakoviec.

Obyvatelia individuálne podpisovali na ľudovom súde v Kežmarku takzvané „pokonávky“, v ktorých boli uvedené náhrady za zoštatnený majetok i ďalšie požiadavky, ktoré štát prisľúbil splniť. Posledné „pokonávky“ boli podpísané v septembri 1954.

Po podpísaní „pokonávok“ sa začalo s výstavbou nových domov v Žakovciach. Stavali si ich sami Blažovčania za pomoci štátu. Tak ako boli domčeky postupne dokončované, tak obyvatelia postupne opúšťali dedinu. Tentoraz navždy.

Poslednou obyvateľkou, ktorá dožila svoj život v Blažove - Doline, bola Anna Teringová, rodená Garančovská (20.10.1897 - 2.4.1954). Posledný obyvateľ opustil Blažov 26. mája 1955.

Samozrejme, že ani teraz sa neodchádzalo ľahko. Hoci pri druhom vysťahovaní bol prístup štátu oveľa ľudskejší ako pri prvom, predsa v srdci presídlencov zostávala horkosť zo všetkého zlého, čo prežili v predošlých rokoch. S obavami očakávali, aká bude ich budúcnosť, pretože neodchádzali do nejakého priateľsky nakloneného prostredia.

Obyvatelia, ktorí ostali pokope v Žakovciach, si pomáhali pri výstavbe nových domčekov i v neskoršom živote. Žakovce sa stali aj centrom informácií pre tých ostatných Blažovčanov, ktorí sa usídlili kde-kade po celom vtedajšom Československu.

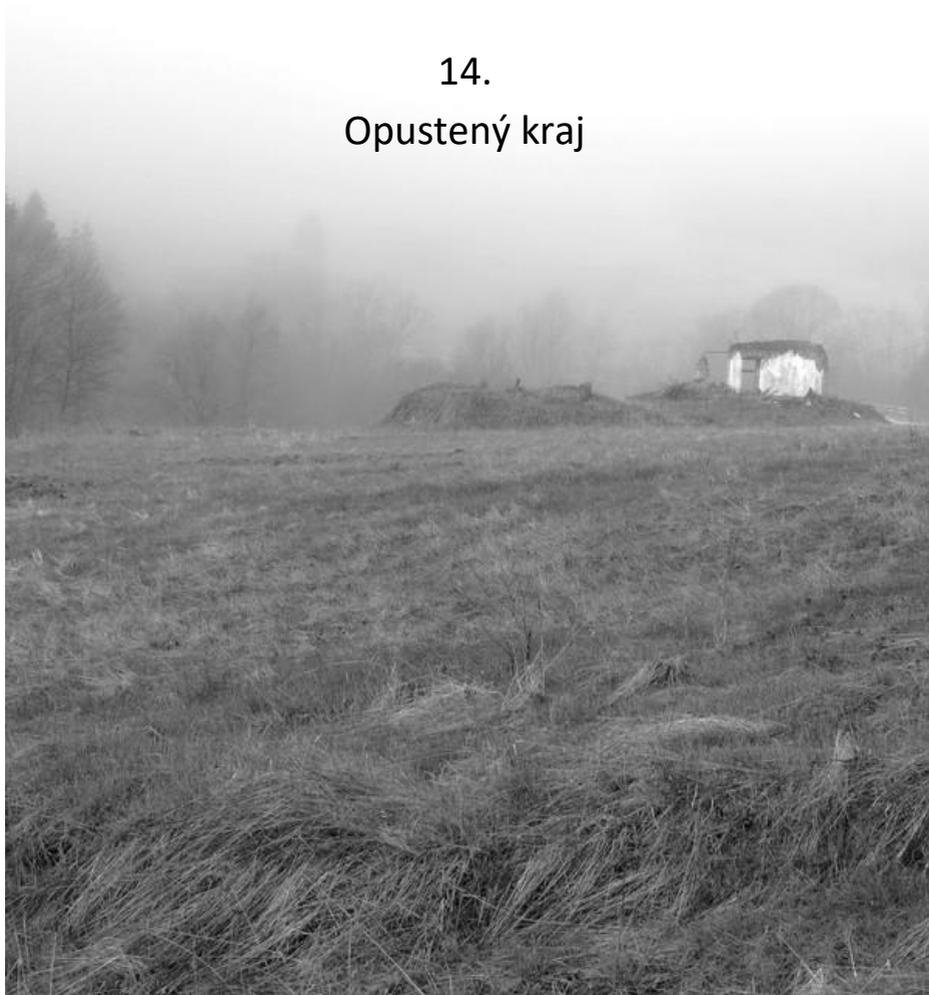
Po presťahovaní do Žakoviec však trvalo ešte dlhý čas, kým si pôvodní obyvatelia a novo prisťahovaní Blažovčania našli k sebe cestu a pochopili jeden druhého. Milosrdný tok času však vyriešil aj tento problém.

Pôvodné miesto obce prevzali vojaci a uzavreli ho pre verejnosť na mnoho rokov. Do obce sa mohli dostať len ľudia s povolením. Informácie o tom, v akom stave je bývala obec, donášali väčšinou lesní robotníci, ktorí pracovali pre vojenské lesy. Tieto informácie však boli iba o tom, ako obec mizne a zarastá lesom.

Do priestoru bývalej obce sa nesmelo vstupovať 50 rokov.

14.
Opustený kraj

V roku 1955 boli ľudia vysťahovaní, vojaci zbúrali domy, priestor kde stála obec a k nej patriace polia, lúky i lesy bol uzavretý.

V Žakovciach si Blažovčania budovali novú existenciu, dostali do prenájmu evanjelický kostol po vysídlených Nemcoch, ktorý si prebudovali na „cerkev“. Do nového kostola si preniesli aj oltár a ikonostas z Blažova. Vždy sa cítili byť gréckokatolíkmami, ale až do roku 1968 boli pod správou pravoslávnej cirkvi.

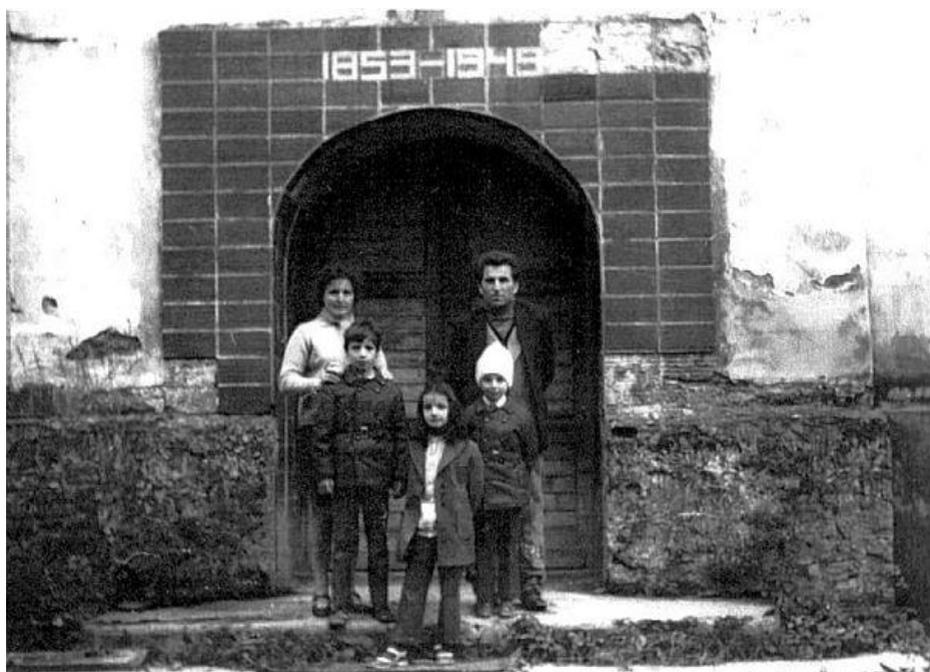
Ďalší Blažovčania boli roztrúsení po rôznych obciach východného Slovenska. V Sabinove, Šarišských Michaľanoch, Spišskom Podhradí, Levoči, Poprade, Huncovciach, Snine a v ďalších obciach. Museli sa prispôsobovať novému prostrediu a hlavne novej spoločnosti, ktorá bola vo väčšine prípadov nerusínska.

Všetci však medzi sebou udržiavali kontakty, pomáhali si navzájom a informovali sa o osudoch jednotlivých rodín z Blažova. V nových sídlach vytvárali malé komunity a často sa stretávali. Aspoň na týchto stretnutiach sa mohli porozprávať o svojich problémoch v svojom rodnom rusínskom jazyku.

Po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968 sa vracali do svojich farností aj ich správcovia. Farár Mikuláš Rojkovič sa vrátil z vyhnanstva v Čechách v roku 1969. Prvý gréckokatolícky odpust v Žakovciach sa konal 21. septembra 1969. Svätú liturgiu celebroid Vasil' Hopko, ktorý sa poďakoval za to, že Boh bol so svojím ľuďom vo veľmi ťažkých časoch.

Medzitým si na mieste vysťahovanej obce príroda brala späť to, čo si človek za stáročia od nej požičiaval. Postupne sa strácalo aj tých pár budov, čo vojaci nezbúrali. Aj kostol zarástol lesom.

Hoci vstup do vojenského priestoru bol zakázaný, viacero Blažovčanov si našli cestu, ako rodnú obec navštíviť a poukazovať miesta, kde žili, svojim deťom, či vnúčatám.

Ešte raz sa „cerkev“ ukázala v plnej kráse pár rokov pred pádom komunistického režimu. Vtedy boli okolo kostola vyrúbané stromy, ale len preto, aby ho vojaci mohli pomocou výbušnín zbúrať.

Postupom času sa čoraz viac Blažovčanov, napriek trvajúcemu zákazu, odvážilo prísť na miesto, kde stála dedina. Prichádzali pozrieť známe miesta, pospomínať na staré časy a pomodliť sa pri kostole.

Preto sa asi komunisti rozhodli zbúrať kostol, ktorý tu stál 135 rokov, aby sa nestal putovným miestom veriacich. Nedošlo im, že zbúraním kostola nemôžu zničiť vieru ľudí, že skutočný chrám je v ich srdciach. Komunisti dosiahli pravý opak. Len prehľadli pocit nespravodlivosti a vzrástla trpkosť v dušiach pôvodných obyvateľov.

Vždy je to veľmi smutné, ak sa niekto rozhodne zbúrať dielo ľudských rúk, o ktoré sa s láskou staralo mnoho generácií len preto, aby dokázal svoju silu a aroganciu.

Neprešiel dlhý čas od zbúrania kostola a bola zbúraná aj vláda a moc tých, ktorí toto zbúranie nariadili. Po roku 1989 sa ľudia čoraz častejšie začali osmeľovať a hovoriť verejne o neprávostiach, ktoré sa diali za predchádzajúceho režimu.

Aj Blažovčania sa začali ozývať čoraz hlasnejšie. Pripomínali krivdy, ktoré sa diali v 50-tych rokoch a žiadali nápravu. Mnohí žiadali navrátenie pozemkov v Blažove na základe vyhlásených reštitúcií.

Ani tentoraz to nešlo ľahko. Bývali vlastníci pozemkov žiadali, aby boli znovu obnovené pôvodné katastrálne územia vysídlených obcí, a aby si mohli tieto územia sami spravovať. Poslanci a vtedajšie vlády však rozhodli, že obnovené katastrálne územia nebudú mať samosprávu, ale že budú v pôvodnom rozsahu a s pôvodnými historickými názvami pričlenené k susedným existujúcim obciam. Územie Blažova bolo pričlenené k Tichému Potoku.

Proti týmto rozhodnutiam boli bývali obyvatelia všetkých vysídlených obcí protestovať pred úradom vlády aj pred parlamentom. Hlavným heslom protestujúcich bolo : „Rozhodli ste o nás bez nás!“

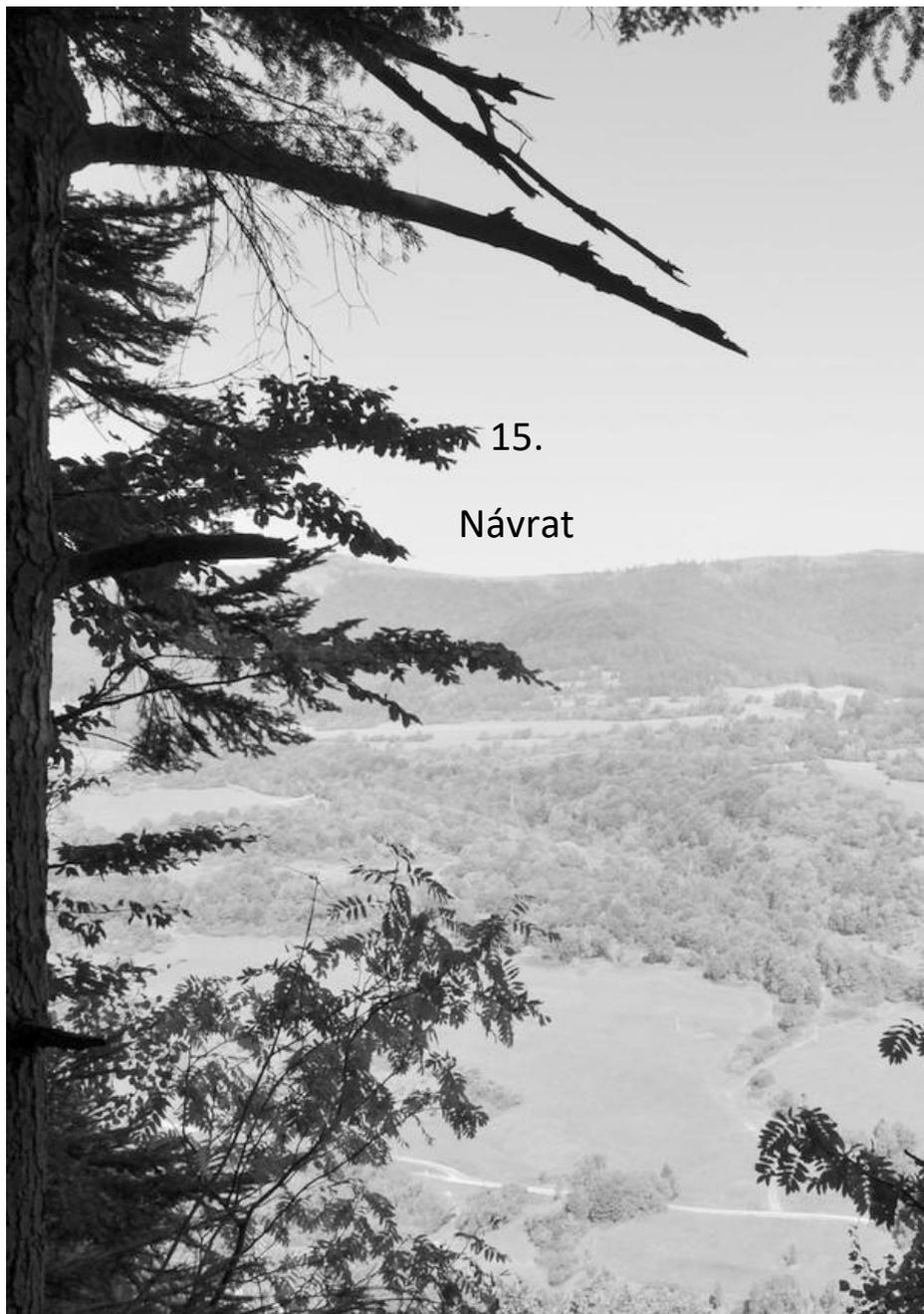

Kostol tesne pred zbúraním.

Blažov v roku 1991.

15.

Návrat

Hoci vojenský obvod stále existoval, jeho význam po zmene vojenskej politiky nového štátu rýchlo upadal. Aj po rozdelení Československa a vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 stále platil zákaz vstupu na územie bývalej obce, ale správa vojenského obvodu už bola viac tolerantná k tým, ktorí prichádzali spomínať na obľúbené miesta zo svojej mladosti.

Už v roku 1999 dal Ján Blaško postaviť pamätný kríž na mieste, kde stála jeho rodná osada Čertež. V roku 2002, na 50-te výročie prvého vysťahovania obce, Blažovčania zo Žakoviec postavili na mieste, kde stál prvý kostol, pamätnú kaplnku a na mieste druhého kostola pamätný drevený kríž.

Kaplnka bola posvätená na stretnutí 3. augusta 2002 a je zasvätená sviatku Narodenia Presvätej Bohorodičky. Tento deň sa stal základom pre ďalšie každoročné stretnutia Blažovčanov a ich potomkov.

Počas celého roku je miesto bývalej obce opustené. Občas tu prídu pospomínať Blažovčania. Pri kaplnke sa niekedy zastavia turisti, ktorí tadiaľto prechádzajú na bicykloch smerom na Levoču alebo Kežmarok. Ale každý rok prvú augustovú sobotu miesto bývalej obce znovu oživa modlitbami i spevom. Dopoludnie v deň stretnutia je naplnené svätou liturgiou pri kaplnke a spomienkou na zosnulých pri kríži. V rokoch 2005 a 2011 tu slávil svätú liturgiu aj prešovský arcibiskup vladyka Ján Babjak.

Popoludnia na stretnutiach sú venované spevu, stretnutiam a rozhovorom s dávnymi známymi i prechádzkam po krásnom okolí. Večer dolina pri rieke Torysa znovu utícha.

Kříž na Čerteži postavený v roku 1999.

Pravidelne do kultúrneho programu na stretnutiach prispieva aj spevácka skupina Mamka a sestry Uhlárové, ktorá sa snaží o zachovanie pôvodnej blažovskej kultúry pre budúce generácie. Sestry s ich mamkou pozbierali blažovské ľudové piesne a sami ich prezentujú po celom Slovensku. V roku 2000 sa stali laureátkami folklórneho festivalu Makovická struna v Bardejove.

Stretnutí, ktoré každoročne od roku 2007 organizuje Občianske združenie gréckokatolíkov v Žakovciach, sa vždy zúčastňuje niekoľko stoviek návštevníkov. Najviac ľudí prichádza zo Žakoviec, ale ďalší prichádzajú z blízkeho i ďalekého okolia, z Českej republiky i z USA. Niektorí prichádzajú iba na stretnutie. Ale sú aj takí, ktorí tu zostávajú aj niekoľko dní, počas ktorých robia výlety okolo Torysy a do okolitých vrchov.

O to, aby kaplnka bola udržiavaná a celé okolie bolo vždy upravené sa starajú dobrovoľníci, ktorí niekoľkokrát do roka kosia trávu a stále vylepšujú okolie. Bez nároku na odmenu sa snažia, aby sa tu príjemne cítili účastníci stretnutia, občasní návštevníci, alebo turisti, ktorí sa tu len náhodne zastavia. Vďaka nezištnej práci dobrovoľníkov okolie kaplnky vyzerá vždy ako na dobre udržiavanom dvore u starostlivého gazdu.

Postupom času, hoci s pretrvávajúcimi ťažkosťami, predsa bývalí vlastníci, ktorí požiadali o navrátenie pozemkov, dostávali majetky späť.

Hoci už v roku 2002 vláda schválila návrh na majetkové vyrovnanie vo Vojenskom obvode Javorina, trvalo to ešte ďalších 9 dlhých rokov, kým vláda svojim uznesením vojenský obvod zrušila. Stalo sa tak k 1. januáru 2011.

Tí, ktorým boli navrátené pozemky v rámci reštitúcie, sa až vtedy mohli začať usilovať o ich skutočné využitie. Už v roku 2011 sa väčšina vlastníkov združila do Lesného a pozemkového družstva Blažov, aby spoločnými silami mohli využívať, udržiavať a zveľaďovať pozemky, ktoré zdedili po svojich predkoch.

Družstvo vykonáva hlavne lesohospodárske činnosti. Zabezpečuje výsadbu drevín, ochranu, ošetrovanie, čistenie lesa, ťažbu a predaj dreva. V roku 2017 malo družstvo 220 členov.

Biskup Babjak na stretnutí v roku 2011.

Stretnutie v roku 2013.

Na stretnutí v roku 2017, ktoré bolo venované 700-stému výročiu založenia obce.

Spevácka skupina Mamka a sestry Uhlárové.

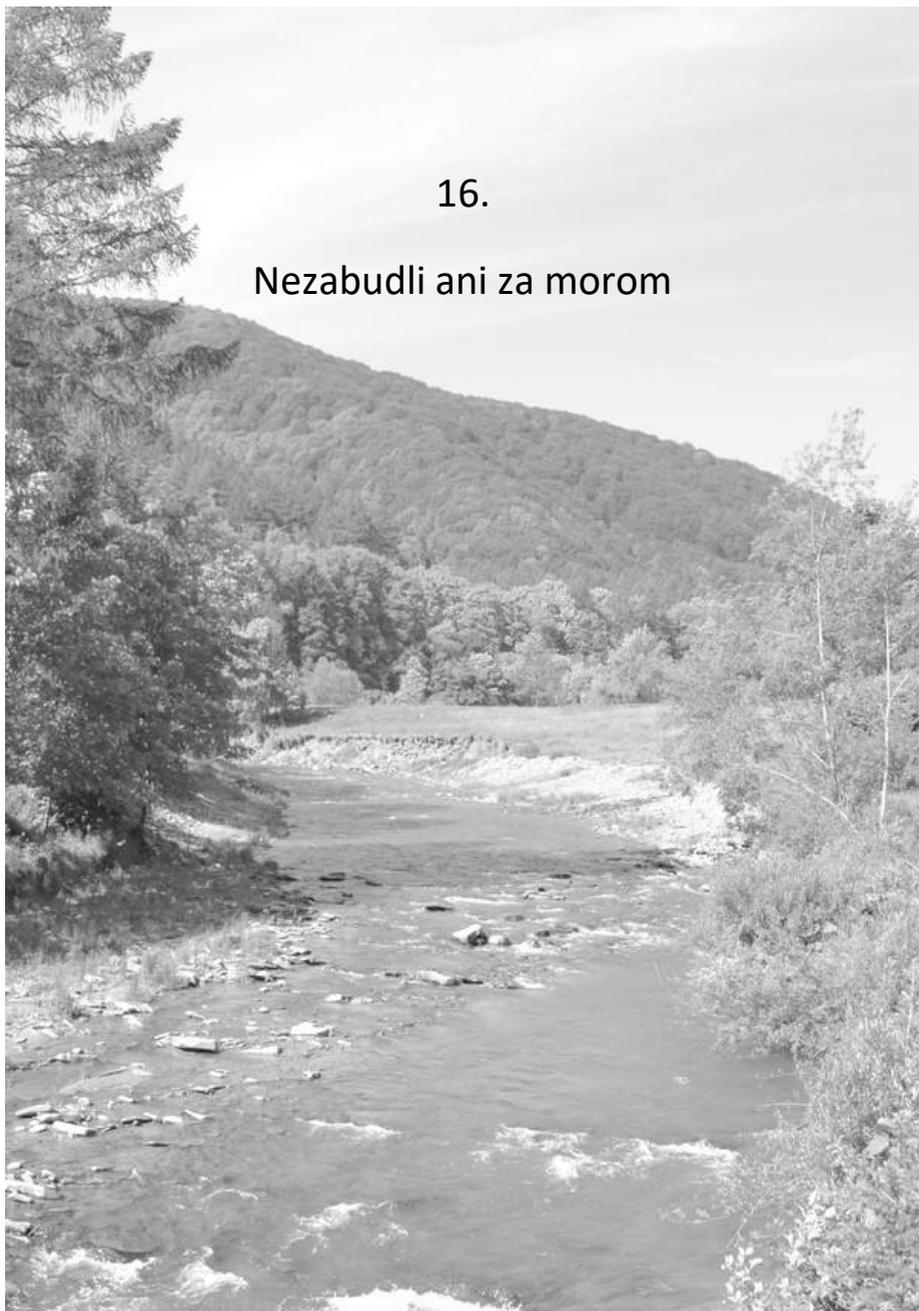
Pannyhída v novembri 2017.

Dobrovoľníci pri obnovenom kríži.

16.

Nezabudli ani za morom

Nikto z tých Blažovčanov, ktorí vycestovali do Ameriky do vypuknutia druhej svetovej vojny a ostali tam žiť, už nie je nažive. Mnohí z prvých emigrantov sa ani nedožili amerického občianstva, pretože do konca života sa nenaučili po anglicky tak, aby splnili podmienky občianstva USA.

Ale ich potomkovia dnes žijú po celých Spojených štátoch od New Yorku na východe až po San Diego na západe v Kalifornii. Najviac ich žije v štátoch Pensylvánia a Ohio.

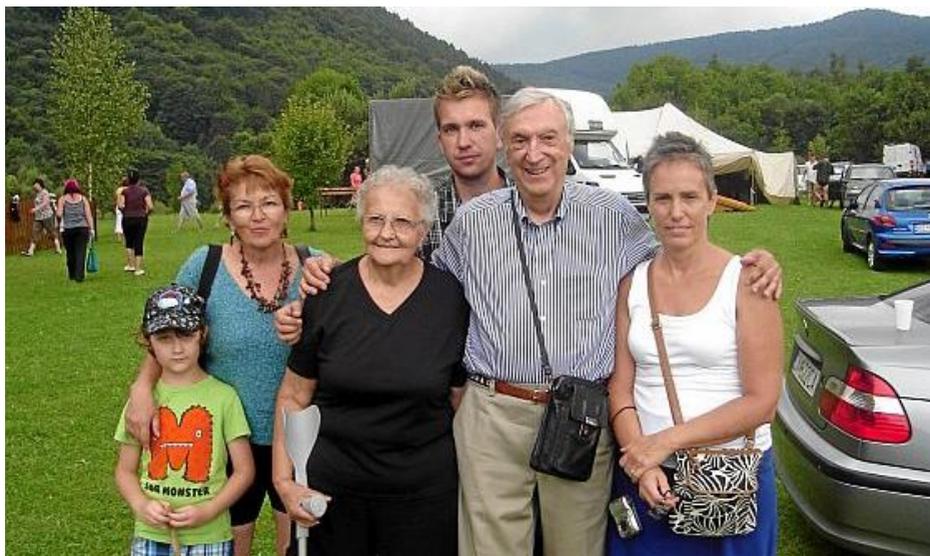
Niektorí si ponechali pôvodné priezviská. Napríklad rodiny Lazor, Sekerak, Valko, Bednar, Plany. Iní si zmenili priezviská tak, aby sa ich výslovnosť v angličtine najviac podobala pôvodnej výslovnosti, alebo aby ich priezvisko bolo viac americké. Priezvisko Blaško sa zmenilo na Blasco, Bajus na Bayus, Ďurica na Duricy, Bujňák na Buynak, Koľ na Kolyo alebo na Cole, Krajňák na Kraynak, Haladej na Holliday, Matalik na Matalix, Orjabinec na Robin, Garnek na Garnick, či Garneq.

Mnoho z detí, vnukov a pravnukov Blažovčanov v USA asi ani nevie, kde sa ich predkovia narodili, ale mnoho ďalších sa nehanbí za to, že ich predkovia pochádzajú z chudobnej obce stratenej kdesi v horách severného Slovenska.

Čoraz viac z nich číta internetovú stránku o Blažove a píšú na Slovensko, aby sa dozvedeli viac o obci Blažov, jej histórii, o živote svojich predkov i o svojich príbuzných žijúcich na Slovensku.

Niektorí z nich pricestovali aj na Slovensko a do Blažova, aby na vlastné oči videli, kde sa ich predkovia narodili.

Blažov napríklad navštívili Jan Bayus, Less Robin, Joe Blasco a Pamela Kraynak. Viacerí ďalší píšú, že návštevu Blažova ešte len plánujú.

Joe Blasco (1928 - 2015) na stretnutí v Blažove v roku 2012.

Pamela Kraynak v Blažove v roku 2017.

Pamela Kraynak po návrate domov napísala tento list:

„Počas mojej dovolenky v marci 2017 som si robila nejaký prieskum okolo rodiny môjho otca, ktorá prišla do USA zo Slovenska. Na Ancestry.com som nenašla skoro nič, pretože sme toho naozaj veľa nevedeli. Otec môjho otca a matka boli, tak ako mnoho iných imigrantov, ktorí prišli do USA začiatkom 20. storočia. Ich situácia sa však veľmi nezlepšila. Boli veľmi chudobní a po príchode do Spojených štátov pokračovalo ich trápenie po celý život. Chceli sa pripojiť k miliónom imigrantov z celého sveta a stať sa Američanmi. Neudržiavali veľmi blízke vzťahy so súrodencami, ktorí emigrovali do iných miest v USA. Ich deti často nepoznali svojich starých rodičov, len niektorí si pamätali ich mená, ako to bolo aj prípade môjho otca. Aj to málo informácií sa stratilo. Žiadne rodinné príbehy. žiadne listy, žiaden majetok.. Niektorí, tak ako moja stará matka, nevedeli ani čítať a písať, a tak nemohli dostať americké občianstvo. Bolo niekoľko fotografií, ale často zničených.

Našťastie si môj otec pamätal meno obce, kde žili jeho rodičia. Skúšal navštíviť obec dávno predtým než Slovensko získalo nezávislosť a povedal, že obec zmizla aj s kostolom a nevedel nájsť žiadne záznamy. V tom marci 2017 som sa rozhodla nájsť aspoň niečo o obci Blažov, keď už nič o rodine. Na moje prekvapenie som našla zlatú baňu. Webovú stránku s obrázkami, s textom v angličtine a s kompletnými rodokmeňmi! Hľadala som a našla som svojich predkov až do roku 1700!

Okamžite som začala plánovať cestu na Slovensko. Napísala som Dušanovi Bajusovi, administrátorovi WEB stránky o Blažove, a požiadala som ho o informácie ako je možné navštíviť Blažov a moju rodinu. Odpísal mi hneď a povedal, že sme dokonca príbuzní. Poslal mi aj kontakt na moju sesternicu v Prahe. Bola to moja prvá zastávka na mojej ceste a ona mi veľkoryso ukazovala Prahu tri dni!

Cítiť, že nevieš nič o svojej rodine, nepoznáš nikoho okrem tiet, strýkov a starých rodičov, odkiaľ pochádzali, aký bol ich život a konečne stretnúť niekoho, kto ti porozpráva rodinné príbehy, tak to je ohromujúce a úžasné.

Pán a pani Uhlárovi, vzdialená rodina, mňa a moju priateľku láskavo pohostili u nich doma a poskytli mi niečo viac z rodinnej histórie a chutné jedlo. Ich dcéra a vnuk nás srdečne privítali a Erik nám ukázal videá z jeho vystúpení v ľudovom tanci a speve.

Pán Uhlár ma vzal do Blažova. Keď sme prichádzali ku kaplnke, tak moje city absorbovali všetko. To je miesto, kde moji starí rodičia vyrastali. Rieka, hory, polia, rastliny, vône, zvuky. Snažila som sa predstaviť si moju starú mamu Annu Haladejovú ako mladé dievča kráčajúce hore a dole kopcami. Snažila som sa predstaviť si môjho starého otca Michala Krajňáka, kde mohol byť jeho dom, keď bol ešte chlapcom. Možno blízko rieky. To miesto je nádherné, Nie veľmi odlišné od toho, kde žijem vo Vermonete.

Keď mi Dušan Bajus rozprával históriu obce, tak mi to prekladal tlmočník. Chcela som, aby každá táto drahocenná minúta trvala dlhšie. Cítila som sa veľmi privilegovaná, že môžem byť tam a byť prijatá s takou láskavosťou. V skutočnosti teraz ani neviem, prečo so mnou tak pohlo pripojenie sa k stratenej dedine, stratenej rodinnej histórii, k stratenej rodine. Hoci som hrdá na to, že si vážim ľudí z celého sveta, možno práve táto skúsenosť zapadá do našich starých kmeňových pocitov a vytvára v nás pocit, že k sebe patríme.

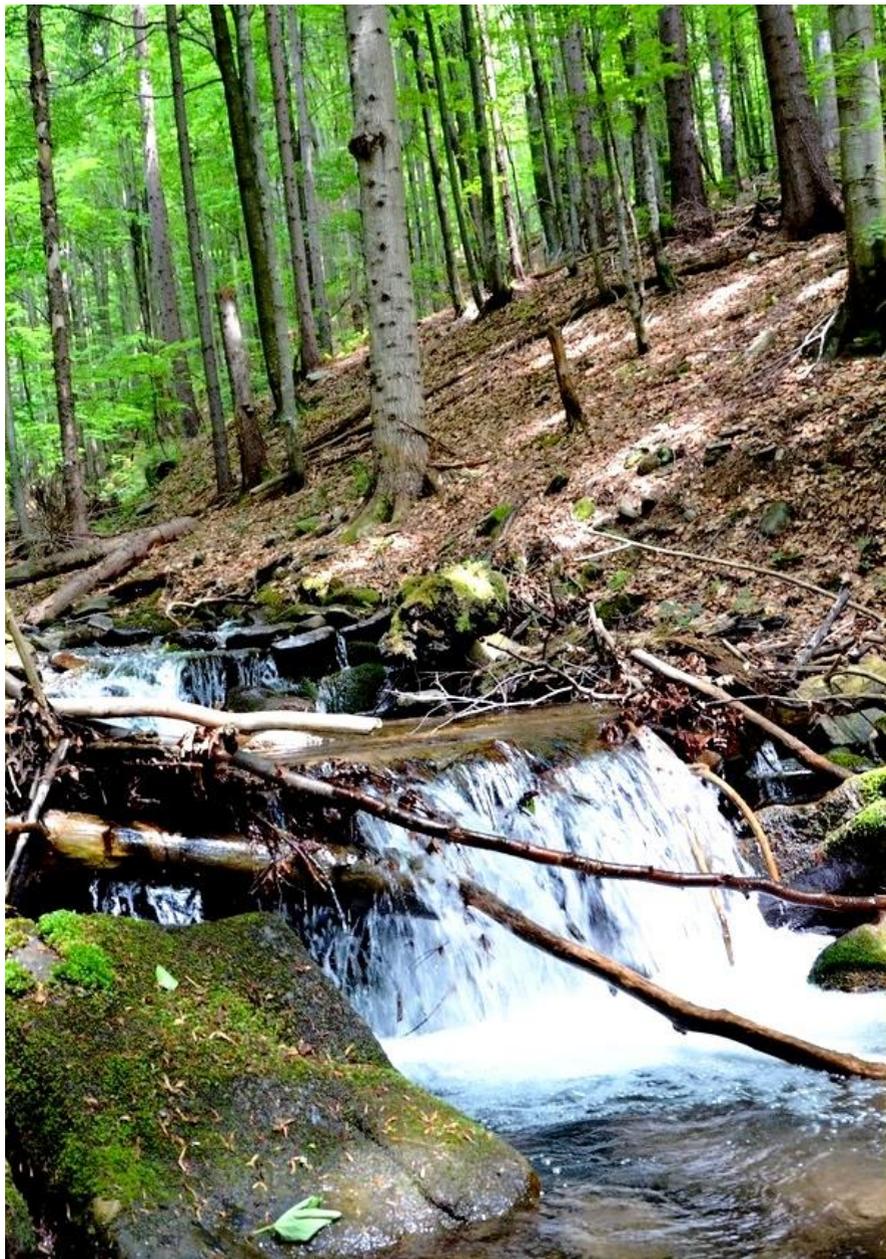
Objav blažovských vrchov, stretnutie s pánmi v loveckej chate (ďakujem za krásnu pieseň) a stretnutie s Krajňakovcami v Žakovciach mi priniesli zážitky, ktoré si budem pamätať celý život.

Chcem poďakovať každému, kto sa snaží zachovať pamiatku na Blažov a jeho pôvodných obyvateľov. Predstavujem si, že bude ešte veľa ľudí na svete, ktorí tiež nájdu WEB stránku a uvedomia si, že sa môžu vrátiť do vlasti svojej rodiny. Ďakujem všetkým za preukázanú veľkorysosť a teším sa, že ostaneme v kontakte aj v nasledujúcich rokoch.

Pamela Kraynaková, 2017.“

Na Kamienku.

Vodopád v Suchej doline.

Na záver.

Po stáročia naši predkovia tvrdo pracovali na kamenistých poliach, lúkach a v lesoch, aby zabezpečili živobytie pre seba a svoje rodiny. Prežili živelné pohromy, epidémie i hlad.

Je pravda, že obec vďaka svojej polohe v odľahlom kúte Slovenska a medzi vysokými vrchmi nebola nikdy priamo postihnutá vojnami, ale práve posledná vojna, ktorú sme nazvali Studenou vojnou, spôsobila fyzický zánik obce.

Len vďaka neústupnosti Blažovčanov, vďaka ich viere v Boha, v spravodlivosť i v seba samého, dokázala veľká časť obyvateľov zostať pokope. Len vďaka tomu sa nám zachoval Blažov pre dnešok i budúcnosť, pretože obec netvorila len domy a ich okolité prostredie. Podstatou obce sú vždy ľudia, ktorí sú nositeľmi histórie, zvykov i tradícií. A Blažovčania si toto všetko dokázali zachovať dodnes.

Preto, napriek tomu, že domy pod vrchom Kamienok už nestoja, Blažov žije ďalej v srdciach ľudí, ktorí sa tam narodili, ale tiež aj v srdciach ich potomkov po celom svete.

Možno že raz miesto, kde stála obec Blažov, zmizne pod hladinou vodnej nádrže, ktorá je plánovaná už dlhé roky. K jej výstavbe našťastie zatiaľ nedošlo. Ale nikto nemôže vymazať ani utopiť pod vodou spomienky na obec a lásku k tomuto kraju.

Blažov bude žiť dovtedy, kým si na neho spomenie aspoň jeden človek. A k tomu, som chcel prispieť aj ja napísaním tejto knihy.

Dušan Bajus

Sabinov, 2019.

Takto je naplánovaná vodná nádrž v Blažove.

Zdroj: <http://www.rendersystem.eu>

Ako bolo na počiatku, tak je aj na ostatku.
Na mieste bývalej obce Blažov je dnes znovu iba pekný les.
Niečo z histórie obce bolo odhalené,
ale mnoho zo života ľudí, ktorí sa tu narodili,
tu sa milovali a aj tu zomierali,
ostáva navždy zahalené hmlou stáročí.

